

72273

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

M. Başak UYSAL

HÜMANİST VE FEMİNİST BİR YAZAR OLARAK
VIRGINIA WOOLF'UN ENTELLEKTÜEL BİRİKİMİ

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Kemalettin YİĞİTER

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ERZURUM-1998

ÖZET**DOKTORA TEZİ****HÜMANİST VE FEMİNİST BİR YAZAR OLARAK VIRGINIA WOOLF'UN
ENTELEKTÜEL BİRİKİMİ****M. Başak UYSAL****Danışman : Prof. Dr. Kemalettin YİĞİTER****1998-SAYFA: 93****Jüri : Prof. Dr. Kemalettin YİĞİTER
: Prof. Dr. Reşit KÜÇÜKBOYACI
: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz GÖKTEKİN**

Okuyucu ve üzerinde akademik çalışma yapanlar açısından Virginia Woolf, her zaman hakkında bilinmeyen özelliklerin gün geçtikçe ortaya çıkarılmasında gereksinim duyulan ve güncelliğini bunca zaman koruyabilen Yirminci Yüzyıl İngiliz Edebiyatının ender yazarlarından birisidir.

Bu çalışmada, yazarın kişilik olarak ruhsal betimlenmesi üzerinde, daha çok yaşantısı ve duygusal yönleri ile birlikte bunların eserlerine yansımalarından bahsedilmiştir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm, Virginia Woolf'un aile tarihini, eğitimi, yazarlık öncesi birikimini oluşturan entellektüel çevresini, evliliğini, politikasını ve feminizmini açıklamaktadır.

İkinci bölüm, Virginia Woolf'un hayatı boyunca zaman zaman ruhsal bunalımlara düştüğü duygulanım bozukluklarını ve bu rahatsızlıkları meydana getiren nedenleri içermektedir.

Üçüncü bölüm, Virginia Woolf'un profesyonel yazarlık kariyerini, eserlerini ve bu eserlerde ortaya konulan sanat ve biçim tarzını içermektedir.

Çalışmamızın son bölümünde ise, kendisini intihara götüren ön koşulların gerisinde yatan hususlar açıklanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Ph. D.THESIS

**THE INTELLECTUAL BACKGROUND OF VIRGINIA WOOLF
AS A HUMANIST AND FEMINIST WRITER**

M. Başak UYSAL

Supervisor : Prof. Dr. Kemalettin YİĞİTER

1998-PAGE: 93

**Jury : Prof. Dr. Kemalettin YİĞİTER
: Prof. Dr. Reşit KÜÇÜKBOYACI
: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz GÖKTEKİN**

Of Modern British novelists, Virginia Woolf is one of the very few 20th century writers, whose works are still relevant today and whose prolific literary career is extremely versatile and resourceful, which makes it necessary for almost every contemporary critic and commentator alike to refer to.

This present study concentrates exclusively on Woolf's personal life and experiences in terms of emotional and psychological aspects and their reflections onto **To The Lighthouse, The Waves, Mrs Dalloway**, ... in particular.

The investigation consists mainly of four parts:

Part One attempts to address the writer's upbringing, education, married life, distinctive vision of life, perception of feminism

IV

and finally her intellectual circle before she embarked on her literary career.

Part Two traces the impacts of her mental breakdowns on and off and demonstrates the main causes that brought about emotional disorders and strains which all told on her health for the rest of her life.

Part Three is concerned mainly with her professional literary career, her individual works and the form and style which characterize these works.

The concluding section of the study attempts to outline the circumstances which prompted her to commit suicide.

ÖNSÖZ

Virginia Woolf'un Viktorya Döneminin sonlarına doğru başlayıp İkinci Dünya Savaşı sırasında intiharıyla sona eren yaşamını vurgulamaya çalıştığımız bu araştırmada, kendisi hakkında bilinen bazı gerçekleri ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışmamızın asıl amacı, kendini kolay ele vermeyen Virginia Woolf'u daha yakından anlama ve tanıtmaya olmuştur.

Bu çalışmanın ders aşamasında ve ön planının oluşumunda değerli katkılarından dolayı Bölüm hocalarımdan Sayın Prof.Dr.Yıldız AKSOY'a, ayrıca çalışmamın başlangıcından beri beni destekleyen değerli hocam Sayın Yrd.Doç.Dr.Yılmaz GÖKTEKİN'e, Sayın Yrd.Doç.Dr.Ruhi ESENGÜN'e, yine çalışmamıza bazı önerileri ile destek olan Sayın Doç.Dr. İbrahim YEREBAKAN'a ve tüm meslektaşlarıma içten teşekkürlerimi sunarım.

Hem ders hem de çalışma aşamasında bana sadece yol göstermekle kalmayıp, aynı zamanda engin birikimi, özverili ve sabırlı rehberliği ile bu çalışmanın ortaya çıkmasında başından sonuna kadar elinden gelen tüm çabayı harcayan, beni yönlendiren saygıdeğer danışmanım Prof.Dr. Kemalettin YİĞİTER'e, minnettarlığımı ve teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Bu arada çalışmalarım sırasında beni sabır ve anlayışla destekleyen eşim, çocuklarım, annem ve babam olmak üzere bütün yakınlarıma teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	V
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM	2
1. 1. AİLE TARİHİ	2
1.2. EĞİTİMİ.....	5
1.3. BLOOMSBURY ÇEVRESİ	7
1.4. EVLİLİĞİ	10
1.5. VIRGINIA WOOLF'UN POLİTİKASI VE FEMİNİZMİ.....	14
2. BÖLÜM	18
2.1. VIRGINIA WOOLF'DA DUYGULANIM BOZUKLUKLARI.....	18
2.2. MANİK-DEPRESİF PSİKOZ'UN TANIMI.....	18
2.3. BASİT DEPRESYON'UN TANIMI	20
2.4. VIRGINIA WOOLF'UN AKIL SAĞLIĞI	21
2.5.VIRGINIA WOOLF'UN RUHSAL BOZUKLUKLARINDA KALİTİMSAL FAKTÖRLER.....	34
3. BÖLÜM	39
3.1. YAZAR OLARAK VIRGINIA WOOLF VE ESERLERİ	39
3.2. VIRGINIA WOOLF'UN ESERLERİNDE ORTAYA KONULAN SANAT VE BİÇİM TARZI	66
4. BÖLÜM	69
4.1.VIRGINIA WOOLF'UN GÜNCELERİ VE İNTİHARI	69
SONUÇ	80

DİPNOTLAR	82
KAYNAKLAR.....	89
ÖZGEÇMİŞ	93

GİRİŞ

Yirminci yüzyıl İngiliz edebiyatına damgasını vuran yazarlardan birisi, hiç kuşkusuz Virginia Woolftur. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru başlayan yaşantısı, İkinci Dünya Savaşı'nın en şiddetli geçtiği yıllar içerisinde intihar etmesiyle sona ermiştir.

İçsel dünyasını ortaya koyabileceği tek şeyin yazmak olduğunu bilen Virginia Woolf, ailesinin sağladığı sosyal ve entellektüel avantajları erken yaşlarda yakalama başarısını gösterir. Cesaret ve özgüvenin oluşmasıyla birlikte özel yaşamındaki gizler, daima edebi kimliği kadar ilgi uyandırmıştır. Anlaşılması oldukça güç bir ruhsal yapıya sahip olması nedeniyle, kişiliğini ortaya koyan etkenler daha çok eserlerinde görülür. Anlık yaşantı ve duygular, eserlerinde dalgalar gibi yükselir ve ansızın söner. Bu dalgalanmalar iç dünyamızın birer izdüşümlerini şiirsel metinlerde bilinç akımı tekniğiyle anlatır. Ölüm ve aşk deneyimleri insan yaşamının dokusu içerisinde işlenir. Derin bir iç gözlemle ve ince bir ayrımla deneyimleri iletebilme ve okuyucuda tanıdık bir duygu verebilme gücüne sahip olan Virginia Woolf, bu başarısını yaratıcı dehasından alır. Virginia Woolf, hayatın karmakarışık, paramparça ve hayal kırıcı olduğu duygusunu eserlerinde açıklarken, hayatın yoğun sevinçlerini de yansıtır. Genç yaşta annesini ve kardeşlerini kaybetmenin acısı, beraberinde ortaya çıkan ruhsal rahatsızlıklar, onu zaman zaman yaşantısını sürdüremeyeceği düşüncesine itmiştir. Bu ruhsal rahatsızlıklardan kurtulabilmenin, acıyı sanata dönüştürmekte yattığını vurgulamıştır.

Hayatın iki kutbu olarak bilinen ıstırap ve esenlik şeklinde geçen elli dokuz yıllık ömründe ortaya koymaya çalıştığı, kendini bir yazar olarak kanıtlamaya çalışmasıdır. Bunu başarmada yatan ön koşullar, anne ve babasının edebi yönde sağladığı avantajlar, ebeveynlerinin beklenmedik zamanlarda ölümleri, çocukluk devresinde cinsel tacize uğraması, soylu kadınlarla birlikteliği, Leonard Woolf ile evliliği ve eşinin yazarlık yönünde onu yönlendirmesi, savaş karşıtı tutumu şeklinde özetlenebilir.

1.BÖLÜM

1. 1. AİLE TARİHİ

Adeline Virginia Stephen, 25 Ocak 1882 yılında Londra'nın Kensington bölgesinde Hyde Park Gate'teki 22 numaralı evde dünyaya geldi. Anne ve babasının daha önce başkalarıyla yaptıkları evliliklerden ve kendi evliliklerinden sekiz çocukları vardı. Kalabalık sayılabilecek Stephenlar, Viktorya döneminin son yıllarında yüksek orta sınıftan fazla zengin olmayan, fakat hali vakti yerinde, dönemin önemli edebiyatçılarıyla iç içe yaşayan, evde hizmetkarların bol olduğu bir ailedir. Virginia'nın yeğeni Quentin Bell'in de ifade ettiği gibi "Çağdaş okuyucuda etki bırakan ilk şey, o günlerde ev halkının fazla insanlardan meydana gelmiş olmasıydı"¹. Virginia'nın geniş burjuva ailesi, evlenme yoluyla aristokrasiyle de akrabaydı. Bedford düşesi, Virginia'nın annesinin birinci dereceden kuzeniydi. Büyük teyzesi Julia Cameron, döneminin önemli fotoğrafçılarından biridir.

Virginia'nın babası Sir Leslie Stephen'in sülalesi, temelde entellektüel yanı ağır basan, meslek sahibi, sosyal ve ekonomik olarak üst-orta sınıftan bir ailedir. Öte taraftan Evangelist Clapham mezhebiyle de yakından ilişkiler içerisinde bulunarak köleliğin ve köle ticaretinin kaldırılmasında önemli rol üstlenmişlerdir. Sir Leslie Stephen, Viktorya döneminin katı kurallarına, hatta törenlerine bağlı olmayan, şiirden oldukça zevk alan, bir yazar ve eleştirmen olarak romanın en üst seviyeye ulaşması için didinen ve toplumsal şartların edebiyata bir biçim kazandırdığına inanan, ayrıca bir hikayenin mutsuz bir sonla bitmesinden bile rahatsızlık duyacak kadar duyarlı, büyük düşünmekten zevk alan biridir. Elleri devamlı titreyen, ağır işiten, kilometrelerce yürümekten, kürek çekmekten, dağlara tırmanmaktan büyük zevk alan, iyi bir atlet, dini yönü zayıf ama bağnaz olmayan bir yapıya sahiptir. Gençliğinde Cambridge, Trinity Hall'de akademik kariyer yaparken dönemin pek çok dürüst ve akıllı genci gibi bir kaç yıl içinde inancını yitirip Cambridge'den ayrılır ve gazeteciliğe başlar. Thackeray'nin selefi olarak **The Cornhill Magazine**

adlı derginin editörlüğüne getirilir. Dönemin İngiliz edebiyatının önde gelen yazar ve eleştirmelerinden biri olur. Kendisini ön plana çıkaran **The Dictionary of National Biography, History of English Thought in The Eighteenth Century, The Science of Ethics, Social Rights and Duties** ve beş dizilik **English Men of Letters** adlı kitaplarla birlikte, üç biyografi, iki kısa hatırat ve yüz ellinin üzerinde makale ve önsöz yazmıştır.

Henry James, Virginia'nın vaftiz babası James Russell Lowell, George Meredith, Alfred Tennyson, Thomas Hardy, George Eliot gibi döneminin ünlü insanlarıyla iç içe yaşamıştır. Amerikan İç Savaşında bir ara gazetecilik yaptığı zamanlarda Kuzeylilerin ideolojisine destek vererek dönemin en seçkin edebiyatçılarıyla da tanışma fırsatı bulmuştur.

İlk zamanlar mütevazı, iyi kalpli bir insan iken, 1895 yılında karısının ölümünden sonra oldukça asabilesmiştir. Öyle ki, kendi iç dünyasına çekilip ölümüne kadar bu şekilde yaşamış ve çocuklarına oldukça acımasız olmuştur. Kendini artık yaşlı, mutsuz, yalnız ve terk edilmiş hissederek, öfkeli ve umarsız davranışlarda bulunmuştur.

Virginia'nın annesi Julia Stephen, Sir Leslie gibi dini yönden zayıf sadelikten hoşlanan, gösteriştan uzak duran, açık sözlü, sağduyulu, sevgi dolu, tüm enerjisini çocuklarına ve insanlara adayan, kızlarının kendilerini yaşamları boyu hizmet etmeye adanmalarını isteyen ve kadın doğasının en yüce ifadesini başkalarına hizmet etmekte olduğuna gönülden inanan tipik bir Viktorya annesidir. Virginia, annesinin bu özelliğini Cornwall, St Ives'da geçirilen yazların kurmaca, ama temelde özyaşam öyküsü bir anlatımı olan **To the Lighthouse**'da portresini çizerek ortaya koyar. Eserde Virginia, Mrs Ramsay karakterinde annesinin bir portresini çizer. Tıpkı Julia Stephen gibi Mrs Ramsay'ın günleri birbirine ilıştırılmış yararlı ve hayırlı işlerden oluşan bir zincirdir. Öte yandan Viktorya dönemi törelerine bağlı kalmakla birlikte, kızları Vanessa ve Virginia'nın eğitim görmeleri ve kendilerini yetiştirmeleri yönünde onlara arka çıkmıştır.

Dış güzelliğini anne tarafı Pattie sülalesinden, -Thackeray bu sülaleye "Pattledom" şeklinde bir sıfat yakıştırmıştır- entellektüelliğini ise baba tarafından alan Virginia, gerçeklerin farkına varma yaşına

ulaştığında, Stephen ailesinin üç gruba ayrıldığını anlar. Babasının Thackeray'ın kızı Harriet Marian (Minny)'den olan kızı Laura, beyin özürlü, pek fiziksel gelişim göstermeyen birisidir. Daha sonraki yıllarda tıpkı anneannesi gibi delirme nöbetleri geçirmesinden dolayı, hayatı ölümüne kadar akıl hastanesinde geçmiştir. Üvey ablası hakkında pek söz etmez. Virginia güncelerinde, zira Laura ömrünün uzun bir süresini akıl hastanesinde geçirdiğinden abla-kardeş ilişkileri çok cılız kalmıştır.

Annesinin Herbert Duckworth ile ilk evliliğinden olan üvey kardeşleri George, Stella ve Gerald'ın Virginia'nın kişilik gelişimi üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur. Küçük yaşlarda Gerald'ın, ileriki yıllarda ise George'un kendisine cinsel tacizlerde bulunmaları kişiliği açısından önemlidir. Zira mahremiyetine yapılan bu tecavüzden oldukça utanan ve tiksinen Virginia'da içgüdüsel bir sıkıntıyla birlikte erkeklere karşı soğuk bir duygu da ömrü boyunca sürüp gitmiştir. Öyle ki bu utanma duygusuyla birlikte varlığının derinliklerinde bir yerde dile getirilmesi zor bir sıkıntı ve duygunun da sürüp gittiği söylenebilir. Virginia'nın ileride yapacağı evlilikte kocası Leonard'a karşı cinsel soğukluk hissetmesinde yaşadığı bu olumsuzluklardır.

1895'te annesinin ölümünden sonra daha ergenlik yaşı içerisinde bulunan Virginia'ya annelik görevini üstlenen ve ilk ruhsal bunalım geçirdiği günlerde kendisine yardım elini uzatan kişi, üvey ablası Stella olmuştur. Her ne kadar Virginia'nın Stella ile abla-kardeş ilişkileri mesafeli olsa da, Stella'nın aile içerisinde bir noktada anne görevini üstlenmesiyle Virginia, ilk ruhsal bunalımdan kendini kurtarabilmiştir. Stella'nın Jack Hills ile yaptığı evliliğin balayı sırasında hastalanması ve arkasından bir ay sonra alındığı apandist ameliyatından kurtulamaması sonucu ölümü, genç Virginia'nın ruhsal yapısında da önemli bir etki bırakmıştır.

Kendi öz kardeşleriyle olan üçüncü safha ise, Virginia'nın bütün hayatı boyunca sürececek acı ve tatlı anıların oluştuğu, yazılara dökülecek kadar fazla malzemenin bulunduğu yazarlık dönemidir. Virginia'nın çocukluğunun ve genç kızlığının geçtiği 22 Hyde Park Gate'teki ev, Virginia'nın bir yazar olarak yetişmesinde önem arz edecektir. Beş yaş gibi

çok küçük sayılabilecek bir yaşta her gece babasına yan komşuları Dilke ailesiyle ilgili fantezi türünden masallar anlatması, dokuz yaşlarında iken evde kardeşleriyle **The Hyde Park Gate News** adlı bir gazete çıkarmaları, Virginia'nın yaratıcı gücünü az da olsa gösteren önemli bir adımdır. Yeğenlerinden Quentin Bell, Virginia'nın yazarlık konusundaki düş gücünü, "freni olmayan, yalnızca gaz pedalıyla donatılmış bir zekaya sahipti" ² diye tanımlayışı, çok yerindedir.

1.2. EĞİTİMİ

Annesiyle babasının sağladığı sosyal ve entellektüel avantajlar, Virginia Stephen'ın yaşama daha ayrıcalıklı başlamasını sağlar. Ergenlik çağına gelen kızının zekası ve bilinçliliğinden oldukça etkilenen babası kütüphanesini ona teslim etmekle isabetli bir karar vermiştir. Sir Leslie Stephen'ın bilinçli yönlendirmesiyle doymak bilmeyen okuma açlığını evdeki kütüphaneden özenle seçilmiş yapıtlarla giderir. Babasının Virginia'ya duyduğu güven, Viktorya döneminde bir genç kıza verilebilecek en büyük ayrıcalıktır bize göre. Kendi iç dünyasının zenginliği içerisinde yaşayan birisinin içsel dünyasını ortaya koyabileceği tek şey yazmak olduğundan, babasının bir genç kıza verebileceği en ayrıcalıklı özgürlük bu şekilde sağlanmıştır. Bu ayrıcalıklı özgürlüğün sağlanması, onun yazarlık yolundaki gelişiminde olağanüstü etkili olmuştur. Bu özgürlüğü tanımanın yanı sıra Sir Leslie, onun zekasına olan güvenini gösteren bazı kitaplar seçer. James Russell Lowell, Macaulay, Carlyle, Mathew Arnold, Hawthorne, Henry James, Cowper'ın mektupları ilk okuduklarıdır. Öte taraftan Virginia'nın tercih ettiği dönem yazarları Elizabeth dönemindendir. Hakluyt ilk tercihidir. Bize göre babasının okuma yönünde Virginia'ya vermeye çalıştığı husus şöyle ifade edilebilir: Onu her okuduğu kitap konusunda fikir belirtmesine yardımcı olmak ve yüreklendirmekle kalmayıp, aynı zamanda Virginia'nın okuduğu her kitap üzerinde de tartışmaları başlatmıştır. Romanlardaki kişi ve olayları olduğu kadar gündelik yaşamdan alınma olayları da tartışırken, yazarların ortaya döktükleri bencilce, uyduruk görüşlerle birlikte Viktorya Dönemi ahlaki

değerlerin süzgecinden geçen eserler arasında ayırım gözetmeyi öğretmeyi de bir görev sayar, Sir Leslie. Öte taraftan yazma işi konusu da oldukça kısadır. Virginia'ya mümkün olduğunca az sözcük kullanmasını, anlaşılır yazmasını, söylemek istediği kadarını yazmasını öğütler. Bu işi öğretirken yazarlık yönünde Virginia'nın edineceği kazancın yalnızca kendi çabaları istikametinde olacağını vurgulamıştır. Bize göre bu noktada Virginia'da uyandırmak istediği yapı onun özgüveni ve cesareti yakalamasına yardımcı olmasıdır. Bu cesaret daha sonraları günce tutmaya başladığı anlarda

"yazma sanatı, küçüklüğümde beri beni içine çekmiştir. St Ives'da bulunduğumuzda yetişkinler akşam yemeğini yerlerken, oturma odasındaki yeşil renkli rahat kanepede oturur, Hawthorne tarzında bir öyküyü karalardım."³

diye ifade eder.

Ünlü bir üniversiteye gitmemekle Virginia, çağdaşlarıyla yarışmak, onlarla mücadele için kendini pekiştirmek fırsatlarından da yoksun kalmıştır. Yine de evde gördüğü teşvik, dikkat ve saygıyla İngiltere'nin en seçkin edebiyatçısı olan babasıyla edebiyat çalışmaktan gelen eğitimde bu eksik tarafını giderebilmiştir. Zaten ne babası ne de kendisi üniversitede görülen eğitime pek güvenmemişlerdir. Viktorya döneminde kızların eğitim almaları daha çok kendi evlerinde özel hocalar nezaretinde gerçekleştiğinden, Virginia ilk eğitimini hocası ve daha sonraları sırdaşı olacak Janet Case'den Latince, Walter Pater'in kız kardeşi, Miss Clara Pater'dan Yunanca dersleri alır. Quentin Bell, "kendisi sadece Yunan diline ciddi şekilde ilgi duymakla kalmayıp, Yunanlıların fikirlerine de ilgi duyuyordu. Aeschylus ve Euripides tutkusuydu"⁴ diye belirtir. Cambridge'de okuyan ağabeyi Thoby'ye Temmuz 1901'de yazdığı mektupta, **Antigone ve Oedipus Coloneus'u** okuduğunu belirtir. Miss Pater'dan başka Yunanca hocası Thoby'dir. Gerek Thoby tatillerde evdeyken, gerek Cambridge'de okurken karşılıklı mektuplaşmalarında, aklına takılan soruları sormaktan da geri kalmaz.

Gençlik döneminden itibaren edindiği disiplinli okuma ve yazma işi yazarlık yönünde atacağı adım açısından da önem arz etmektedir. Bu disiplinli çalışma kendini güncelerinde, mektuplarında, eserlerinde keskin bir dil ve keskin bir kalem olarak ortaya koyacaktır.

1.3. BLOOMSBURY ÇEVRESİ

1904 yılı sonrası, genç Stephen ailesi için önemlidir. Sir Leslie'nin ölümü üzerine çocuklar hem kapılarını aşındıran yakın akrabalarından, hem de Hyde Park Gate'de yaşamının artık pek anlam ifade etmemesinden dolayı Kensington'dan oldukça uzakta, British Museum yakınlarında Bloomsbury'de daha çok çalışan kesimin yaşadığı, fakat üst-orta tabaka ailelerinin de ilgisini çekip yavaş yavaş yerleşmeye başladıkları Gordon Square'deki 46 numaralı eve taşınırlar. Akrabaları oldukça şaşırırlar, bu taşınma işine. Aslında çocuklar Hyde Park Gate'den ayrılma fikirlerini çok önceden vermişlerdir. Daha önce belirttiğimiz gibi Sir Leslie'nin son dönemlerdeki huzursuz halleri yüzünden ev halkı artık bu ortamdan kurtulmak çabası içerisindeydi. Artık çocuklar özgürdür. Her ne kadar Hyde Park Gate kadar pek saygın bir semt olmasa bile, bizce bu yeni semt hem akrabaların eleştiren bakışlarından kurtulmak, hem de yepyeni bir hayatın başlangıcı açısından önemlidir. Zira Virginia'nın yeni arkadaşlar edineceği, yazar olarak kendini göstereceği, evleneceği, daha fazla ruhsal bunalımlar ve üzüntü dolu günler geçireceği dönemler olacaktır bu yeni hayatta.

O sıralarda Virginia'nın ağabeyi Thoby, Cambridge'den yeni gelip Baro'da çalışmaya başladığında, üniversiteden arkadaşlarıyla olan ilişkilerini kesmemiş ve Perşembe akşamları bu yeni evde toplanmaya başlamışlardır. Böylelikle Trinity College ve King's College'da başlayan ve o dönem Londra'sının geleneklerine sıkı bağlı ve tutucu ortamına oldukça ters düşen bu toplantılardaki büyüleyici sohbetler, ilk başlarda Virginia ve ablası Vanessa için yabancı kalacakları türden konular olsa da, bilhassa Virginia'nın yazarlık konusundaki gelişmesine katkısı yadsınamaz.

Bloomsbury grubu, Cambridge Profesörü G.E. Moore'un ahlaki konuları yorumlarken imanla değil, mantıkla hareket etme prensibi kuralını benimseyen ve zihninin en seçkin hallerinin gerçek, güzellik ve aşk üzerine olduğu felsefesine inanan, gelenekleri reddeden, bir gruptur. Bu grup zaman içerisinde G.E. Moore'dan esinlendikleri yaşam, düşünce ve sanatsal yaratıcılıkta ortak bir yaklaşım biçimini geliştirir. Moore'un **Principia Ethica'sı** bu grubu yalnızca Cambridge yıllarında değil, geri kalan yaşamları boyunca da derinden etkilemiştir. Hiçbir zaman resmi bir grup olmayıp aidat yada iç tüzük gibi özelliklerde taşımamıştır. Dedikoduya bayılırlar, birbirlerinin yapıtlarını yerden yere vururlarken, sadık dost kalmayı, kara günlerinde birbirleriyle yardımlaşmayı sürdürmüşlerdir. Sağduyu sahibi olan bu grup, gelenekçiliğe şiddetle karşı çıkmıştır. Dıştan gelen saldırılar grup üyelerini birbirine bağlayan bağları daha da güçlendirmiştir. Virginia bu grubu "dünyanın en güzel, insana heyecan veren, en duygusal yeri"⁵ olarak belirtir. Kırk yıldan fazla bir süre dost kalan bu grup, zamanlarının çoğunu Londra'da, yazları ve hafta sonları Sussex'te South Down'da toplanarak geçirirler. Bu toplantılara katılan baş konuklardan Lytton Strachey, engin bir dağarcığı, keskin zekası, hınzırca bir mizah anlayışına sahip, yakın dostlarının dışındakilerin oldukça çekindiği dinsiz birisidir. 1909'da yayımlanan **Landsmark in French Literature** ve 1912'de yayımlanan **Eminent Victorians** adlı romanların sahibidir. Virginia'nın eniştesi Clive Bell, kırsal kesimde büyümüş, avcılık ve atıcılıktan hoşlanan, dönemin resim sanatı gelişmelerini yakından izleyen, entellektüel sohbetlerde etkinliği olan biridir. Londra sosyetesinde yaptığı konuşmaları, gözülcü çekiciliği ve insancıl yaklaşımlarıyla ünlene tiyatro eleştirmeni Desmond MacCarthy ve Bloomsbury grubunun karmaşık yapılı, arkadaşları tarafından çok sevilip övülen, suskun kişiliğe sahip, sürekli olarak müthiş bir kitap yazacağını yineleyen, muhteşem bir beste yapacağını müjdelemesine rağmen hiçbir şey yapmayan Sydney Turner. Genelde beş parasız olan Duncan Grant grupça sevilen, yıllar sonra İngiliz Post-empresyonist ressamlarının en önde gelen temsilcilerinden biri olmuştur. Roger Fry ise,

Stephen ailesiyle tanışmadan önce sanat eleştirmenliği alanında oldukça ünlü birisidir. 1910'da Londra'da "Manet ve Post-Empresyonistler" adlı bir sergi düzenler. İngiliz resim hayranlarına Cézanne, Van Gogh, Gauguin, Matisse ve Picasso'yu tanıtmıştır. Bu sergi dolayısıyla da Bloomsbury'yi oluşturan kişilere dışarıdan nefret ve horgörü dolu saldırılar olmuştur. Daha sonraları dünya çapında büyük bir ekonomist olacak Maynard Keynes ise, bu grubu dıştan oluşturan biridir. Bertrand Russell, Leonard Woolf ve E.M.Forster bu gruba zaman zaman katılmaktadırlar. İlk başlarda Vanessa ve Virginia için bu grup alışık olmamanın verdiği bir durum arz etmektedir. Viktorya Dönemi geleneksel ahlak anlayışı içerisinde büyütüldüklerinden, ağabeyleri ve arkadaşlarının cinsellik ve cinsellikte sapmaları da kapsayan her tür konunun açıkça ve dürüstçe tartışılmasını yadırgarlar. Virginia ve ablası bu tür tartışmalara ilk başlarda pek girmediklerini, toplantılarda gelenlere sadece ikramda bulunduklarını belirtirler. Sadece seslerini çıkartmadan dinlemektedirler, odanın uzak bir köşesinde.

Birinci Dünya Savaşı sırasında pasifist bir tutum izleyen bu grup, ne pahasına olursa olsun savaşın mümkün olduğunca çabuk bitirilmesini, karşılıklı görüşmeler neticesinde barışa varılmasını, isterler. Savaşın insanlara pek birşey kazandırmayacağı görüşündedirler. Virginia, **Three Guineas**'da militarizmi alaya alırken, dostlarının ve kardeşi Adrian'ın zorunlu askerliğe karşı ortaya koydukları mücadeleden esinlenerek bu romanı yazdığını belirtir. Erkeklerin hepsi zorunlu askerlikten kaçmayı başarırlar. Toplum içerisinde oldukça tepki çektiklerinden, bu saldırılar karşısında aralarındaki bağlar daha da güçlenir.

Bu toplantıların Virginia üzerinde bıraktığı olumlu izlenim, bize göre, onun çocukluktan beri süregelen çekingen halinden kurtulması açısından önem arz etmesidir. Zira içine kapanık, kabuğuna çekilmiş bir ruh halinden kurtarır kendini. Böylelikle artık bu toplantılarda kendi düşüncelerini söyleyebilecektir. Edindiği kültürel birikiminin eleştirilerini grup üyeleriyle beraberce tartışabilmektedir. Dolayısıyla bilgi, kültür ve siyaset yönünde

edinimi artmaktadır. Ayrıca dostluk bağının, ortak değerlerin artacağı ve ölümüne kadar sürecek bir ortam da sağlanmaktadır.

1.4. EVLİLİĞİ

Vanessa'nın yaptığı mutlu evliliğinden 1908'de ilk çocuğu Julian'ın dünyaya gelmesiyle birlikte Virginia'da evlilik düşüncelerinin ortaya çıktığını görürüz. 1911 yılının Temmuz ayında Vanessa'ya yazdığı bir mektupta bu hislerini açıkça belirtir: "Yirmi dokuz yaşında evlenmemiş, başarısız, çocuksuz, biraz deli hem de yazar olmayan birisiyim."⁶

Bu dönemin Virginia'sı, geçmişine göre epeyce farklılıklar gösteren, kendisine güveni olan, cinsellik konusunda herkes gibi açıkça düşüncelerini ortaya koyan, başkalarının düşünce ve seçimleriyle ilgili yorumlar yapan, biraz da incitici olabilen bir karaktere bürünmüştür. Aslında insanları çok seven, canlı, dostça ve bol şakalı sohbetler yapmaktan hoşlanan bir yapıya sahiptir Virginia. İnsanlarda uyandırdığı erişilmez ve oldukça kapalı imajının aksine, güzel ve böylesine yetenekli bir genç kızın bu dönemlerde sevenleri elbette vardır. Çünkü dost çevresi genişledikçe ona taliplilerin de olduğu apaçık ortadadır.

Fitzroy Square'de oturduğu evin kira kontratının sona ermesinden dolayı evden taşınan Virginia ve Adrian, yine Londra'da Brunswick Square'deki 38 numaralı dört katlı binayı kiralar ve arkadaşlarıyla her biri bir kata taşınırlar. Maynard Keynes ve Duncan Grant alt katı paylaşırlarken, Adrian ikinci, Virginia ise üçüncü katı almıştır. Daha sonraları eşi olacak Leonard'a ise bir yatak odasıyla oturma odasının olduğu dördüncü kat verilir. Leonard, Thoby'nin Cambridge'den okul arkadaşıdır.

Leonard Woolf, anne ve babası Yahudi olan bir ailenin üçüncü çocuğu olarak 1880 yılında Londra'da dünyaya gelir. Avukat babası Sidney Woolf, oldukça zengin, kariyerinde- bilhassa iflas kanunu üzerinde- uzmanlaşmış biridir. Annesi Marie'nin sülalesi Hollanda kökenlidir. Babasının aniden tüberküloz hastalığından ölmesi ve geride borç

birakması yüzünden bütün yük annesine kalır. Aile ekonomik zorluklar içerisinde. Bu yüzden küçük bir eve taşınırlar ve kıt kanaat bir yaşantı sürdürmek zorunda kalırlar. İlk önceleri evde özel hocalar nezaretinde eğitim gören Leonard, on iki yaşından itibaren iyi bir eğitim görmek için çeşitli okullara gider. Latince ve Yunanca öğrenir. 1899 yılında Cambridge'deki Trinity College'a gitmesi, bize göre, hayatının bir dönüm noktasıdır. Zira beş yıllık eğitim süreci içerisinde geleceğin en parlak fikirlerinin ortaya konulacağı önemli şahsiyetlerle burada tanışır. Lytton Strachey, Thoby Stephen, Clive Bell, Saxon Sydney-Turner, Leonard ile aynı yıl okula kaydedilmiştir. Bu kişilerin Leonard'ı kendi gruplarına katmalarıyla birlikte, bu dönemde "The Cambridge Conversazione Society"ye, daha sonraları adı ilk önce "The Society" ve sonraları "The Apostles" olacak topluluğa üye seçilir. Kendisine verilebilecek en büyük payedir bu. Daha önceleri dini inancı tam ve sinagoga giderken, Cambridge'e gelmesiyle birlikte bu grup içerisinde inancını yitirir. 1904 yılında okuldan mezun olmasıyla birlikte Seylan'a İngiliz hükümetinin resmi görevlisi olarak atanır. Burada yedi yıl kaldığı süre zarfında, Büyük Britanya Devletinin emperyalist tutumunu yakından tanımış ve bunu da kınamıştır çoğu zaman. Bir sosyalist olan Leonard 1917 Rus devrimini sevinçle karşılamış, daha sonraki yıllarda İngiltere'ye geri döndüğünde aktif bir şekilde sosyalistlerin toplantılarına katılmıştır. Seylan'da bulunduğu sıralarda buradaki beyaz insani toplumundan nefret eden, öte yandan ülkeyi çok seven Leonard, burasının insana huzur veren bir yer olduğunu belirtir. **The Village in the Jungle** adlı bir roman ve öyküleri bu görevde bulunduğu sıralarda yazar. Tamil ve Sri Lanka dillerini konuşacak kadar öğrenen Leonard, bu arada hukuk dallarında imtihanlara da katılır.

Brunswick'te Virginia ile aynı çatı altında yaşamaları, evlilik düşüncesi içerisinde olan Leonard'a büyük bir fırsat verir. Virginia ile evlenmek demek parasal sorunlardan kurtulmak, içerisinde Strachey, Bell ve Stephen'ların bulunduğu üst-orta sınıf topluluğunda kendisine bir yer bulmak anlamına gelmektedir.

Leonard başlangıçta Virginia'nın gözünde fiziksel bir anlam ifade etmez. "Sende hiçbir fiziksel cazibe bulamıyorum"⁷ diyen Virginia için Leonard, Virginia'nın sınıfına mensup olmayan dar omuzlu, asık suratlı, sıska birisidir. Öte taraftan Leonard'ın Yahudi olması da bir engeldir. Sadece Yahudi olmalarından ötürü bunlardan nefret etmektedir. Güncesinde bu düşüncesini "Yahudilerin sesinden ve gülüşünden hoşlanmıyorum"⁸ diye belirtir. 1905 yılında Adrian ve Violet Dickinson ile Portekiz'e gemiyle giderlerken, güvertede Portekizli Yahudileri iğrenç olarak tanımlar ve seyahatleri sırasında onlardan uzak durduklarını söyler. Bir başka sefer Vanessa'nın Charleston'daki evinde kendisine bir soru sorulduğunda, o her zamanki alaycı tavrıyla "Yahudi cevap versin"⁹ derken, Leonard "Bana doğru dürüst bir şekilde sormadıkça, sana cevap vermeyeceğim"¹⁰ diye tersler. Her zaman sessizliğe bürünen, derinden incindiği zamanlar tepkisini pek göstermemeye çalışan Leonard, Yahudi olmaktan daima gururlanmış, aynı zamanda Yahudilere derin hayranlık da duymuştur. Yahudilerin büyük ve zengin bir medeniyet kurduklarını, oysa İngilizlerin hala Viking soyundan gelen barbarlar olduklarını vurgulamıştır.

1911 yılının Aralık ayından itibaren aynı çatı altında Virginia ile yaşamaya başlayan Leonard, Virginia'yı yakından tanıdıkça onun sadece güzelliğine, çekiciliğine kapılmakla kalmayıp aynı zamanda entellektüelliğine de kendini kaptırmıştır. İngiltere'ye temelli dönüşünden altı ay sonra 11 Ocak 1912'de evlilik kararını verir. Evlilik konusunda bir ikilem içerisinde düşen Virginia, bu ay içerisinde yine ruhsal bir çöküntü geçirir ve Twickenham'da sadece kadınların bulunduğu bir huzurevine gitmek zorunda kalır. Aynı zamanda Virginia ile yazışmalarını sürdüren Leonard ani bir kararla Nisan ayında Seylan'daki görevinden istifa eder. Öte yandan Virginia'ya ailesinden yeterli miktarda miras kalması, ona toplumda geniş bir çevre kazandırmıştır. Bize göre bu faktörler Leonard için bir avantaj sağlamaktadır. Zira Brunswick Square'de geçen günler içerisinde her ikisinin de ortaya koydukları edebi yöndeki çalışmaları dikkate değerdir. Bu çalışmalar sabahları başlar. Her ikisi de en azından beşyüz kelimelik cümle jimnastiği yaparlar. Öğleden sonraları beraberce

yürüyüşe çıkarlar, parklarda oturur, yazdıkları şeyler hakkında tartışır. Bu tartışmaların Virginia'nın ileriki yıllarda yapacağı çalışmalar üzerinde olumlu etkileri oldukça fazladır. Çünkü her ikisi de yazar olmaya karardır. Leonard'ın Virginia'nın çalışmalarını hep takdir etmesi ve yapıcı eleştirilerde bulunması, onu Virginia'ya yaklaştırmıştır. Bize göre Virginia açısından bu yaklaşımlar bir noktada güven ortamının oluşmasını sağlar. Zira Virginia fiziksel çekicilikten çok, kafa yapısına hayran olabileceği ve saygı duyabileceği bir insan aradığından, Leonard ideal bir dost, eş ve herşeyin ötesi ideal bir partner olabilecektir. **The Village in the Jungle**'da Leonard'ın Virginia ile evlenme konusundaki kararlılığı romanın pek çok yerinde karşımıza çıkar. 10 Ağustos 1912 yılında evlendiklerinde Virginia otuz, Leonard ise otuziki yaşındadır. Zengin bir Yahudi ile evlenmek toplum tarafından benimsenmese de, Virginia'nın Leonard gibi beş parasız biri ile evlenmesi alışılmışın dışında bir olaydır. Bu konuda Quentin Bell "Virginia'nın bu kararı, hayatının en önemli kararıydı"¹¹ diye ifade eder. Bize göre bu evlilikle birlikte çocukluğundan beri erkeklere karşı cephe alan Virginia'nın gönülden sevebileceği erkeğin Leonard olması, Leonard için bir ayrıcalıktır. Zira Leonard güven duyduğu, dostça yaklaşabileceği bir insandır. Bu yüzden intiharına kadar geçecek süreç içerisinde evliliğinden hiçbir zaman pişmanlık duymamış, aksine Leonard ile kendisini İngiltere'nin en mutlu çifti saymıştır. Leonard'ı sevmesine rağmen cinsellikten hoşlanmamaktadır. Çocukken üvey ağabeylerinin cinsel tacizde bulunmalarının etkisi bir noktada sebep olarak gösterilebilir. Öte taraftan bize göre asıl etken, Virginia'nın böylesi bir cinsel ilişkiye girmekle delilik nöbetleri geçireceği kaygısını taşıyacağı yönündedir. Romanlarında (**The Waves, The Years**) cinsellik kavramını kullanmakla birlikte, bu kavram gerçek hayatta sadece kelime olarak karşımıza çıkar. Ayrıca Vanessa'nın çocuklarını çok sevmesine ve çocuk istemesine rağmen, Leonard çocuklardan hoşlanmamaktadır. Öyle ki, Virginia'nın yeğenleri eve geldiklerinde çocukların yaramazlıklarına bile tahammül edememektedir. Virginia'nın evlilik öncesi ruhsal bozukluk geçirdiği dönemlerde gittiği doktoru Sir George Savage, Leonard ile görüşmelerinde

Virginia'nın çocuk sahibi olmasının ruhsal sağılığı açısından iyi olacağını belirtir. Bazı doktorların da Sir Savage ile aynı fikirde bulunmalarına rağmen, Leonard kararını çoktan vermiştir. Çocuk istememektedir. Bu durum belki Virginia için de iyi olmuştur. Bize göre Virginia'nın bundan sonra asıl üzerinde duracağı ve bir noktada çocukları olarak görüp yazacakları kitapları olacaktır. İlk başlarda her ne kadar çocuksuzluk özlemi içerisinde bulunsada, daha sonraları bu hususu pek fazla dert edinmez.

1.5. VIRGINIA WOOLF'UN POLİTİKASI VE FEMİNİZMİ

Virginia Woolf'un ilgi alanının genişliği, politik ve edebi yöndeki başarıları bir araya getirildiğinde daha iyi anlaşılmaktadır. Gerek güncelerinde, gerek derlenmiş ve yayımlanmış toplu mektuplarında okuyucu onun siyasi konulara olan ilgisini ve yaşadığı dönemin politik olaylarına olan göndermelerini rahatça görebilmektedir. Bir çok romancı ve denemeci Virginia Woolf'tan bahsederken, çoğu kez onun politik ve insanbilimci yönünü göz ardı ederler. Halbuki Virginia'nın politik konulara olan ilgisi ve kendisi kadar ayrıcalıklı konumda olmayan insanlara yardım etmekteki kararlılığı eskilere dayanır. 1910'lu yıllar içerisinde olgunluğa erişen bu çekingen genç insan, topluluklar önünde konuşurken ya da tartışırken son derece tutuktur. Ayrıca yine bu yıllar içerisinde Lordlar Kamarası ile seçilen milletvekilleri arasındaki şiddetli mücadelelerden ötürü, Muhafazakarların yenilgiye uğratılmasını arzulamaktadır. Bize göre bu noktada siyaset konusunda pasif olsa da, katılımında bulunma arzusu yatmaktadır. Bu dönem içerisinde feminist davasını benimser ve kadınların da oy kullanmalarını isteyerek harekete destek vermek amacıyla kendisine önerilen zarfların üzerine adres yazma işini sürdürür. Buradaki işi pek sevmemekle birlikte, çalıştığı yerdeki insanların oldukça ateşli, iyi eğitim görmüş kimselerle dolu olması kendisini sevindirir. Kadınların politik ve toplumsal haklarını aramaları yönünde büyük çabalar sarf eder. Ortaya koyduğu çabalar hiçbir zaman uç noktada olmamıştır. Zaten bize göre onu sıkı, politikanın insanca olmayan yanını giderek daha çok fark etmesidir.

Bunu belirtmekteki amacımız, kadınların oy kullanma hakkına sahip olma hususunda verdikleri mücadelelerde zaman zaman içine düştükleri durumlarıdır. Bu noktada Virginia Woolf bazı kadınlara nefret kusar. Bu insanlar güncelerinde, mektuplarında karşımıza çıkarlar. Yine de kimi kadınlar hakkında böylesi acımasızca görüşlere sahip olmakla birlikte, kadınların politik ve toplumsal haklarını artırmak için çaba harcamıştır. Bu çaba daha ziyade kadınlara verdiği konferanslarda gerçekleşir. Bu dönemde bir arkadaşının ısrarı sonucu, Londra'nın güneyinde işçiler için açılmış bir gece okulu olan Morley College'da dersler ve konferanslar verir.

Öte taraftan sosyalist olan eşi Leonard, Virginia Woolf'u içinde Bernard Shaw'un, Sydney ve Beatrice Webb'in, Sydney Oliver'in bulunduğu sosyalist entellektüel grup Fabian'larla tanıştırır. Virginia bu topluluk içerisinde pek fazla faaliyet göstermez. Monks House'da oturdukları zaman Rodmell İşçi Partisi'nin sekreterlik görevinde yer alır. Richmond'da otururlarken Kadın Ortak Çalışma Grubu'nun bir kolu Hogarth House'da toplanmaktadır. Her ne kadar politikadan kendini soyutlamış görünse de, yazar olarak politikacılarla karşılaşma fırsatını elde ettiği zamanlar onların özel yaşamlarına ayrı bir ilgi gösterir. Romanlarında malzeme olarak kullanmak amacıyla onlardan bilgi almaya çalışır. Zaten Virginia'nın yazarlık yönünde elde ettiği en büyük başarı, etrafında olup bitenleri çok iyi gözlemlemesinden ve bu malzemeyi oldukça titiz kullanmasından kaynaklanmaktadır.

İşte bu dönemlerde **The Daily Worker News**, Uluslararası Sanatçılar Birliği, İşçi Eğitim Birliği ve Kadın Ortak Çalışma Grubu gibi işçi kuruluşları için yazılar yazar, konuşmalar yapar. **The Leaning Tower, Memories of a Working Women's Guild** başlıklı yazılarında Virginia'yı bir siyasal bilimci kimliğinde görürüz. Bu kimlikle toplumsal yapının, bilhassa, toplumsal sınıflardaki kadınların ezilmesi sanatsal yaratıcılığı dikkat çeker. **The Leaning Tower**'da

"Neden Shelley'ler, Keats'ler, Brontë'ler gibi bir aile aniden patlıyor da Shelley, Keats veya Brontë kızkardeşleri doğuruyor? Bu patlamayı meydana getiren koşullar nelerdir?"¹²

diye sorarken, buna doğal olarak bir cevabın bulunmadığını söyler. Mevcut bilimsel bilgide ciddi boşluklar bulunduğunu belirtir. Ona göre “kişi daha nezle mikrobunun keşfini bulmamışken dehanın mikrobunu keşfetmeyi nasıl umabilir?”¹³ Dolayısıyla bilim adamlarının ortaya döktükleri deha açıklamaları ona tümüyle doyurucu gelmez. Dehanın oluşumu hakkındaki kendi kuramıysa, sıkı sıkıya sosyal sınıf farklılıklarına bağlı kalınmasıdır. Edebiyatta üstün başarılar elde etmiş yazarlar, ana-babalarının yeteneklerini görmelerinden dolayı onlara becerilerini geliştirmek için gerekli olan zamanı ve eğitimi sağlamıştır. Bir noktada İngiltere’nin en iyi yazarlarının gelişimi üzerinde sosyal yapının önemini vurgulamak istemiştir. Gerek **A Room of One’s Own**, gerek **Three Guineas** adlı eserlerinde ele aldığı başlıca tema, kadınların 1920’lerde ve 30’larda bilinçlenmelerine yardımcı olmak, erkeklerin onları baskı altında tutma çabalarından kurtulmalarını belirtmek, kendi benliklerine ve özgürlüklerine kavuşmalarının gereğini sağlamaktır. Bu eserlerde Virginia, insanbilimci edasıyla toplumsal yapı ile giyim kuşam arasındaki ilişkilerin çözümlenmesi gereği üzerinde durur. Madalyalarla, nişanlarla, üniversite kepleriyle, akademisyenlerin pelerinleriyle alay eder. Erkeklerin çeşitli kimliklerle, örneğin; evde kardeş, baba, koca; dışarıda işveren, politikacı gibi rollerde kadınların karşısına çıktıklarını ve onları sömürdüklerini belirtir.

Sonuç olarak kadınların ve sanatçıların mesleki yaşamlarını biçimlendirmede politikanın ne kadar önem arz ettiğini, kadınların toplumda hak ettikleri yere gelmelerine yardımcı olmak için mücadelecilik kimliği içerisinde olmaları gereğini konuşmaları ve yazılarıyla belirtir. Virginia Woolf, kadınların ve sanatçıların meslek yaşamlarını biçimlendirmede politikanın ne derece önemli olduğunu vurgulamak istemiştir. Bu istek doğrultusunda gerek eylemi, gerek yazılarıyla kadınların toplumda hak ettikleri yerlere gelmelerine yardımcı olmayı kendine görev saymıştır. Bunu ortaya koyarken hiçbir zaman aşırı bir biçimde feminizm olgusunu belirtmemiştir. Bir anlamda meydan okuma niteliği gösteren feminizm tezi karşısında Bloomsbury çevresindeki

dostlarından tepki alacağını bilse de, **A Room of One's Own** ile **Three Guineas** eserlerini yazmaktan vazgeçmez. 1920'lerde ve 1930'larda kadınların bilinçlenmelerine yardımcı olan bu eserlerde ataerkil denetime destek veren çeşitli toplumsal kurumlar tanımlanır. Erkeklerin kadınları boyunduruk altına alma çabalarına bu eserlerde değinir. Baskı altından kurtulabilmenin tek yolu, bilhassa **A Room of One's Own** eserinde değindiği gibi, kadınların ekonomik bağımsızlığa ve kendilerine ait bir odaya sahip olmalarıyla gerçekleşecektir,

2. BÖLÜM

2.1. VIRGINIA WOOLF'DA DUYGULANIM BOZUKLUKLARI

Her insan hayatı boyunca zor günlerle, kayıplarla, vaktinden önce yitirilen ana-babalar, erkek ve kız kardeşlerin acılarına katlanmak zorundadır. Böylesi acılar insanı derinden sarsar, bir çocuğun kendine güvenini kaybetmesine sebep olur, onu ansızın bir değersizlik ve bunalım seline sürükleyebilir. Bu günleri atlatmada güçlüklerle karşılaşır, yanı başında birilerinin bulunması ihtiyacını duyar, iç dünyasının o karmaşık ve karanlık halini paylaşmak ister. Her çocuğun anılarında böylesi acı dönemler bulunabilir. Ama ölüm kaçınılmazdır. Virginia da aile yaşamının kaçınılmaz trajedisine karşı birçok çocuktan daha duyarlı bir yapıya sahiptir. 1895'te annesi Julia'nın ölümüyle, Stephen ailesi çocuklarının yaşamlarında ilk büyük kriz ortaya çıkar. Fakat hiçbir Virginia'nın geçirdiği gibi sinirsel çöküntü geçirmemiştir. Virginia annesinin beklenmedik ölümü karşısındaki duyarlılığını "onun ölümü başıma gelebilecek en büyük felaketti"¹⁴ diye ifade eder. Virginia, bu olayı yaşamında bir felaket olarak nitelerken bize göre haklıdır. Zira yeni şartlara uyum sağlamada çektiği zorluklara daha fazla dayanma gücünü kendinde bulamayınca ilk gerilimi, daha doğrusu ilk ruhsal bunalımı yaşar. Bu noktada hayat düzeni sadece bozulup paramparça olmakla kalmaz, aynı zamanda tamiri hiçbir zaman mümkün olamayacak ruhsal bozukluklarda kendini gösterir.

İşte bu anlamda burada Virginia için ortaya atılan manik-depresif psikoz ve depresyondan bahsetmemiz, onun iç dünyasının irdelenmesi açısından önemlidir.

2.2. MANİK-DEPRESİF PSİKOZ'UN TANIMI

Engin Geçtan'ın **Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar** adlı eserinde belirttiği gibi, eski psikiyatri kitaplarında "Manic depression" (Manik-depresif psikoz) bugünkü sınıflandırmada ise "Bipolar disorder (iki uçlu duygulanım bozukluğu) olarak adlandırılan bu terim, psikiyatrinin bir

tarafını teşkil eder. Kalıtımsal etkenler hastalığın oluşumunda önemli bir rol oynar. İlk nöbet genellikle otuz yaşın altında başlar. Depresyon ya da mani nöbetlerinden sonra hastalar eski kişilik yapılarına ve psiko-sosyal uyum düzeylerine tekrar geri dönerler. Nöbetler hastada genellikle bir hasar veya iz bırakmaz. Hasta hem coşkulu, hem de çöküntülü günler geçirir. Bu coşku devresi haftalarca, aylarca sürebilir. Bu devreyi normal bir süre izler, daha sonra çöküntü devresi başlar ve uzun süre devam eder. Bu devreler düzenli değildir ve ne zaman başlayacağı, ne zaman sona ereceği belli değildir. Bu hastalığın “Akut mani”deki ön belirtileri genelde uykusuzluk ve tedirginlik şeklinde kendini gösterir, sonraları taşkın neşe ve aşırı hareketliliğin egemen olduğu bir nöbet ortaya çıkar. Bu dönemde kişi neşeden kızgınlığa dönüşen bir duygusal değişim içerisinde olur; bazen kahkahalar atar, yüksek sesle kendini öven konuşmalarda bulunur. Mani dönemlerinde kişi, düşüncelerini sürekli olarak bir konudan diğerine atlayarak belirtirken, bazen de ilintisiz konuşmalar yapar. Genelde düşünce ve konuşma şekli hızlı bir akış gösterir. Dıştan bakıldığında canlı, etkin candan ve dostça görünürlerken, yakın bir gözlemle incelemeye alındıklarında davranışların altında yüzeysellik ve sayısız eylemlere sığınma çabaları türünden bir doyumsuzluk yatar. Çok sayıda dostları olduklarından söz etmelerine rağmen, görünürde sıcak, candan, gerçek yakınlıktan yoksundurlar. Çevresinde bulunan kimselerle şakalaşıp onları güldürmelerine karşılık, iç dünyalarında yalnızlık ve boşluk duyguları hakimdir. Tüm bu özelliklerin dışında en önemli unsur, görevlerine ve ilişkilerine olan bağlılıklarıdır. Riesman’a göre, mani eğilimleri içerisinde olan kişi diğer insanlara yönelik değil, dışa yöneliktir. Manik kişi, aslında, diğer insanlara gerçek anlamda yönelmemiş, kendi iç dünyasından kaçmaktadır bir bakıma. Daha çok derin duyguların yer almadığı, yüzeysel gerçeklerin bulunduğu bir dünyaya kaçarlar. Bunun aksi düşünülüğünde ise, duygu çöküntüsü ortaya çıkar.

2.3. BASİT DEPRESYON'UN TANIMI

“Basit depresyon” hali içerisinde olan bir hastanın başlıca belirtileri ise; sıkıntı, isteksiz duygu durumları, ruhsal ve bedensel etkinliklerde genelde bir yavaşlama, günlük yaşam içerisinde yapılacak işlere karşı gönülsüzce yaklaşım, iş yapma gücünü kendinde bulamama, iştah azalması, zayıflama, türündendir. Bedensel alandaki uyku ve iştah değişiklikleri, bu alandaki en belirgin yakınmalardır. Özellikle gece uykuya dalma güçlüğü ve sabah erken saatlerde iç sıkıntısı ile uyanma, kendini yorgun hissetme, baş ve sırt ağrıları görülen tipik belirtilerdir. Klinik depresyon ise tedaviyi gerektirecek düzeyde şiddetli, kişinin günlük uyumunu ve ilişkilerini bozacak yoğunlukta olabilecek türdendir. Kişinin konuşmaları monotondur ve sorulara genelde yavaş sesle cevap verir, çoğu kez tek başına kalmayı tercih eder, geçmişteki yanlışlarını ve gelecek için umutsuzluklarını düşünmek ihtiyacını duyar. Genellikle iş ve toplumsal etkinlik düzeylerinde belirgin bir bozulma görülmez. İntihar düşünceleri oldukça sıktır. Özgeçmişinde veya soy geçmişinde intihar öyküsü bulunanlar da risk oranı fazladır. Ayrıca hastaların zeka düzeyleri yükseldikçe intiharın gerçekleşme riski de artmaktadır. Sıradan bir üzüntü ve keder yaşantısı içerisinde olan hastaların yaklaşık dörtte birinde intihar olaylarına rastlanılmıştır. Ciddi depresyon hali içinde ve intihar riski yüksek hastalar, varlıklarının kimseye yararı olmadığına, ailesi ve topluma yük olduklarına inanmışlardır. Ayrıca kişinin yaşamında önemli olan kimseler, yakın akrabalar ve nesnelerin kaybı ile birlikte kişinin içgüdüsel ihtiyaçlarını ya da beklentilerini artık gerçekleştirmediğinin farkını varmasıyla birlikte ortaya çıkan düş kırıklıkları sonucunda artık bu dünya için fazla geldiği düşüncesine kendisini kaptırır ve ölüm bir noktada kurtuluş olmaktadır.

Sonuç olarak Depresyonu meydana getiren faktörleri Yatkınlık hazırlayan faktörler ve Tetikleyen faktörler olarak iki ana grupta toplayabiliriz.

Birinci grupta kalıtım, kişilik yapısı, aile düzeni ve genel kültür ve eğitim düzeyi sayılabilir. İkinci grupta ise genel psiko-sosyal stres faktörleri

sayılabilir. Depresyonların kalıtsal faktörlerle yakın ilişkisi, günümüzde iyi araştırmalar sayesinde kanıtlanmıştır. Bilhassa psiko-sosyal stres faktörüne bağlı olmadan ortaya çıkan depresyonlarda hastaların soy geçmişleri incelendiğinde, oldukça anlamlı ölçüde yakın akrabalarında geçirilmiş depresyon öyküsüne rastlanmaktadır. Fakat depresyona yatkınlık hazırlayan kalıtsal geçişin mekanizmaları henüz tam olarak aydınlatılamamıştır.

Tetikleyici faktörler arasında yer alan psikolojik stresler şöyle açıklanabilir: Kişinin yaşamında önemli olan kişiler veya nesnelerin kaybı. Bu tür bir kaybın önemi kaybedilen kişi ya da nesnenin verdiği doyum ile doğru orantılıdır. Bu tür streslere en iyi örnekler, işini kaybetmek, parasını, evini, toplumsal statüsünü ve saygınlığını yitirmek ile sevdiklerinden ayrılmaktır. İnsanların büyük çoğunluğu sevdikleri yakın akrabaların ölümünden ya da ayrılmasından çok etkilenirken, kimisi de maddi kayıplardan aynı ölçüde etkilenebilir. Öte taraftan kişinin beklentilerini gerçekleştiremediğinin farkına varmasından doğan düş kırıklıkları neticesinde intihar bir çözüm gibi görünmektedir.

2.4. VIRGINIA WOOLF'UN AKIL SAĞLIĞI

Quentin Bell'e göre "deli", kocası Leonard'a göre "akıl dışı davranan" Virginia'yı ele alırken yazdığı öz yaşam öykülerine, güncelerine, mektuplarına ve en önemlisi yakınında yaşamış kişilerin yazdıklarına değinmemiz yerinde olacaktır. Yine pek çok psikiyatristin belirttiğine göre tipik bir manik-depresif hastalığı geçiren Virginia'yı, çocukluğundan itibaren incelememiz yerinde olacaktır.

Annesinin ölümüne kadar geçen süreç içerisinde Virginia'da ruhsal bir rahatsızlığın izleri hiç görünmez. Sağlıksız bir yapıya sahip olduğundan zaman zaman önemsiz derecede hastalıklar geçirmiştir. Fakat bu rahatsızlıkların hiçbirisi, kendisinde kalıcı bir zarar bırakmamıştır. Üç yaşına kadar doğru dürüst konuşma, iletişim kurabilme konusunda geri kalmış, bu durum ablası ve ailesini fazlasıyla üzmüştür.

1895 yılında on üç yaşında annesini beklenmedik anda kaybetmenin acısıyla oldukça yıpranan Virginia, bu olayı yaşamında başına gelebilecek en büyük felaket olarak nitelerken bize göre haklıdır. Zira yeni şartlara uyum sağlamada çektiği zorluklara daha fazla dayanma gücünü kendinde bulamaz. Sadece hayat düzeni bozulup paramparça olmakla kalmayıp, aynı zamanda hiçbir zaman tamiri mümkün olamayacak ruhsal bozuklukları da yaşacaktır. Ev Virginia için bir bakıma karanlığa bürünen, iç dünyasının ışığının söndüğü, artık eski günlerdeki o neşeli, huzur dolu günlerin geride kaldığı, yerini kara bulutların kapladığı bir ortama dönüşmektedir. Bu dönemleri güncesinde pek bahsetmese de kontrol edemediği, aşırı heyecanla ve kalp çarpıntılarıyla birlikte derin bir depresyon ve kendini suçlama krizlerini anımsar. Derin bir sıkıntı içindedir. Başkalarından dehşet duyarcasına korkmaktadır. Kendisine seslenildiğinde kıpkırmızı kesilmekte, nabızı hızlı artmaktadır. En kötüsü de, kendisine başkalarının duymadığı bir takım şeyler söyleyip duran o korkunç iç seslere kulak verdiği anda içine düştüğü dehşet duygusudur. Bu noktada Stephen'ların aile doktoru David Seton, böylesi rahatsızlıklar geçiren Virginia'nın derhal ders çalışmalarına ara vermesini, sade bir yaşam sürdürmesini, ev dışı faaliyetlerde bulunmasını ister. Bu anlarda düzenli olarak günde dört saat dışarıda üvey ablası Stella ile gezintiye çıkması, ev içi sıkıntılardan kendisini kurtarmasına bir çare olmaktadır.

Öte taraftan Julia'nın genç yaşta ölümü, Sir Leslie'nin yaşamını derinden sarsmıştır. Onun yokluğuyla Sir Leslie gariplik derecesinde kendine acıyan, çocuklarından çok fazla özveri bekleyen, kendini yaşlı, mutsuz, yalnız, terkedilmiş hissi içerisinde gören, öfkeli ve umarsız, giderek kulakları duymaz olan ve en önemlisi eski tüm iyi meziyetlerinden uzaklaşıp çekilemeyecek bir ruh haline bürünen bir baba konumuna düşmüştür. İyice içine kapanık haliyle birlikte evdeki feryatları ve yarattığı karanlık tablo, duyarlı Virginia'yı oldukça etkiler ve onun derin bir yas dönemine girmesine sebep olur. İlk önceleri Vanessa'ya, sonra Virginia'ya karşı mantıksız davranışlarda bulunmaya başlaması (kızlarının ev harcamalarını kötü idare edeceklerinden, beş parasız kalacaklarından

aşırı derecede korkuyor olması) ev halkını oldukça tedirgin etmektedir. Bize göre Sir Leslie çocuklarına kol kanat gerip, onları böylesi sıkıntılardan kurtaracağına, evde daha derin bir yas ortamını oluşturmakla çocuklarının nefretini kazanmıştır.

Stella'nın Jack Hills'le flörtü ve ardından evlenerek İtalya'ya gitmesi ve Sir Leslie'nin bu yeni duruma uyum sağlarken gösterdiği kötümserlik, Virginia'yı yeniden olumsuz etkiler. Kendini yeni toparlamışken evdeki huzursuzlukların ve ardından 1897 yılında Stella'nın ölümü ile birlikte iyice bunalım içerisine düşer. Hyde Park Gate'teki ev yaşamı daha zor şartlar altında sürmeye başlar. Bu dönemden itibaren tam yedi yıl, Sir Leslie'nin mutsuzluk ve kendine acıma krizleri artarak sürer. Bu durum Stella'nın görevini üstlenmek zorunda kalan Vanessa'yı da etkiler. Sir Leslie'nin artık çekilmez hali, Virginia'nın dehşete kapılıp, kalbinin babasına karşı yavaş yavaş sertleşmesine yol açar. Babasını sevmeyi sürdürmesiyle birlikte, aşırı bencilliği ve Vanessa'ya yönelttiği düşüncesiz davranışlar karşısında ona duyduğu öfkeyi gizlemekte zorlanır. Bize göre daha önceleri ruhsal depresyon geçirmiş, gergin ve duyarlı bir genç kızın böylesi çelişkili duyguları yaşaması hiç de doğru değildir. Zira hastalığının izleri Virginia'da geçmek üzereyken Sir Leslie'nin böylesi tutumu yinelemesi hoş karşılanamaz.

1904'te babasının üç yıldan beri çekmekte olduğu mide kanserinden ölümünün ardından ilkinden çok daha ürkütücü bir bunalıma giren Virginia için çıldırdı demek daha doğrudur. Gerek Stella'nın, gerek babasının beklenmedik ölümleri neticesinde Virginia dünyanın anlamsız, berbat, acımasız bir yer olduğunu düşünmektedir. Quentin Bell o ev içi durumu "ölüm bu eve yabancı değildi"¹⁵ diye ifade eder. İlk önceleri bir baş ağrısı ve garip bir sinirlilikle başlayan hastalık, daha da ilerleyerek sonunda babasıyla ilgili suçluluk ve kendinden nefret etme şeklinde bir kabusa dönüşmüştür. Babasının ev içi tavırları zaman zaman Virginia üzerinde olumsuz etkiler bıraksa da, babasının ardından pişmanlık duyguları yaşadığını da anlarız. Bu anlarda babasına ne kadar değer verdiğini söyleyememenin ıstırapı içerisinde bir ruh haline bürünür. Rüyalarında

babasını görür. Bu durum, bize göre ataerkil bir ortam içerisinde yaşarken babasına söylemediği şeyleri bir noktada bilinçaltına iterek, babasının ölümünün ardından açıklamak zorunluluğunu kendinde hissetmesindendir. Bir bakıma Virginia burada kendi kendisiyle hesaplaşır. Bu hesaplaşma, bu suçluluk duygusundan kendini kurtarma yönündedir. O anki ruhsal yapısının ne halde olduğu kestirebilmemiz güçtür. O dönemlere ait günceleri yayımlanmadığından, Quentin Bell'in Virginia Woolf hakkında yazdıkları bir referans olabilir. Quentin Bell Virginia'nın bu dönemde basit depresyon tanımlarına uygun başağrıları çektiğini, sinirsel kalp çarpıntılarını geçirdiğini ve zihninde bir belirsizliğin ortaya çıktığını söyler. Mayıs ayında kendini oldukça huzursuz hisseden Virginia, büyük bir çöküntü içerisindeydi. Bu dönemde söyledikleri ve yaptıkları tutarsızdır. Yeniden kendisine ısrarla çılgın şeyler yapmasını söyleyen sesler duymaya başlar. Bu seslerin kendisini geçmişteki başkaldırmalarından ötürü cezalandırdıklarını sanır. Yine Quentin Bell'in ifade ettiği gibi, hastalığı yavaşlayıp geçmeye yüz tuttuğu bir dönemde akli iyice karışmış ve sersemlemiş bir biçimde yatakta uzanıp yatarken, pencerenin dışında bulunan kuşların Yunanca öttüklerini, Kral VII. Edward'ın çalılık arasında saklanarak ağza alınamayacak derece küfürler savurduğunu söyler. Ayrıca bir kaç ay sonra bu seslerin kendisine her tür vahşice şeyler yapması yönünde talimatlarda bulunduklarını hatırladığını belirtir. İlk kez böylesi kuruntuları tatmaktadır. Kendisine bakan üç hemşireyi şeytan olarak görür. İşin ilginç yanı, bu seslerin aşırı yemek yemesinden kaynaklandığına inanmasıdır. Bu yüzden aç kalmayı yeğler. Zaten küçüklüğünden beri tımbul bir insan olduğu kanısında olduğundan, yemek yeme işi bir noktada işkence gibi gelmektedir. Bu yüzden onların kendine bakıp beslemelerine karşı çıkar, baş ağrıları, uykusuzluk, nefret duyma türünden hususlar vardır onda. Kısaca kuruntu içerisindeydi. Dolayısıyla bu devrede tipik bir manik-depresif ruh hali içerisinde görürüz Virginia'yı.

Bu buhranlı dönemlerde ablası Vanessa'dan başka ona en büyük destek kendinden yaşça büyük kadın arkadaşı Violet Dickinson'dan gelir. Virginia, Violet'in Burnham Wood'daki evine taşınır.

Violet, Virginia'nın anne tarafından Duckworth'ların bir dostu olup, oldukça uzun boylu, güzel, çekici, sıcak ve sevecen, pek karşılık beklemeden karşısındakine sevgi ve anlayış gösteren üstün bir insandır. Virginia'nın, bu dönemde Violet'e aşık olduğu bir gerçektir. Virginia'nın Violet'e bağlılığı kafaca uyumlu olmasından çok, ruhsal yönden bir bağlılığı açıkça göstermektedir. Violet'i "teyzem, çocuğum ve en önemlisi kadını" diye betimlemesi, hem tam bir anne şefkatinden yoksun kaldığını, hem de geçmişte ağabeylerinden yaşadığı tatsız olaylardan kaçıp kendini güvenli hissedebileceği bir sığınağın Violet tarafından sağlanacağına inanması açısından önemlidir. Gerçi Virginia ilk kez kendi cinsinden birisine aşık olmamaktadır. **The Renaissance in Italy** adlı eseri yazan ve ömrünü daha çok İtalya ve İsviçre'de geçiren eleştirmen John Addington Symonds'ın kızı Madge Vaughan'a da daha önceleri gönlünü kaptırmıştır. Violet ve Madge'e duyduğu hisler sadece platonik bir düzeyde kalmıştır.

Bütün yazı delirmiş bir şekilde geçiren Virginia, Eylül ayının ilk haftasına kadar Burnham Wood'da kalır. Sir Leslie hayattayken onun sağlığıyla ilgilenen hemşire Traill, bu dönemde Virginia'nın iyileşmesine epey katkı sağlar. Oldukça zayıflamış, sarsılmış olmasına rağmen, akıl sağlığının biraz düzelir gibi olduğunu "en sonunda kanın gerçekten beynime gitmekte olduğunu düşünüyorum, varlığımın sona ermiş bir kısmı canlanmaya başlasa bile yine de tuhaf bir duygu bu"¹⁶ diye belirtmesi, hayata olan bağlılığını, ondan zevk aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Zaten hayata olan bağlılığı ve yazar olma yönündeki uğraşları olmasa, Virginia 1941 yılı öncesi canına kıyardı.

Bu dönem içerisinde Vanessa ile Nottinghamshire'da Teversal'da bir süre kalan Virginia bu arada kısa mektuplar yazabilmekte, biraz tenis oynayabilmekte, yürüyebilmekte, Thoby ile birlikte az da olsa Latince çalışabilmektedir. Günlük rutin işleri yapabilme gücünü kendinde bulan Virginia normal hayatına dönse de, baş ağrıları, şiddetli sinirsel ağrılar ve fiziksel ağrıları intiharına dek zaman zaman çekecektir. İşte bu noktada manik depresif türünden ruhsal çöküntü tekrar nüksetmektedir. Violet

Dickinson'a yazdığı bir mektupta sağlığının tekrar eski haline dönmesinde kendisine gösterdiği yakın ilgiye teşekkür ettikten ve şu son altı aydır çekmekte olduğu ıstıraptan, Tanrının sayesinde kurtulduğunu belirttikten sonra, sevincini şu sözlerle yansıtır:

“Şu anda yaşadığım her dakikanın hoş zevkini tahmin edemezsin. Tek dileğim yetmiş yaşıma kadar yaşayabilmek.”¹⁷

O canlı, hayat dolu insan yine aynı mektupta babasının ölümü üzerine geçirdiği çöküntünün geçmekte olduğunu müjdeliler ve “Babam için şu anda hissettiğim ıstırapın acısı diniyor; doğal hale geliyor ve ne kadar keder dolu olursa olsun, ıstırap hayatı yaşamaya değerli kılıyor”¹⁸ diye belirtir. Aşırı iyimser bir hava taşıyan bu mektupta ortaya konulan yaşama dört elle sarılma arzusu, ironik bir hava taşımaktadır. Zira bazı dönemlerde sık sık geçireceği ruhsal çöküntülerin artık sona erdiği kanısına kendini kaptırmıştır.

1906 yılında kardeşi Thoby'nin tifo hastalığından ölümüyle yeniden aynı tür ruhsal rahatsızlıklar yaşar. Thoby'nin ölümü bir idealin sona ermesi demektir. Nasıl ki Julia, Virginia için tümüyle ideal bir annelik özelliği taşımışsa, Thoby de ideal bir erkek özelliği taşımıştır kendisi açısından. Bu yüzden **The Waves** ve **Jacob's Room** eserlerini Thoby'nin anısına ithaf etmiştir. Ölümü üzerinden iki yıl geçmiş olmasına rağmen Thoby'yi unutmayan Virginia, onun içinde yaşamadığı bir dünyanın boş olduğunu,

“ölümünün üzerinden tam iki yıl geçti; kendimi adam akıllı yorgun hissediyorum, içimizdeki en iyi insan çekip gitse de. Yazmanın faydası ne? Onsuz hayat öylesine tuhaf ki.”¹⁹

diye hayıflanır durur. Bunda haklıdır. Thoby ile olan yakınlığı diğer kardeşi Adrian'dan daha fazladır. Bu bakımdan romanlarının baş kahramanı hep Thoby olmuştur.

1906 yılından 1912 yılına kadar geçen zaman, Virginia'nın kendisini sağlıklı hissettiği, ruhsal çöküntülerin artık bir noktada geride kaldığı yıllardır. Yine de ilk roman yazma denemesinde, zaman zaman sağlık

bakımından olumsuz günler geçirdiği söylenebilir. Günlük aktiviteleri daha çok yazmakla, okumakla, seyahatle geçmektedir.

1910 yılı içerisinde geçirdiği çöküntüler 1911 yılında pek görülmesine de, Virginia zaman zaman baş ağrıları çektiğini bildirir. Gerek Virginia'nın, gerek Leonard'ın tuttuğu günceler 1912 yılından itibaren onun ruhsal yapısının incelenmesinde bize daha fazla katkı sağlamaktadır. Balayından döndükten sonra Asheham'a yerleşmeleri üzerine Leonard, Virginia'nın sağlığıyla ilgili durumları düzenli bir şekilde kaydetmeye başlar. Yazdıkları genelde gün ve gün değişiklik gösteren, inişli çıkışlı olan durumlardır. Daha önce belirttiğimiz gibi, trenden kendini atmak istemesi ve bir başka zaman aşırı derecede uyku ilacı alması sonucu Leonard tekrar Savage'a başvurur. Virginia'nın tekrar Twickenham'da Jean Thomas'ın kliniğine yatırılması kararlaştırılır. 1910 yılındaki olumlu tedavinin etkisi bu sefer gerçekleşemez. Virginia kendisini Leonard'ın sevgisinden mahrum kalacağı kuruntusuna kaptırır. Temmuz sonlarında kliniğe yatan Virginia, Ağustos'un ortalarına kadar burada kalır. Hastalığı süresince dostlarıyla mektuplaşmasına rağmen Leonard ile yazışması yok denecek düzeydedir. İlk başlarda bu iğrenç yere yatırılmasından dolayı Leonard'a karşı kızgınlığını belirtse de, Leonard'ın yalın ve pek üzüntülü halinden ötürü yaptığı hareketlerin yanlış olduğunu anlamış, bu sefer kendini suçlu ve mutsuz hissetmiştir. Bu noktada yufka yürekli bir Virginia karşımıza çıkmaktadır. Her defasında bu illet hastalıktan kurtulmak istemiştir. Hastalığından ötürü kendisine bakan kişi veya kişilere hep yük olduğunu düşünmüştür. Bu sefer ki hastalığının tam evliliğinin başlarında nüksetmesi bir talihsizliktir. Bir bakıma evlenmekle bu rahatsızlıklarından kurtulacağını düşünen Virginia, aslında evlilik sonrası daha çok ruhsal çöküntüler geçirecektir. Ağustos sonlarına doğru Leonard Virginia ile ilgili gözlemlerini şifreli yazmak zorunda kalır. Daha önceleri Seylan'da görev yaparken öğrendiği Sri Lanka ve Tamil dili harflerinin karışımından oluşan bir şifredir bu. Bu dönemde Leonard'ın güncelerinde Virginia'nın ruhsal yapısı daha çok neşeli, üzgün; kötü başlayan sabahlar ve güzel akşamlar şeklindedir.

1913 yılında Leonard güncesine Virginia'nın geleceğine yönelik kaygılarını şöyle belirtir:

"Ocak ayından Ağustos'un birine kadar geçen sürede Virginia'nın sağlık durumunu, çalışıp çalışamayacağı hususunu, nasıl uyuduğunu, baş ağrısı duyumlarına sahip olup olmadığını not ettim ve Ağustos'tan itibaren günceyi şifreli tutmaya başladım."²⁰

der. Bu dönemde Virginia, insanların ve dostlarının onu alaya aldıklarını; her türlü meselenin tek sorumlusu sanki kendisiymiş gibi kendini suçlu hissettiğini ve bundan dolayı da cezalandırılmasını; vücudunun bir canavara benzediğini ve bu yüzden az yemesi gerektiğini; ağzının ve göbeğinin iğrenç bir görünümde olduğunu belirtir. Bu noktada Leonard'ın Virginia için saptadığı gözlemleri belirtmemiz yerinde olacaktır.

Beginning Again adlı eserinde Leonard Virginia'nın ruhsal yapısını şöyle anlatır:

"... birdenbire baş ağrısı, uykusuzluk, birbiri ardına gelen düşünceler yoğunlaşmaya başlar, tekrar eski yaşantısına dönmesi birkaç haftayı alırdı."²¹

Genelde manik safhaları, depresif safhalarına oranla daha hızlı gelişim gösterir. Bazı hastaların bu her iki safha durumları aylarca, hatta yıllarca sürebilir. Geçireceği çöküntülerin izleri olan bu hususları sıraladıktan sonra Leonard, şöyle devam eder:

"Manik safhasında Virginia, aşırı derecede heyecanlanırdı. Zihni hızlı bir şekilde akar, kriz nöbetinin had safhada olduğu anlarda konuştukça konuşur, abuk sabuk sözler söyler, hayaller gördüğünü ve sesler duyduğunu anlatırdı."²²

Öte taraftan Virginia'nın ne zaman ve nasıl çöküntü içerisine düştüğünü gösteren izleri önceden kestirebilmemiz çok zordur. Buna en güzel kanıt, yine Leonard'ın yazdıklarıdır.

"Bir sabah Virginia yatakta kahvaltısını yaparken, ben de onunla konuşuyordum. Hiç uyarıda bulunmadan birdenbire aşırı derece heyecanlandı ve üzüntü duydu. Annesinin odada olduğunu ve onunla konuşmaya başladığını düşündü."²³

Virginia g n cesine bu hayaller ile ilgili Ő nları yazar.

“Bu odada delirmiş Ő kilde yatakta yatarken, bazı tuhaf g r nt lerle birlikte duvarda altın sarısı su gibi hareket eden g neŐ  iŐ đını g rd m. Burada  l lerin seslerini duydum. T m yle kendimi hoŐ , mutlu hissettim.”²⁴

İŐ te g rd ğ  bu hayallerin bir sonucu olarak bir iki g n durmaksızın konuŐ ur ve ne s ylediğ  pek anlaŐ lmayan, abuk sabuk t rden karmakarıŐ k bir yığ n s zlerden sonra komaya girer. Tipik bir akut mani ve kronik bir depresyon belirtileri bu sağ hada g r l r. Yine aynı eserinde Leonard, Virginia’nın ruhsal   k nt lerden kurtulabileceğ inin de m mk n olabileceğ ini belirtir:

“Virginia sakın, bitek yaŐ antı s rd r p, iyi yemek yiyip, erkenden yatsa ve zihinsel veya fiziksel olarak kendini yormasaydı, kendini m kemm l bir Ő kilde hissed rdi.”²⁵

 te taraftan Leonard sadece g zlemlerini yazmakla kalmaz, Virginia da kendi ruhsal   k nt lerini g ncelerinde belirtir.

“Hastalığ mın belirtilerini not etmeliyim, bir dahaki sefere tanıyabilmek i in. İlk g n insan feci oluyor, ama ikinci g n mutlu.”²⁶

Bir baŐ ka g n cesinde ise:

“Ayrıca kendi psikolojim beni alakadar eder. Kendi  zel bilgilerim a ısından iniŐ li  ıkıŐ lı hallerimi t m yle not etmeye niyetliyim.”²⁷

Virginia’nın bir haftalık iniŐ li  ıkıŐ lı ruhsal halini, **A Writer’s Diary** eserinde yeterince g rmekteyiz. Burada Virginia’nın manik depresif i erisindeki ruhsal halinin, eski kiŐ ilik ve psiko-sosyal d zeyinin nasıl g nden g ne deđ iŐ tiđ ini onun Ő u c mlelerinde anlamaktayız:

“İŐ te size minyat r bir sinir buhranı ... Bir koltuğa   kt m, kıpırdıyamadım yerimden; her Ő eyde bir yavanlık; tatsız, renksiz. Muazzam bir dinlenme arzusu.  arŐ amba tek dileğ im dıŐ arıda a ık havada tek baŐ ına olmak. PerŐ embe. Hayat t m yle hazdan yoksun; Virginia Woolf olarak kiŐ iliđ im ve benzersizliğ im tamamıyla s nd  gitti.... S yleyeceğ imi d Ő  n rken zorlanıyorum. Cuma:

fiziksel yorgunluk duygusu; ama az da olsa beyinsel faaliyet. Cumartesi (bugün) çok daha berrak ve açığım. Yazabileceğimi sandım, fakat direndim ya da imkansız geldi. Şimdi artık notlar almayı dilemekteyim, fakat roman henüz değil. Ama bugün duyumlarımda bir kıpırdaşma. Henüz "uydurma" gücüm yok."²⁸

Bir başka örnek; Barbara Bagenal'ın, Virginia'nın normal ruhsal yapısının aniden değişiklik gösterip manik bir hal aldığı yönündeki anlattıklarıdır:

"Neredeyse ruhsal çöküntü geçirdiğini bir kere gördüm. Bir öğle yemeğinde gülüp şakalaşırken, birden bire ne yaptığını bilmeden tabağındaki ete bir fiske vurup masa örtüsünün üzerine atmaya başladı. Derhal Leonard yaptığı hareketi değerlendirmemi, onunla konuşmayı kesmemi söyledi. Daha sonra, dinlenmesi için onu yukarıya çıkarıp iyice dalıncaya kadar yanında kaldı ve tehlike geçti. Çay saatinde Virginia oldukça mutlu ve kendine hakimdi ve olayı hatırlamıyordu."²⁹

O dönemlerde büyük şehirlerde yaşamak insanlar üzerinde stres yaratmasa da, Londra'ya adeta aşık olan Virginia için bu kent ruhsal bir sıkıntı yaratmaktadır. Mektuplarından birinde bu durumu şöyle yansıtır:

"Tekrar kötüleştim-Sebebi Londra'da geçirdiğim şu dört günden olsa gerek. Uyku şu anda gitmiş görünüyor. Bildiğiniz üzere bu durum gün boyu beni üzgün ve huzursuz ediyor. Doktor en azından iki ay daha inişli ve çıkışlı günleri beklemem gerektiğini söyledi. Bu inişli günüm. Çıkışlısı yarın gelecek. Bencilliğimden dolayı beni bağışlayın."³⁰

Depresyon içerisinde bulunan kimselerde daha önce belirttiğimiz gibi uykusuzluk bazen had safhaya varabilir. Bazen de kişi aşırı uyuma ihtiyacı duyarak gece ve gündüz uykuya dalar. Bazı kimseler dudaklarının kurumamasından yakınıyor, bazıları tat alma duyusunu yitirdiğini ve sanki yediklerinden kötü tat alıyormuş gibi bir hisse kendilerini kaptırdıklarını, kalp atışlarının düzensizliğinden bahsederler. Virginia da zaman zaman böyle şikayetlerde bulunur:

"Geçen Perşembe akşamı kafamda dört nala giden atlar beni çıldırttı. ... Sonra yüreğim sıçradı durdu;

tekrar sığradı; boğazımın gerisinde o tuhaf acılığı hissettim; nabız tepeme fırladı ve daha vahşice, daha hızlıca vurdukça vurdu.”³¹

Öte taraftan Virginia'nın sağlığıyla ilgilenen hiç bir doktor kendisine yerinde bir teşhis koyamamıştır. Sadece tavsiye ettikleri zihinsel sakinliktir. Halbuki Virginia böylesi bir rahatlığı hiçbir zaman dikkate almaz. Tıbbi bakımdan iyileştirilmesinin imkansız olduğuna sanki kendini inandırır. Bu yüzden asıl zihinsel rahatlığın yazmakla aşılabileceğine inanır. Virginia Woolf gerek manik depresif, gerek depresyon durumlarda bile bu rahatsızlıkların geçici olduğunu bilen, hatta bize göre yazmanın kendisi için terapik bir uygulama olduğu bilinciyle işe dört elle sarılan ve bir noktada kendi kendinin doktoru olup, yaşama olan bağlılığını intiharına kadar geçecek zaman içerisinde sürdürmesini becerebilen nadir insanlardan biridir.

1913 yılının Temmuz ayı içerisinde büyük bir ruhsal hastalık geçiren Virginia, tedavi amacıyla Twickenham'daki bir tedavi merkezine yatırılır. Buradaki tedavi de yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine Leonard, balayılarını geçirdikleri Holford'daki Plough Inn oteline Virginia'yı götürmekteki amacını ortaya koyar. Bu otel Virginia'nın evlenmeden önceki eski, güzel günlerini anımsatmakta birlikte o anki ruhsal çıkmazdan da bir bakıma kurtulması açısından bir umut ışığı gibi görünmektedir. Fakat beklentisi boşa çıkmış, 1913 yılının Eylül ayında trenle Londra'ya geri dönerlerken Virginia'nın kendisini trenden atacağı korkusuna kapılmıştır. Virginia ölmek arzusu içerisinde bu dönemlerde. Dış dünya ile bilincini ve uyumunu yitirip, tamamıyla bilinçsiz bir durum içerisinde kalmaktadır. Sadece yemek yeme gibi bir hareket tarzından öte, kendisini umutsuzluk ve suçluluk duygusu içerisinde görür. Kısacası bir depresif durum içerisinde bulunduğu, kendisine bakan hemşireleri bilincinde yine canavarlara dönüştürür. Onlara karşı şiddet kullanır. Bu arada ilk zamanlar anlaşılır sözleri, gitgide tümüyle anlaşılmaz bir hale dönüşür. Bir keresinde eşinin evde olmadığı bir anda öldürücü dozda uyku ilacı alır. Şans eseri Maynard Keynes'in cerrah olan kardeşi Geoffrey Keynes tarafından, ölümden kıl payı kurtulur. Her ne kadar ölümden kurtulmuş olsa da ölüm olgusu

zihninde yer edinmiştir sanki. Bu krizli günlerde yanı başında büyük bir sabırla eşine yardımcı olmaya çalışan Leonard, artık yavaş yavaş kendisinde de kriz dönemlerinin başladığını fark etmektedir. Her ne kadar 1914 yılı sonuna doğru Virginia'nın sağlığında biraz düzelmeler görülse de, yine de sağlığına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Leonard, Virginia ile evlenirken Virginia'nın ruhsal durumuyla ilgili pek bilgi sahibi değildir. Ailesi tarafından "keçileri kaçırıyor" ifadesini arada sırada duymaktadır. Ayrıca Leonard, Virginia'nın ileri dereceye varan, bir noktada kalıtsal bir manik depresif hal içerisinde zaman zaman bulunduğunu sezmektedir. Dönemin ünlü doktorlarının bir bakıma bu konuda yetersiz kalışları ve en önemlisi günümüzdeki kadar psiko-analitik tedavinin o dönemlerde bu kadar aşama göstermemesi nedeniyle Virginia, ruhsal yapısını ancak yaşayarak ve ıstıraplar çekerek öğrenmek zorunda kalacaktır. Sadece yaşadıklarını sonradan anımsamakla kalmayıp, bunları eserlerinde edindiği deneyimler ışığında, objektif bir biçimde yansıtmıştır.

Öte taraftan çocukluk dönemindeki duyarlılığı, yine bu dönemlerde kendisinde ağır izler bırakır. Anne ve babasının ölümlerinin korkunç etkisinden başka yazarlık denemesine giriştiği bu dönemlerde eser yazma sonrası yaşadığı kaygılar da eklendiğinde, ruhsal çöküntüler yine ortaya çıkmaktadır. Ayrıca anlaşılması oldukça güç bir ruhsal yapıya sahip olduğundan, kişiliğinin arkadaşları ve akrabaları tarafından anlaşılması da zordur. Onlar bu krizlerin Virginia üzerinde oldukça derin izler bırakacaklarını düşünürken, tüm bunlara karşılık kısa bir süre sonra bu ruhsal çöküntülerden kendini kurtarır; eski neşeli, canlı hayatına tekrar döner ve yazmaya dört elle sarılır. Yazma işi yaşantısının ayrılmaz bir parçasıdır sanki. Yaşantının heyecan verici olduğu bilincinden yola çıkarak bu yönü tasvir etmede tüm işin romancıya düştüğünü, roman yazmanın yazarın iç dünyasının gözlemleriyle birlikte bütünleşmesiyle ortaya çıktığını belirtir. İşte bu dönemde **Night and Day**'i yazar.

1915 yılında **The Voyage Out**'un sonuna geldiği zaman ufak çapta bir ruhsal çöküntü geçiren Virginia, yine Dr. Savage'in kendisine bol bol dinlenme ve sakin bir hayat sürmesini tavsiye etmesi sonucu üç hafta gibi

bir sürede iyileşir. Fakat bu iyileşme de geçicidir. Zira Virginia'nın yeniden beyninin uyuştığı, baş ağrıları çektiği, uykusuz kaldığı, yemek yemeye karşı aşırı derecede tavır takındığını belirten Quentin Bell, şimdiye kadar hiç bir zaman Virginia'da böylesine ağır kriz semptomlarının görülmediğini yazar biyografisinde. Clive ve Vanessa'nın Canterbury yakınlarında kiraladıkları evde kaldığı zamanlar buradan arkadaşı Saxton'a mektup yazan Virginia, "şarkı söyleyen kuşların susmadıklarını" belirtir. Eskiden olduğu gibi aynı tür sesleri duyması onun ne denli çöküntü içerisinde olduğunun açık bir kanıtıdır. Aradan geçen iki hafta içerisinde durumunun düzelmemesi üzerine Vanessa, Londra'ya gidip Dr.Savage ile görüşür. Vanessa'nın ikinci bir bebek beklemesinden dolayı kardeşi ile ilgilenemeyeceğini belirtmesi üzerine Dr.Savage, Virginia'nın Twickenham'da bir klinikte gözlem altında tutulmasına karar verir. Dr. Savage'a göre Virginia klinik bir depresyon rahatsızlığı geçirmektedir. Virginia endişe duyarak ve istemeyerek boyun eğmek zorunda kalır bu karar karşısında. Ayrıca tedavisinin bir an önce yapılmasını, tekrar eski haline dönme arzusunu belirtir. Twickenham'daki klinik sadece kadın akıl hastaların kabul edildiği, Virginia'nın mektup yazmasının, okumasının yasaklandığı, kendisine gelen ziyaretçilerin kesinlikle sınırlandırıldığı, karanlık bir odada yatırıldığı, bol bol yiyeceğin verildiği bir yerdir. Doğal olarak Virginia gibi bir insanın böylesi bir yerde bir süre için bile yaşaması imkansız görünmektedir. Ağustos ayının ortalarına kadar burada kalan Virginia daha sonraları kendisinin en iyi yer diye betimlediği Cornwall'a gider. Eskiye oranla baş ağrıları ve kötü geçen geceler geride kalmıştır. Eylül ayı başlarında Vanessa'nın yeni doğan bebeği Quentin'i görmek için Londra'ya gittiğinde artık geleceğe umutla bakan, şöhret olmayı aklına koyan, evlenmeyi düşünen bir kimliktedir. Ölümüne kadar Londra'nın büyüüne ve görkemine kendini kaptırıp hep burada yaşamak arzusunda olduğundan, bu dönemde Dr.Savage, Virginia'nın Londra dışında sakin bir yerde yaşamasının yerinde olacağını belirtir. Ayrıca Vanessa da Virginia'nın sağlığında tam bir iyileşmenin görülmediğini belirtir bu dönemde.

1920-30'lu yıllar Virginia'nın sağığında önemli ruhsal bozuklukların pek görölmediğı bir dönemdir. Her ne kadar **To the Lighthouse** eserini yazarken ufak çapta bir ruhsal bunalım geçirse de bu dönem içerisinde zekice, bilinçli ve zaman zaman esprili türden eleştiriler yazdığı, sanat yapıtları hazırladığı görölür. En ufak bir kriz belirtisi baş gösterdiğinde Leonard Virginia'yı hemen yazı yazmaktan alıkoymaktadır. Kendisine bir noktada sıkı bir sessizlik ve dinlenme uygulamaktadır. Zaten sağığıyla ilgilenen tüm doktorlar Virginia'ya yoğun çalışma temposundan kendisini alıkoymasını, birkaç günlüğüne de olsa bulunduğu ortamdan uzaklaşıp seyahate çıkmasını tavsiye etmektedirler. Virginia da bu tavsiyelere uyarak, güncelerinden anladığımız kadarıyla, sağıklı olduğu anlarda hem yurt içinde, hem de yurt dışında geziler yapmaktadır. Bu tür dinlenmeler Virginia'nın ruhsal yapısını düzeltmekte ve onda daha fazla yazma isteğı doğurmaktadır.

2.5. VIRGINIA WOOLF'UN RUHSAL BOZUKLUKLARINDA KALITIMSAL FAKTÖRLER

Manik depresyonlardan kısaca bahsederken bu hastalığın sebeplerinden bir tanesinin de kalıtsal yollardan geçtiğini belirtmiştik. Sir Leslie'nin babası Sir James, 1824, 1832 ve 1847 yıllarında üç önemli ruhsal çöküntü geçirmiş, son geçirdiğı çöküntü yüzünden doktorların tavsiyeleri neticesinde devletteki görevinden erkenden emekli olmak zorunda kalmıştır. Virginia'nın babası Sir Leslie, annesinin güncelerinde belirttiğı gibi çocukluk dönemlerinden itibaren ruhsal yapısı çok çabuk değışen, zaman zaman sağığı düzensiz giden, kendisine sitem edildiğinde göz yaşlarına boğulan, tek bir kelime veya kabahatlı olduğu kendisine söylendiğinde şiddetli sıkıntı duyacak kadar hassas bir bünyeye sahip birisidir. Kırk yaşlarında bile aşırı duyarlılığı öyle had safhaya varmıştır ki, evdeki hizmetkarların bile söylediklerini sanki kendisine söyleniyormuş hissi içerisinde içine kapanmasıyla göstermiştir. Aşırı duyarlılığı bir ara öyle bir noktaya kadar varmıştır ki, tahıl üretiminin oldukça az olduğunu duyduğunda büyük bir üzüntüye kaptırmıştır kendisini. Bazen yaptığı

işlerin yetersizliğinden yakınmakla birlikte kendisini suçlu hissettiğini, acınacak bir hal içerisinde olduğunu, aslında edebi ve din alanında kendini iyi bir eleştirmen gördüğünü, İngiliz düşünce tarihçisi ve filozofu olduğunu belirtir ve rahatsızlıklarının ötesinde oldukça aktif bir yaratılışa da sahip bulunduğunu bizlere gösterir. Tipik manik depressif özellikleri de taşıdığı yadsınmaz. Uykusuzluk, kendini suçlu hissetme, melankolik ruh hali, vesveseli olma özellikleri Sir Leslie'de görülmüştür. Dolayısıyla karşımıza iki tür Leslie çıkmaktadır bu noktada. Birincisi inatçı, mantıklı, sebatlı, ve bağımsız; ikincisi bu özelliklerinin tam zıttı diyebileceğimiz mantıksız davranışlarda bulunan, aşırı duyarlı, kendine acıyan, çocuklar gibi kendini güvensiz hisseden bir Sir Leslie. Pek çok depresif hastalar gibi zaaflarından dolayı kendini suçlar.

Virginia'nın üvey ablası Laura'nın tüm yaşamı hastane odalarında geçmiştir. Prematür doğar. İlk beş yaşına kadar normal bir gelişim gösterir. Yedi yaşında iyice okuyabilmekte ve Sir Leslie'nin himayesinde Almanca bile öğrenmeye başlamasına rağmen, bu yaştan itibaren babasının da belirttiği gibi, gelişimi çok yavaş seyretmiştir. Bir kreşe gönderilmesine rağmen, okul müdürü Laura'nın eğitim alabilmesinin imkansız olacağını belirtir. Tıpkı Virginia'ya da ilk temel eğitimi veren Sir Leslie'nin, Laura üzerinde uzunca durmasına rağmen pek başarılı olduğu söylenemez. Laura okumayı bir dereceye kadar götürebilmiştir. Viktorya dönemi doktorları anormal doğan çocukları akıldışı davranmaktan çok daha ziyade geri zekalı saydıklarından ve geri zekalığın genelde depresif ruh halinin temel özelliği olduğunu vurguladıklarından, Sir Leslie'de bu genel kanıyı benimsemek zorunda kalmıştır. Laura zaman zaman insanı şaşırtan bilinçsizce akıldışı davranışlarda bulunmaktadır. Bir keresinde elindeki makası şöminede yanmakta olan ateşin üzerine fırlatmış, bir başka sefer yemek esnasında nefesi tıkanır gibi olurken ağzındakileri tükürmek zorunda kalmış ve eti masanın üzerine atmıştır. Sir Leslie'ye göre Laura'nın hastalığının tek sebebi ilk karısı Harriet'in sülalesinden gelmesidir. William Makepeace Thackeray'nın karısı Isabella, 1840 yılında ruhsal bir çöküntü geçirmiş ve ömrü boyunca bir daha iyileşmemiştir.

Harriet'in doğumundan sonra Isabella aşırı derecede bitkinlik ve depresyona girmiş, bazı günler iyi; bazı günler kötü ruh haline bürünmüştür. Yeni doğan bebeğine ve ailenin tüm fertlerine karşı alakası gün geçtikçe zayıflamış, kendi iç dünyasına çekilerek zaman zaman iç sıkıntılarıyla kendi kendini yiyip bitirmiş ve geçmişteki hatalarından kendini sorumlu tutarak gözyaşı dökmüştür. Thackeray'nın 1863 yılında ölümünden sonra otuz yıl kadar yaşayan Isabella, sonunda bir geminin küpeştesinden kendini atarak intihar etmiştir. Tıpkı Isabelle gibi Laura da yirmi yaşlarında ailesine karşı kayıtsız kalmıştır. Zaten pek aile ortamı içerisinde yaşadığı da söylenemez. Zira kızını kontrol altında tutma eğilimi içerisinde olan Sir Leslie'nin buyruğuyla Laura, 1891 yılı başlarında bir akıl hastanesine kapatılmış ve burada elli yıldan fazla bir süre kalmıştır. Hastanedeki bakım yetersiz kalmış olmalı ki, Virginia Vanessa'ya yazdığı 1921 tarihli mektubunda Laura'ya bakan Katharine Stephen'in Laura'nın ruhsal yapısının hiç ilerleme kaydetmediğini, ilk günkü ruh hali ile şimdiki ruh halinin de aynı olduğunu, sürekli konuştuğunu belirtir. Uzun yıllar akıl hastanesinde müşahade altında kaldıktan sonra Laura 1945 yılında bağırsak kanserine yakalanmasının ardından burada ölür.

Öte taraftan Sir Leslie'nin yeğeni James Kenneth Stephen, yirmi yaşlarında ruhsal çöküntü geçirmiş, dört yıl sonra Felixstowe'da bulunduğu sırada başını yel değirmenine çarpıp, yaralamıştır. Her ne kadar doktorlar bilincinin kaybolmadığını, bellek veya konuşma yitiminin söz konusu olmadığı sonucuna varmalarına ve hatta fiziksel olarak tam sağlıklı olduğunu söylemelerine rağmen, 1890 yılından itibaren zaman zaman akıldışı davranışlarda bulunmuştur. Virginia'nın **Moments of Being** de James K. Stephen'in evde Stella'yı ararken ona aşık olduğunu ve sahip olma arzusunu belirtmek için oda oda gezindiğini, tahta kılıç üzerine bir ekmek parçası taktığını belirtir. Bir başka sefer ölme tehlikesi içerisinde veya delireceğini Dr. Savage'ın belirtmesi üzerine, olaya gülüp geçmekle birlikte, kısa bir süre sonra Cambridge sokaklarında çıplak bir şekilde koşar. Ayrıca bir başka gün hastaneye yatırılmadan önce evde elindeki aynayı caddeye fırlatır ve pencere önünde çıplak vaziyette durur. İstatistiki

bilgilere göre manik hastaların yüzde yirmi sekizinde kendini teşhir etme veya çıplak dolaşma hali görülmektedir.

Virginia'nın annesi Julia'ya ilk kocası Herbert Duckworth'un beklenmedik ölümü üzerine kronik depresif teşhisi konulmuştur. Fakat sağlığı hiçbir zaman hastanelik olacak şekilde bozulmamıştır. Sir Leslie ile evlenmesi, ardından çocuklarının olmasıyla birlikte 1895 yılına kadar geçen zaman zarfında, mutlu ve sağlıklı bir aile yaşantı sürdürmüştür. Virginia'nın her iki erkek kardeşi Thoby ve Adrian ve Vanessa da ruhsal çöküntüler geçirmiştir. Annelerinin ölümünden bir yıl önce büyük bir grip geçiren Thoby'nin bu dönemde ruhsal yapısında bozukluklar görülmüş, neticede kendisini pencereden aşağı atma teşebbüsünde bulunmuştur. Bir ay kadar sonra bu kez bu teşebbüsünü evde denese de hayatını kurtarabilmiştir. Elimizdeki kitaplardan ve güncelerden anladığımız kadarıyla Thoby'nin hayatına son verme teşebbüsü ilk ve son olarak bu dönemde görülmektedir. Zaten bu teşebbüsten kısa bir süre sonra Clifton College'a geri döndüğünde tahsilini hocalarının nezaretinde sürdürmüş ve olayda böylece kapanmıştır. Öte taraftan Vanessa ile ilgili bilgiler ışığında söyleyeceğimiz hususların başında kendisinin bir ressam olmayı çok istemesidir. Sir Leslie bu yönde Vanessa'nın isteğini pek tasvip etmese de, onun sanat ve resim yönünde çalışmalarında bulunmasına pek ses çıkarmamış, bir noktada onu serbest bırakmıştır. Tıpkı annesi gibi Vanessa ve Adrian'ın ruhsal sağlığında önemli bir bozukluk görülmediğinden, hiçbir zaman hastaneye yatırılmamıştır. Julia'nın ilk evliliğinden olan çocukları Gerald, George ve Stella'da da hiçbir ruhsal çöküntüler görülmezken, daha çok bu çöküntülerin kalıtsal olarak Sir Leslie'nin sülalesi tarafından geldiğini söylememiz yanlış olmaz.

Sonuç olarak Virginia Woolf'un ruhsal sağlığı konusunda ortaya koyabileceğimiz hususlar şu noktalarda açıklığa kavuşmaktadır: Sülalesinde sık sık görülen bu ruhsal rahatsızlık ve çöküntülerin trajik sonuçları, Virginia'da hiçbir zaman görülmemiştir. Aşırı taşkınlıklarda hiç bir zaman bulunmamıştır. Diğerleri gibi (Sir Leslie'de olduğu gibi) kendini tamamen iç dünyasına hapsetmemiş, oldukça dopdolu bir yaşantı

sürmüştür. Zihninde tasarlayıp kağıtlara döktüğü eserleri, ruhsal rahatsızlıklarının tedavisinde önemli bir etken olmuştur. Bu eserleri yazma öncesi ve sonrası neticesinde ortaya koyduğu çabalar, kendi ruhsal dünyasını bir noktada dengede tutmuştur. Yazarlığı yönünde göstereceği uğraşlar hayata kendisini bağlamıştır. Bu uğraşlar ruhsal sıkıntılarında bir tedavi gibi görünmektedir. Gerçek anlamda 1915 yılında başladığı yazarlık denemesi ve ilk romanının yayımlanmasından sonra daha titiz, daha disiplinli bir Virginia karşımıza çıkar. Yakın çevresinin (başta Leonard ve edebiyatçı kesimin) Virginia'nın rahatsızlıklarını yazın alanında unutturmada ki çabaları dikkate değerdir. Yazar olarak kendini ispat edebileceğini göstermesi açısından ilk romanı önemlidir. Otuz üç yaşında, daha önünde uzun bir yolun bulunduğu bilinciyle kendi tarzını ortaya koyar.

3. BÖLÜM

3.1. YAZAR OLARAK VIRGINIA WOOLF VE ESERLERİ

1910 yılında Fitzroy'a taşınmadan önce Virginia'yı bir noktada profesyonel yazarlık kariyerine başladığını görürüz. Dönemin **The Times Literary Supplement** dergisinde editör Bruce Richmond'ın desteğiyle ve yine o dönemlerde **Guardian**'da eleştiriler yazmakla yola koyulan Virginia'nın tüm yaşamı, artık genç kızlığından beri sınırsızca ve doymak nedir bilmeksizin okumanın getirdiği bilgi birikimini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu eleştirel türden makaleler yazılırken ortaya koyduğu titizlik de önemlidir, zira çoğunlukla bu metinleri altı kez yazmadan göndermez. Konuyla ilgili tüm kaynakları, son derece dikkatle ve özenle seçer. Yaptığı işi ciddiye alarak yazmakla tarzını ve uzmanlığını daha da geliştiren Virginia, editörlerden gelen teklifleri de geri çevirmez. Bu dönemin Virginia'sı, geçmişe göre epeyce farklılıklar gösteren, kendine güveni olan, cinsellik konusunda herkes gibi o da açıkça düşüncelerini anlatan, başka kişilerin düşünce ve seçimleriyle ilgili yorumları ortaya koyarken daha incitici olabilen bir karaktere bürünmektedir. Aslında insanları seviyor, canlı, dostça ve bol şakalı sohbetler yapmaktan hoşlanmaktadır. Tanıştığı kişilerin yaşamlarına duyduğu merak çok fazla oluyorsa da bu özelliklerinden dolayı yaşadığı sürede güncelerinde, mektuplarında ve eserlerinde kullandığı dil, keskin bir kalemi ortaya çıkmıştır. İleride yazacağı romanlarındaki yapılar daha ziyade bu dönemlerde gelişmeye başlamıştır. Daha yeni tanıştığı birinin bir yönüne yakaladığında, hayal gücü sayesinde o kişiye yeni bir yaşamı yakıştırır hemen. Dükkanları gezerken veya bir tren kompartımanında karşısında oturan biriyle karşılaştığında olduğu gibi her yerden esinlenmesi mümkündür.

1908 yılında yaklaşık altı yıl uğraşacağı, başta **Melymbrosia** adını verdiği ve sonradan **The Voyage Out** olarak ismini değiştireceği ve altı kez yazacağı ilk romanına başlar. Baş kadın kahraman Rachel Vinrace'in bir deniz yolculuğunun anlatıldığı eserde Virginia Woolf sadece bu

yolculuğu anlatmakla kalmaz, kahramanının dışı açılışını da okuyucuya resmetmek ister. Bu dışı açılma daha ziyade Rachel'in kişiliğinin gelişmesi ve olgunlaşmasını göstermektedir. Roman yirmi dört yaşında daha henüz yaşantının farkında olmayan birinin temasını işler. Yolculuk sırasında aşkı ilk kez tadan Rachel, yaşamı da keşfeder. Karışık duygular içerisinde olan Rachel, bu duyguların nasıl filizlendiğini kestiremez ilk başlarda. Virginia Woolf'un evlilik öncesi eşi Leonard'a karşı duyduğu tereddüt havası eserde hemen hissedilir. Öte taraftan Virginia Woolf, bu eserde kişiler arasında iletişim kopukluğunu, cinsellik konusunda derin kaygıyı ve evlilikle birlikte kişilik yitiminin oluşacağı duygusunu ortaya koymak ister. Baş erkek kahraman Terence Hewet ve Rachel arasındaki duygusal yakınlaşma başlangıçta daha çok bir başka insana tutkuyla bağlanma yönünde değil, güçlü bir direnme eğilimi içerisinde görünmektedir. Bunlara neden Terence açısından yazarlığını sürdürme isteği, Rachel açısından el değmemiş varlığını ve müzik uğraşını çok fazla sevmesidir. Ayrıca Rachel'in çektiği ruhsal sıkıntılar, ateşli karabasanlar ve ardından intiharı, Virginia Woolf'un ilk eserini ortaya koyarken, bir noktada, hayatına nasıl son vereceğini önceden tasarladığını göstermesi bakımından da önemlidir. Rachel'in hayatına sularda son vermesi ve suyun ölüm simgesini oluşturması, Virginia'nın ileriki yıllarda yazacağı romanlarında (**Mrs Dalloway, The Waves The Years**) sık sık kullandığı bir olgu olacaktır. Eserde görülen eksiklik, Virginia Woolf'un gerekli yöntemi bulamamasından ve geleneksel gerçekçi roman tekniğiyle yazılmasından kaynaklanır.

1915 yılında ilk romanı **The Voyage Out**'un yayımlanmasının ardından ruhsal yapısında bir düzelme görülen Virginia, **The Times Literary Supplement, Athenaeum** ve **New Statesman** adlı dergilerde eleştiri ve denemeler türünden yazılar yazmıştır. Sadece **Athenaeum**'da 1919-20 yılları arasında on altı makalesinin yayınlanması, sadece yazarlığından başka makale yazma yönündeki başarısını da göstermektedir.

Ablası Vanessa'ya adadığı **Night and Day** adlı romanını 1916 yılında tasarlayıp yazmaya başlar. Daha karmaşık öyküsü ve daha geniş toplumsal sahnesiyle birlikte bu romanda Birinci Dünya Savaşı öncesi farklı toplumsal sınıflar arasındaki kültürel çatışma yansıtılır. Eserde, Virginia Woolf bir bakıma kendi ailesi Stephen'lar ile Woolf ailesi arasındaki kültürel ve sınıfsal farklılıkları da resmetmeye çalışır. Geleneksel gerçekçi roman biçiminden henüz kendisini kurtaramadığından, eser doğal olarak eleştiri yağmuruna tutulmuştur. Katherine Mansfield eseri modası geçmiş bir roman türü sayıp, alay eder. E.M Forster eseri "klasik, gerçekçi çerçeve içerisinde yazılmış bir alıştırmaya" sayar. Bu tür eleştiriler bir bakıma doğru gibi görünmekle birlikte, Virginia'nın bu noktada ortaya koymak istediği, geleneksel kalıp içerisinde yazarken bile bir arayış içerisinde olduğu yöndedir. Zaten ilk iki romanının ardından tamamıyla bu geleneksellik anlayışından kendisini sıyırmış, yepyeni roman yazma tekniklerini bulmaya çalışmıştır. Ayrıca bu ilk iki kitabında romanın temel ilkelerinden yola çıkarak karakterler betimlenmiş, sonra yavaş yavaş söyledikleri ve yaptıklarıyla bize daha iyi tanıtılmışlardır. Bir doruk noktasına ulaşan bir dizi olaylarla bu karakterlerin birbirleriyle ilintisi kurulmuştur. Her iki kitapta bir sevgi öyküsü işlenmiştir. Ayrıca en çok akılda kalan anlar, insan karakterinin tüketilemez çeşitliliğinden çok, insanların benzer olduğunu, daha derin yaşantı düzeylerinin bilincinde bulunduğunu okuyucuya vermek istemesi yönündedir. Virginia Woolf, **The Voyage Out**'ta roman kişilerini günlük sorumluluk ve zevklerin dünyasından uzaklaştırırken, **Night and Day**'de daha dar kapsamlı ve daha umut veren bir biçimde bir bütünlüğü ortaya koymaya çalışır. Yüceltilmiş bilinç anlarının yanı sıra Virginia Woolf'un kendine has bir anlayışla kavradığı insani yaşantılar bu iki romanda mevcutken, sonraki romanlarında coşkulu ve tutkulu sevgi daha geri planda kalır. Uzun süreli sevgi ve bağlılık, Virginia'yı tutkudan daha çok ilgilendirmiştir. Yine bu iki romanda Woolf'un açıkça algıladığı, yaşam deneyimi ile ortaya çıkardığı roman karakterlerinin duygu düzeyindeki paralelliktir. Bu, roman kişilerinin koşullarına, zamana, mekana ve

kendilerini içinde buldukları ekonomik ve toplumsal duruma bağlıdır. On dokuzuncu yüzyıl romanlarında oldukça geniş bir yer kaplayan töresel, toplumsal, ekonomik ve dinsel sorunlar onun eserlerinde de önemli noktalar gibi görünse de, bunlar ancak tanıttığı insanlar için dünyalarının renklenmesine ve yaşamlarının duygusal olarak nasıl algıladıklarını bizlere tanıtması açısından önemlidir. Ona göre kendi hayal dünyasının gerçekliği ön plandadır. İşte bu bilinçlilik içerisinde tüm yazarlık döneminde hayatın gerçekliğini umursamaz bir tavır içerisinde görmüştür. 1920'li yıllar arasında yazdığı bu iki eserde karakterlerin iç dünyalarının yüzeysel resmedilmeleriyle başlayan arayış, yazacağı romanlarında daha derin bir arayışa dönüşecektir. Artık okuyucu karakterleri yazarın gözünden görmeyip, onları birer canlı varlık olarak kabul ederek irdelemeye başlayacaktır. İşte bu noktada Virginia Woolf, bizlere bilinç akımını uygulamadaki başarısını otuzlu yıllar içerisinde yazacağı eserlerinde gösterir. İnsanın iç dünyasının gizemli ve yarı aydınlık durumunu irdelemenin en güzel yönünü

“Bir an için, sıradan bir kişinin, sıradan bir günündeki düşüncelerini inceleyin. Zihin, önemsiz, düş ürünü, hemen uçabilen veya bıçakla kazınmışçasına kalıcı olan, sayısız türde izlenim edinir.”³²

diye belirtmekle, insanın iç dünyasına ne kadar derinlemesine inilmesi gerektiğini de ortaya koymaktadır.

The Voyage Out ve **Night and Day** eserlerini yazdıktan sonra geleneksel yapıdan kendisini kurtarıp artık özgürce, kendi seçimine ve kendi duygularına göre yazabilmenin mutluluğunu tatmaya başladığı anlarda yaşamın “parlak bir ışık halkası” olduğunu belirtmesi, bize göre hayata olan sıkı bağlılığını göstermesi bakımından da önemlidir. Kendisine bir hedef çizdiğini ve bu hedefe varmak için hayatın iniş çıkışlarla dolu olduğunu bilir. Yazarlığının ilk yıllarında anlatım gücünün her şeyi yansıtabilecek yeterlilikte olup olmadığını kendi kendine sorması, romancılık yönünde girişimlerdeki kaygılarını ortaya koyması bakımından da önemlidir. Tümüyle bir farklılık içerisinde yazacağını belirtirken, bu girişiminde eserlerinde “kaba inşaat yok, tek bir tuğla bile görülmeyecek;

her şey akşam alacası”³³ diye belirtmesi, bize göre eserin içeriğinden okuyucunun bir şeyler edinmesi gereğini ortaya koymaktadır. Bir bakıma romanda yenilik girişiminde bulunmakla kendini başka yazarlarla karşılaştırır. Tekdüze, kalıplaşmış bir roman tekniğini tüm romanlarında kullanmaz. Bu kaniya varmamızdaki asıl etken, ölümünden sonra geçen uzun yıllar içerisinde bile romancı yönünün hala belleklerde canlı kalması, belirli yıllar içerisinde dünyanın belirli yerlerinde adına konferanslar, paneller düzenlenmesi, hakkında pek çok sayıda biyografiler, makaleler yazılması; eserleri hakkında sayısız eleştiriler yazılmasına ve yine de eksik kalan yönünün yazılmadığına inanılan bir yazar olmasından ötürü, her zaman ilgi odağını oluşturmuştur. Ayrıca tüm eserlerinden aldığı övgü ve yergiler, zihninde tasarladığı bir sonraki romanı için bir çatı oluşturmuş, birbiri ardına gelen her romandaki teknik yapı aşama kaydederek mükemmellik derecesine ulaşmıştır. Öte taraftan bu övgü ve yergilerin kendisinde çalışma aşkını böldüğünü vurgularken, insanda açıklamak ya da araştırmak arzusunu uyandırdıklarını da belirtir.

1920 yılı baharında kaleme aldığı **Jacob’s Room** adını verdiği eserinde okuyucuda bıraktığı ilk izlenim; bilinç akımının kısmen de olsa kullanılması, belli bir plan, öykü bulunmasa da bir iskeleti oluşturması, en önemlisi anlatım ve yapı bakımından şiirsel bir görünümü vermesidir. Ayrıca bu eseri yazarken geleneksel anlamda karakter yaratmanın insanlar üzerindeki görüşünü yansıtmadığının farkına vardığından, bunu iletmenin başka yollarını arayarak, önceki romanlarında kullandığı roman tekniği yöntemini terk etmiştir. Fakat bu yeni teknik girişiminin bu eserde pek kullanıldığı söylenemez. Eserin kahramanı Jacob Flanders hiçbir zaman doğrudan doğruya betimlenmediğinden, söyledikleri ve yaptıklarıyla kendini okuyucuya az tanıttığından, yazar bu noktada bu yeni tekniği okuyucuya tam iletememiştir. Onun hakkındaki izlenimlerimizi, romandaki öteki kişiler üzerinde yarattığı etkiden çıkarırız. Genç yaşta ölen ağabeyi Thoby’e atıfta bulunarak yazılan bu eserde Virginia, gerek yazma yönünde içindeki coşkuyu

“kendi sesimle bir şeyler söylemeye nasıl başlayacağımı yeni yeni (40 yaşında) keşfettim; ve bu da beni öyle ilgilendiriyor ki övgü olmadan da yol alabilirim.”³⁴

diye belirtse de, eser yazarken ve yayımlanma öncesi duyduğu kaygılardan dolayı zaman zaman “yazar olarak bir hiçim. Demodeyim; eskiyim; elimden daha iyisi gelmeyecek; kafasızım”³⁵ gibi düşünceler içerisinde bulunması, yeni bir roman yazma süreci içerisinde her bir kelimenin, cümlelerin defalarca değiştirilmesi ve yeniden yazılmasında gösterdiği titizlik yüzünden böylesi kaygılara düşmesi doğal kabul edilmelidir. Daha sonraki romanlarına oranla daha acemice yazılmış bir eser olmakla birlikte, yeni tekniğin temelleri bu kitapta kendini gösterir. Bir karakterin ötekiler üzerindeki etkisi ve insanları çizmesi açısından birleştirici öge olması tüm eserlerinde görülmüştür. Bu eserde Jacob Flanders, roman boyunca diğerlerinin gözünden incelenir. Jacob Flanders’ın birey olarak açıkça çizilişi pek yoktur. Ne kendisinin, ne de yansıdığı zihinler yakınlık kurabileceğimiz kadar yeterli biçimde gelişmemiştir. Öte yandan her sahne ve olayda deneyim özelliği çok iyi iletilmiş olup, okuyucunun ilgisi bir karakteri ortaya döken duygu modellerinden çok, hepimizin çok iyi bildiği duygu modelleri üzerinde yoğunlaştırılır. Derin bir iç gözlemle ve ince bir ayrımla deneyimleri iletebilme ve okuyucuda tanıdık bir duygu bırakma gücüne sahip olan Virginia, bu başarısını yaratıcı dehasından alır. Bu güç **The Waves** romanında en üst noktaya ulaşır. **Jacob’s Room**, Virginia’nın **Night and Day**’de Viktorya gelenek anlayışı üzerine yaptığı eleştirinin devamı olup, aynı zamanda bir önceki romanda ele aldığı bir başka insanın bilinmez yönlerinin zorluklarının işlendiği bir temayı da oluşturmaktadır. Ayrıca eser bir ‘Bildungsroman’ diyebileceğimiz türdendir. Eserin baş kahramanı Jacob Flanders’ın çocukluktan erişkinliğe doğru süren devresi anlatılırken, ne yazık ki, Jacobs’un kişiliği tamamıyla silik kalmaktadır. Bilinç akımı tekniğini tam olarak bu eserde tatbik edemediğinden, doğal olarak Jacob’un aklından geçenleri anlamamız zorlaşır, iç dünyasının tanımlanması silik kalır. Yine de bilinç akımı tekniğinin ilk gerçek örneğini

teşkil etmesi bakımından yazar, gündelik hayatın akışında insanların yirmi dört saat içerisindeki düşüncelerini sanki bizlere açıklar gibi görünmektedir. Bir kişinin diğerleri üzerinde bıraktığı izlenimini, kısmen okurun bilincine varmasını, kısmen de bu bilincin diğerleri üzerindeki yansımalarını iletme isteyen Virginia'yı geleneksel roman tekniğinden kopmaya iten çıkış noktası budur. Böylece romanda anlatıcıyı ortadan kaldırarak, okuyucunun konuyu sadece eserdeki insanların gözünden görmelerini sağlamada bu ilk denemeye girişmesi önemlidir. Öte taraftan bu eserde, okuyucunun olaylar arası ilişkileri bağdaştırma yönünde çektiği sıkıntılar da hemen göze çarpmaktadır. Sadece Jacob, Virginia'nın isteğiyle tamamıyla alacakaranlıkta kalan bir görünüm olmakla kalmayıp, aynı zamanda diğer karakterler de; Leonard'ın deyişiyle, "hayaletler" gibi görünmüşlerdir. Virginia, eserlerinde yarattığı karakterlerini –pek çok romancının yaptığı gibi- realist yönde yazmamış, onları okuyucuya birer gerçekmiş gibi göstermek istediğinden, ne yazık ki bu eserde bu isteğini gerçekleştirememiştir.

Bu eseri yazarken 25 Ekim tarihli güncesinde

"çocuk sahibi olmamak, dostlarından uzakta olmak, iyi yazmayı becerememek, yiyeceğe çok fazla para harcamak, yaşlanmak"³⁶

türünden çeşitli düşüncelerini ortaya dökerken, bir noktada sanki bizlere ruhsal kaygılarını, yapmak isteyip de yapmadıklarını belirtmek ister gibi görünmektedir. Ayrıca ilk defa yaşlanmaya başladığını güncesine not düşmektedir. Otuz sekiz yaşında hala iyi bir yazar olamamanın kaygıları sanki bu cümlede yatmaktadır. Her ne kadar başlarda yazma uğrunda "parmaklarım bunca çiziktirmeye dayanacak mı?"³⁷ türünden bir sıkıntı içerisinde olsa da "yazmak istediğimi yazıyorum, işte o kadar" demesi ondaki yazma sevdasının her türlü sıkıntı ve zahmete değer olduğunu göstermektedir. Ayrıca ortaya koyduğu şeylerin ilginç olması gereğini vurgulayıp bunların peşinde koştuğunu belirtmesine rağmen, hala anlaşılamamaktan yakınır. Bir bakıma sanki insanları ilgilendirmiyormuş hissine kendini kaptırır. Böylece "bir daha hiç yazmamayı geçirdim

aklımdan-kitap eleştirileri dışında” demesi, zaman zaman yaptığı işte sanki pişmanlık duyduğunu da ifade etmektedir. Öte yandan kırk yaşında beyninin çalışma düzenini daha yeni yeni öğrenmeye başladığını belirten Virginia, işin sırrının çalışmayı her zaman zevk haline getirmek olduğunu belirtirken, yazmaktan asla vazgeçemeyeceğini belirtir.

1922-1931 yılları Virginia Woolf'un yazarlıktaki en verimli yıllardır. Bu devrede beş önemli roman (**Mrs Dalloway, To the Lighthouse, Orlando, A Room of One's Own, The Waves**) yazmıştır. 1922-1924 yılları arası yazdığı **Mrs Dalloway**'de “delilik ve intiharı inceliyorum dolaylı olarak; yanyana akıllı ile delinin gözlerinden dünya”³⁸ diye belirtmesi, roman türünde kendine has bir yeniliği ortaya koyması açısından önemlidir. Mina Urgan'ın da belirttiği üzere, Virginia Woolf'un bu eserinde roman yazma tekniğinde duyduğu kaygılardan öte, kendi ruhsal rahatsızlığını ortaya dökmemesinin endişeleri yatar. Eserde delilik ve intiharı incelerken, Virginia Woolf asıl hedefini açıklar: Aklı başında olan insanlarla, akıl hastası olanların dünyayı nasıl gördüklerini.

Eski anlatı ve kişileştirme geleneği yerine yeni bir gelenek ve sanat geliştirmeye başlar bu eserle. Gerekli olan bir sınırlama, zamanın dar olarak alınmasıyla kendini gösterir; olayın tümü yirmi dört saat içinde geçer. İlk önce esere **The Hours** adını vermek isteyen Virginia, bu başlıktaki amacını ortaya koyar. Londra'daki Big Ben saat kulesindeki saatin çalmasıyla geçen her saatin, hatta yarım saatin insanlar tarafından bilinçli olarak algılanmasını ister. Geçen zamanın bilinci içerisinde romandaki karakterlerin neler yaptıklarını, günü nasıl geçirmekte olduklarını anlarız. Eserdeki kişilerin birer gerçek kişilermiş gibi betimlemelerinde bilinç akımı tekniğini yerinde kullanmasıyla karakterlerin iç dünyaları, düşünceleri de okuyucuya yansıtılır. Virginia Woolf, insan zihninin bir gün içerisinde algıladıklarını yansıtmakla romancı olarak konusunu da böylelikle belirler: Yirminci yüzyılın başlarında yavaş yavaş psikolojinin önem kazanması ve insanın iç dünyasının incelenmesi neticesinde insan., artık önem kazanmaya başlamış ve pek çok eserin de esin kaynağı olmuştur. **Jacob's Room**'da Jacob'un silik, anlık görüntüsü

okuyucu üzerinde net olmayan izlenimler verirken, bu eserde Virginia neredeyse her bir karakterini yeteneklerle bezenmiş gerçek kişilere dönüştürme becerisini de elde eder. Merkezdeki kişiliğin okuyucu üzerindeki izlenimin açık ve bütüncül bir özellik taşımasından başka, onu çevreleyen yaşamlar **Jacob's Room**'da olduğundan daha derin ve daha geniş bir perspektifte verilmiştir. Olaylar ve öyküler öylesine canlıdır ve öylesine birbirlerine bağlıdır ki, sonunda okuyucuda birleşik bir izlenim bırakırlar. Okuyucunun ilgi alanını daraltarak ve aslında ilgiyi eserde karakterlerin kendi kendilerine konuşmalarında odaklayarak, yaşam deneyimini daha incelikli bir iç gözlemle ortaya çıkarabilmiştir. Ayrıca karakterlerin konuşmalarının yanı sıra uzun süren ve tekrarlanan kendi kendine konuşmalarıyla düşüncelerini okura açıklayan bu kişiler, iki ortak merkez noktada birbirlerinin çevresinde hareket ederler. Bir daire içerisinde Clarissa, Peter Walsh ve bir yerde silik bir görünüm gösteren Richard Dalloway; diğer dairede Septimus ve Rezia Warren Smith. Bu iki dairenin her birinin çevresinde ikinci dereceden roman kişileri dediğimiz Sally Seton, Hugh Whitebread, Dr. Holmes ve Sir William Bradshaw yer almaktadır. Eserde baş karakterlerden biri olan Septimus Warren Smith'i yaratmakla Virginia, 1912-13 yılları arasında yaşadığı depresyonlardaki ruh halini ortaya koyar. Genelde romanlarını yazarken çektiği zihinsel acıların ve sıkıntıların anılarından ve kendisini tedavi eden doktorlardan edindiği deneyimlerden eserlerinde oldukça yararlanmıştı. **The Voyage Out**'da Rachel ağır ateşliyen Virginia'nıninkine benzer bazı sıkıntılar geçirir. **Mrs Dalloway**'de, Birinci Dünya Savaşı esnasında Septimus Warren Smith tanık olduğu cinayet ve katliamların kendinde bıraktığı olumsuz izleri üzerinden atamaz. Savaş sonrası sesler duymaya başlar. Annesinin ölümünün ardından tıpkı Virginia'nın ruh dünyasında olduğu gibi duyuları körelir, tatma ve dokunma duyularını yitirir. Bu arada Virginia, Septimus'un sağlığıyla ilgilenen iki doktoru, Dr.Holmes ile uzman doktor Sir William Bradshaw'u okuyucu gözünde küçültücü bir biçimde resmederken, sanki yıllar önce tedavi görmek için çeşitli defalar yatmak zorunda kaldığı kliniklerde kendisiyle ilgilenen doktorlardan bir noktada intikam almaktadır.

Öte taraftan Virginia'nın psikiyatri mesleği hakkında çok iyi şeyler düşünmediğini de eserden anlarız. Tüm dikkatini hastasına vermek yerine Dr.Holmes dalar gider; bu eski, güzel Bloomsbury evindeki eşyaların üzerinde göz gezdirir, duvar kağıdının altında gizlenmiş kalan kaplamayı hissetmek için eliyle duvarı yoklar. Etrafı detaylı bir şekilde kolağan etmesi hususunda gösterdiği özeni, ne yazık ki hastasını muayene etmek için göstermez. Virginia, Sir William Bradshaw karakterini yaratmakla aynı zamanda psikiyatristleri toplumun dalkavukları olarak görür. Toplum düzenini korumak ve sürdürmek için ne türden hizmetlerde bulunduklarını gözler önüne sererken adeta alaycı yönünü de bizlere yansıtır. Eserde Virginia'nın ortaya koymak istediği bakış açısı insan yaşamının kendisi, mutsuzluk ile mutluluk arasında gelip giden gerilim ve ölümle birlikte yaşamın kaçınılmaz tamamlanışı üzerine kuruludur. Eseri yazarken tıpkı bir önceki romanda olduğu gibi hafif depresyonlar geçiren Virginia, Manş denizinin ötesine geçip bir hafta hiçbir şey yazmadan bu rahatsızlığından kurtulacağını ummaktadır. Zaten yazma anlarında ufak tefek depresyonlar geçirdiği vakit yaptığı tek şey, hemen yazıya ara verip, Leonard ile Londra dışına çıkmaktır. Bir haftalık kısa tatil bile sağlığının tekrar yerine gelmesine yetmektedir.

Öte taraftan yazma sanatına gerekli ilginin ve saygının gösterilmesi gereğini vurgularken, bu eseriyle birlikte gelecek eleştiriler karşısında içine düşeceği sıkıntıların da farkındadır. Güncesinde eserin delilik bölümlerinde düzeltmelerde bulunurken, bunların eserde ortaya dökülüp belirtilmesinin gereği üzerinde uzun uzadıya düşünmüştür. Eleştirmenlerin bu sahnelerle eserin kopukluğu üzerinde söz birliğine varacaklarını sandığını, oysa yazma işinin "dünyanın en mutluluk verici duygusu" olduğunu belirtmesi, yapılan eleştirilerin yazma konusunda daha güzel ürünler ortaya koymada kendisini kamçıladiğı duygusunu bizlere göstermektedir. Bu dönemde her ne kadar yoğun bir şekilde yazsa da, kendini açılan bir kuyu içerisine dalan biri olarak görürken, "tek sorun içerideki bütün petrolü yüzeye çıkaracak kadar hızlı kalem koşturamamam"³⁹ türünde bir kaygıya kendini kaptırması yersizdir. Bu dönemde yazma hususunda hiçbir zaman bir

konu sıkıntısı çekmemiştir. Öte taraftan **Mrs Dalloway**'ın yayınlanması üzerine gelecek tepkiler üzerinde sıkıntı duyarken, aynı zamanda eserde vermek istediği ve okuyucunun da bunu almasını beklediği hazların derin olanını yazdığını, okumanın ise ikinci planda yüzeysel kaldığını vurgular.

Geçmiş ile şimdiki zaman arasında dizilmiş tüm düşünce, anı ve yargılar sonuçta okuyucuya Virginia'nın eserdeki karakterlerin yaşam öykülerinin dıştan görünüş ve garip davranışlarıyla birlikte yansıtılır.

1925 yılında

"babamı vereceğim orada tamamen; annemi de; sonra St Ives; çocukluğum; sonra hep vermeye çalıştığım şeyler- hayat, ölüm, vb."⁴⁰

diye tanımladığı ve üç bölüm olarak tasarladığı **To the Lighthouse**'u yazmaya başlayan Virginia, yapmak istediği üslup ve teknik değişikliğini bu eserde ortaya koyar. **The Years** dışında yazacağı tüm eserlerini dar bir çerçeve içerisinde planlayan Virginia, eserdeki olayları ya kısa bir zaman dilimi içerisinde sınırlar, ya ön plandaki roman kişisi sayısını sınırlı tutar, ya da her ikisini birden kullanarak başarısını ortaya koyar. Kişilerin iç dünyalarını aydınlatma, akıllarından geçenleri bizlere aktarma amacını güder. Eserde özellikle zaman kavramı üzerinde durulmuş, bununla birlikte zaman içerisinde ortaya çıkan değişiklikleri ve kaybolan şeyleri okuyucuya vermeye çalışmıştır. Ramsay ailesinin hayatı ani atlamalarla parça parça anlatılmış ve olaylar arası bağlamalar, okuyucunun hayaline bırakılmıştır. Eser Ramsay ailesinin birbirleriyle ilişkilerini ve onların arkadaşları olan bir grubu anlatır. Virginia'nın bu eserde ortaya koyduğu, eserdeki olayın kendisi olmayıp, olayın insan zihninde ve şuurunda uyandırdığı karmaşık hislerdir. Bu karmaşıklığın oluşmasını meydana getiren bu sebeplerin başında bütün karakterlerin birbirlerini analiz etmeleri ve biz okuyucuların onları birbirlerinin gözünden görüp tanıdığımızdan ötürü, eserdeki kişilerin ruh yapıları açık bir şekilde ortaya dökülür. Bir önceki romanında kullandığı güzel dilin etkisi, bu romanda da görülür. Ayrıca şiirsel betimlemeler esere daha derin bir etki katmaktadır. Her şeyi realist bir üslupla anlatmak yerine, bir şair gibi birkaç kelime ile bir çok şeyleri birden

duyurmak arzusunda olduğundan, bu eserde düz yazıya sanki bir şiir kokusu siner. Deniz feneri şiirsel bir simgedir bu eserde. Mrs Ramsay için olduğu kadar okuyucu için deniz fenerinin ışığı ve gölgesi, insanın yaşantısındaki sevinç ve acıyı; aydınlık ve karanlığı sanki simgelemektedir. Yalnızca süslemek için değil, derin etki yaratmak amacıyla bolca çarpıcı şiirsel betimlemeler de aynı güzelliktedir. Denizle gökyüzünün türlü güzellikleri ve insanın düş gücünü zorlayan deniz fenerinin uzaktan görüntüsü örnekler olarak verilebilir. Amacı bizlere her şeyi realist bir üslupla anlatmak değil, bir şair gibi basit, birkaç kelime ile birçok şeyleri birden duyurmaktır. Şiirsel üslubunu bırakıp realist olmaya çalıştığı zaman, bir noktada kurulaşıyor, tatsızlaşıyor duygusu sanki okurda oluşur. Bundan dolayı **Night and Day** ve **The Years**'da bu şiir havasından uzaklaştığından ve realist bir üslup kullanmasından dolayı bu eserleri okuyanlar **To the Lighthouse**'dan aldıkları zevki bu eserlerde bulamazlar.

Virginia'da hiçbir zaman ilham anları oluşmamıştır. Kendisini bugün şu kadar kelime, şu kadar sayfa yazı yazacağım türünden zorlamamıştır. Ortaya döktüğü her bir cümle titiz bir çalışmanın ürünüdür. Ona göre her bir cümle içi doldurulması gereken boş bir çerçevedir.

Eserin 1927 yılında yayımlanmasından sonra gelecek eleştirileri bekleyen Virginia, eserdeki roman kişileri konusunda şüpheli duygular yaşarken, bazı kesimlerden bunun en iyi kitabı olduğunu duymaktadır. Övgü ve coşku dolu sözlerin söylenmesine rağmen, hala içini kemiren sıkıntıları "daha kimse sonuna kadar okumadı, herhalde; öyle diken üzerinde gezinip duracağım iki hafta daha, sonra geçecek"⁴¹ diye belirterek, bu eleştiri yağmurundan bir noktada kendisini kurtarmaktadır. Her bir eserini bitirip düzeltmeler yapma sırasında hayal kırıklığına uğrasa da, daha sonraki düzeltmelerde yazdığı her bir cümlenin doğruluğuna kendisi de inanmaktadır.

1927 yılında pek çok eleştirmene göre bir fantezi, kendine göre bir yaşamöyküsü diye adlandırdığı, 1500 yılından başlayıp 1928 yılına kadar süren ve **Orlando: Vita** adını verdiği eseri yazmaya başlayan Virginia, bu

eseri herkesin anlayacağı sade bir üslupla yazmaya niyetli olduğunu, gerçek ile kurgu arasındaki dengeyi iyi tutturmaya çalıştığını belirtir. Diğer eserlerini yazıp bitirdiği zamanlarda günlerce düzeltmeler yapmasına rağmen, bu eserinde düzeltme zahmetine katlanmaz ve “**Orlando**”ya çalışmayacağım, bir ucube o”⁴² diye belirtir. Eserin kendisine fazla bir edebi ün getirmeyeceğinin bilincinde olduğundan, **To the Lighthouse**’ı tüm yeteneklerini ortaya koyup yazdığını, bu eserde ise amacının sadece eğlenmek olduğunu, fantezi yaratmak doğrultusunda böylesi bir işe kalkıştığını belirtir. Kitabın ilk sayfalarından itibaren bu eğlence ve fantezi dolu hınzırca ve bir noktada alaycı takılmalar görülmeye başlar. 1922 yılında tanıştığı Vita Sackville-West ‘e bu eserini atıfta bulunarak yazan Virginia, aynı zamanda İngiliz Edebiyat Tarihinin o muhteşemliğini parodili olarak yansıtır. Eserin yapısı pikaresk türde olmakla birlikte, eser boyunca yüzyıllar arasında üslup değişiklikleri göze çarpar. Yaklaşık üç yüz elli yıllık bir zaman dilimi içinde Kent bölgesindeki Vita’nın malikanesi Knole’dan Londra salonlarına, İstanbul konaklarından Bursa’nın yaylalarındaki çingene çadırlarına kadar uzanan mekanlarda önceleri erkekken daha sonraları mucizevi bir şekilde kadın olan Orlando’nun öyküsü anlatılır. Öte yanda ortaya koyduğu sanat, deha ve yaratıcılıkla eserde bireyin karmaşıklığı, kadının konumu, erdişilik (androjenlik) gibi konular üzerindeki düşüncelerini bazen kendisiyle de alay ederek, sözünü sakınmadan dile getirir. Roman tekniğindeki geniş zaman diliminin avantajlarından faydalanan Elizabeth Dönemi edebiyatının karmaşık ve gösterişli eğretilerinden moralite oyunlarına, Kraliçe Anne dönemi nüktedanlarının taşlamalarından, Romantiklerin duygusallığına ve Viktorya Döneminin o katı yapısından eserin son bölümüne kadar gelen bilinç akışına kadar geçen sürede İngiliz Edebiyatının kendine has özgün dilini ve imgelerini geniş bir yelpazede ortaya koyar. Her ne kadar eserini “abartılarla süslenmiş yarı şaka, yarı ciddi bir yapıt” diye belirtse de, Virginia bir tarihçi edasıyla İngiliz edebiyatını zengin bir panorama çerçevesinde resmetmiştir. Bu başarının altında çocukluğundan başlayıp ilerleyen yıllar içerisinde tekrar tekrar

okuduğu İngiliz Edebiyatındaki önemli kişilerin kendisinde yarattığı etkinin büyük olmasıdır. Bu eserde Virginia kendisini ruhsal çöküntünün eşiğine kadar getiren kısıtlamalara başkaldırıda bulunarak içindeki o önlenemez düşünce olan sevecenliği, eserde Orlando karakterini erdişi yaratarak bir noktada dışa vurmak istemiştir. Her ne kadar yeni bir yüzyılın başlarında böylesi bir ilişkinin muhafazakar İngiliz toplumu tarafından hoş karşılanmayacağı bilincinde olsa da, Virginia bu eserinde fantezi yoluyla içindeki düş gücünü zaman ve mekanın da yardımıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Erdişilik şeklinde Orlando'yu tanıtmakla bir başka düşüncesini de ortaya koyar. Virginia'ya göre bir insanın tam bir insan olabilmesi için hem erkek hem de kadın özellikler taşıması şarttır. Bu erdişilik uzun yıllardan beri Virginia'nın aklını kurcalamış, belirsiz olsa da bazı eserlerinde bu kavramı uygulamaya çalışmıştır. İlk eseri **The Voyage Out**'da baş karakter Rachel Vinrace'in ortaya koyduğu kişilik buna örnek teşkil etmektedir. **A Room of One's Own**'da güçlü bir kadın karakteri yaratırken, kadının erkek ile aynı statüde, eşit şartlar altında toplum içerisinde yaşaması gereğini vurgulamıştır. Ayrıca her ne kadar kadınlarla erkeklerin fiziksel yapıları birbirlerine göre farklılıklar gösterse de, ruhsal açıdan her iki cinsiyette ortak noktalar bulunabilir. Her iki ayrı cinsiyeti ele almakla onların iç dünyalarındaki fantezilerini göstermek ister. Romanın başlarında Orlando erkek kimliğiyle okuyucunun karşısına çıkarken erdişilik belirtisi hiç görülmemektedir. Tüm roman boyunca Orlando şair kimliğiyle karşımıza çıkar. Virginia'nın eserde bir kadın romancı karakter yaratmak yerine, bir kadın şair yaratmasındaki amacı bellidir. Uzun yıllar bir kadın şair İngiliz Edebiyat tarihinde pek görülmediğinden, ancak on sekizinci yüzyıldan itibaren birkaç kadın romancı ortaya çıkmıştır. Fantezi türü görünse bile, eser gerçekçilik payını da ortaya koymaktadır. Virginia kadınların da kendi seslerini duyurabileceği ortamların toplumda bulunabileceğini, bu topluluk içerisinde kadın ve erkeğin ayrı ayrı vasıflara sahip olarak görevleri bulunduğunu, erkeklerin yüzyıllardan beri kadını aşağı gördüklerini ve bunun kafasındaki derin şartlanmalardan kaynaklandığını sürekli vurgular. Her zaman düşük konumda kalan

kadının yerinin artık yüksek seviyelere çıkarılmasının geldiğini belirtir. Eser konusunda gelecek eleştirilere ilk defa kayıtsız kalırken, okurlarının ondan her zaman almaya çalıştıkları tadı bu eserde bulup bulamayacakları konusunda pek düşünmez. Virginia eserde kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırma girişiminde erdişi bir karakteri yaratarak göstermek ister. Bunu yaratma başarısıyla bir bakıma kadınların sözcüsü görevini üstlenir.

1928 yılının Ekim ayında Virginia Woolf, Cambridge Üniversitesinde sadece kadınların gittiği Newnham'daki Sanat Topluluğu ve Girton'daki benzer topluluğa **"Women and Fiction"** üzerine konferanslar verir. Bu konferansları verdikten sonraki mutluluğunu güncesinde

"aç fakat yiğit, genç kadınlar. Edindiğim izlenim bu. Akıllı, çalışkan, yoksullar,; kaderleri öğretmen olmak, sürüler halinde. Onlara tepeden düşer gibi, şarap için ve kendinize ait bir odanız olsun dedim. Hayatın bütün görkemi ve lüksü neden Julian'larla Francisler'in üzerinde olsun da, Phareler'le Thomaslar'ın üzerinde olmasın?"⁴³

diye belirtirken, bu insanların kaderlerine boyun eğip, silik bir yaşantı içerisine bürünmemelerini ister. Son cümlede isimleri geçenler, sadece kızların alındığı Newnham ve Girton kolejlerinden mezun olabilme şansına sahip ve aynı zamanda akademisyen ve araştırmacı olan kimselerdir. Gerek Oxford, gerek Cambridge üniversitelerinde öğrencilerin çoğu erkeklerden oluşmakla birlikte bazı kız öğrenciler de bu yerlerden yararlanırken, her iki cinse uygulanan eğitim düzeyi çok düşük kalmaktadır. Erkek öğrenciler üniversitenin en iyi hocalarından dersler alırlarken, kızlar daha çok yeteneksiz, düzeyleri düşük hocalardan eğitim almakta, kütüphaneden düzenli bir şekilde faydalanamamaktadırlar. Erkek ve kız öğrencilere verilen yemeklerde de bu farklılık kendini gösterir. Kız öğrencilerin derslerine giren erkek hocalar bu öğrencileri hor görmekte, hatta aşağılamaktadır.

Ertesi yıl bu iki konferans metinlerini kitap olarak yayımlayan Virginia, eserde genelde Avrupa uygarlıklarında, çok eski dönemlerden başlayarak günümüze kadar süren kadının sosyal yaşantı içerisindeki düşük

seviyesiyle ilgili araştırmaları ortaya koymaya çalışır. Virginia Woolf'un yaratıcı yapıtlarında Feminist Harekete olan katkısı, eşit haklara sahip olma taraftarlığı yönünde göze çarpar. Kendi görüşünü sarsılmaz bir bağlılıkla yazarak kadınsal deneyiminin, erkeğinden ayrıldığı köklü niteliğı açığa çıkarmada gösterdiği çaba dikkat çekicidir. Ayrıca iki cinsi ayıran çizginin belirsizliğine önem verir, her cinsin diğeri üzerinde beliren niteliklerini görür. Fakat tipik kadınsal düşünce ve kavrayış biçimlerinin kendine has doğasını ve bunların erkeklerin biçimlerinin tamamlayıcısı olarak kendine özgü değerini tüm romancılardan daha açık görür. Romanlarındaki birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılan değişik kadınların tümü bu gerçek kadınsallığı paylaşırlar. Eserlerinden Mrs. Flanders, Mrs. Ramsey, Mrs. Dalloway, Eleanor Pargiter örnek olarak verilebilir.

Eserin ilk sayfasında kendisinden kadınlar ve kurmaca yazın konusunda konuşması istenildiğinden bahsedip yazı yazmak isteyen bir kadının her şeyden önce bir odaya ve paraya sahip olması gereğini belirtir. Özgür bir ortamda yazan bir kadının yaratıcılığını ortaya koyabileceğine inanır. Kendisi buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Kişiliğinde hiçbir zaman her şeye boyun eğme bulunmadığından, yaşadığı yıllar içerisinde toplumsal olaylar karşısında hiçbir zaman susmamış, açıkça fikirlerini belirtmiştir. Viktorya toplumsal yaşantısı ve ahlak yapısı içerisinde büyütölmesine rağmen, bu yaşantı tarzını ve ahlak yapısını oldukça garipsemiş, hatta zaman zaman buna karşı çıkmıştır.

Altı bölümden oluşan eserin Birinci bölümünde olay Virginia'nın Fernham (Newnham), "Oxbridge" diye adlandırdığı yerde geçer. Bu "Oxbridge" ismini Virginia bilinçli bir şekilde vermiştir. İngiltere'nin köklü iki üniversitesinin isimlerinden uydurduğu bu ismi verirken, bir noktada bu üniversitelerle alay etmektedir. Erkeklerle verilen her türlü imtiyazlardan kadınların mahrum bırakıldıklarını, kütüphaneye bile özel izin olmadan kabul edilmediğini, çimenlerin üzerinden sadece erkek öğrencilerle hocaların geçmelerine izin verildiğini söyler ve

"kapılar bir bir yavaşça ardından kapanıyor gibiydi.
Sayısız görevli iyi yağlanmış kilitlere sayısız anahtar

sokuyordu; hazine dairesi bir geceliğine daha güvence altına alınıyordu”⁴⁴

cümlesiyle ironik ve alaycı tarzını bizlere gösterir.

İkinci bölümde sahne değişir ve kendimizi Oxbridge yerine Londra’da buluruz. Virginia bu arada bir vicdan muhasebesinde bulunur. Erkeklerin neden şarap, kadınların su içtiklerini; cinsiyetlerden birinin böylesine varlıklı, öbürünün neden yoksul kaldığını sorması, bir noktada yoksulluğun kader olmaktan öteye geçip geçemeyeceğinin sorgulandığını göstermektedir. British Museum’un kütüphanesine kadın sorununu incelemek üzere gittiğinde şaşırır kalır. Kadın sorunları üzerine pek çok kitap kadın yazarlardan çok, erkek yazarlar tarafından yazılmıştır. Profesör X’in “Dişi Cinsin Akıl, Ruh ve Fiziksel Zayıflığı” üzerine yazılan bu kitap konusunda Virginia alaycı tavrını açıkça belirtir. Profesör X, tüm kadın düşmanları ordusunun bir temsilcisi gibi kendini görmekte, öfkesini bunları aşağılayarak göstermektedir. Virginia, bu noktada

“örneğin zenginler çoğunlukla öfkeli, çünkü fakirlerin kendi servetlerini ele geçirmek istediklerinden kuşkulanırlar. Profesörler ya da ataerkilleri, onları böyle adlandırmak daha isabetli olacak.”⁴⁵

diye belirterek, böylesi baskın bir zihniyetin altında aslında bir güvensizliğin yattığını söyler. Erkeğin bir ayna karşısındaki heybetinin, ancak kadının gerçeği söyleyebilme cesaretiyle birlikte küçüleceğini; yaşam karşısında uyumluluğunun yok olacağını belirtirken,

“erkek sabah kahvaltısında ve akşam yemeğinde kendini gerçek boyutlarının en az iki katında göremezse, kararlar vermeyi, yerlileri uygarlaştırmayı, yasalar koymayı, kitaplar yazmayı, özenli giyinip yemekli toplantılarda konuşmalar yapmayı nasıl sürdürecektir?”⁴⁶

diye alaylı bir şekilde sormaktan kendini alamaz.

Üçüncü bölümde Profesör Trevelyan’ın İngiltere Tarihi kitabını alıp kadınlar bölümüne baktığında, evli kadınların kocalarınca dövülmesinin erkeklerin yasal hakkı olduğunu, bu hakkın sadece yüksek sınıflarda

olmakla kalmayıp, aşağı sınıflarda da utanç duyulmadan uygulanabileceği üzerinedir. Bu noktada Virginia ilk kez sınıf farklılığını ortadan kaldırarak, dövme işini yerine getirmenin her iki sınıf içinde geçerli olduğunu belirtir. Ayrıca kadın sadece düşsel planda son derece önem arz ederken, gerçek hayatta tamamen önemsiz bir kişilik çizmiştir. Kurmaca türü yazılarda kadın krallara yaşamlarında hükmederken, gerçek hayatta ailesinin isteği doğrultusunda parmağına bir yüzük geçirilip efendisinin kölesi olmaktadır.

Dördüncü bölümde tarih boyunca İngiliz edebiyatında kadın yazarların karşı karşıya kaldıkları zorluklar ve bu zorluklara karşı ortaya konulan ilerlemeler anlatılır. On yedinci yüzyılda Aphra Behn ile başlayıp, yüzyıllar içerisinde kadın yazarların nasıl aşama kaydettikleri anlatılır. Virginia'ya göre Aphra Behn, bir noktada yazmakla kendi ekonomik bağımsızlığını kazanmış ve bu hareketiyle kadın özgürlük hareketinin ilk temsilcisi olmuştur. Pek çok kız anne ve babasına gidip "bana harçlık vermeniz gerekmez, kalemimle para kazanabilirim" demekle ailesine karşı çıkabilmektedir.

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren, Jane Austen dışında, pek çok kadın yazar kendi kimlikleri ile yazmaktan kaçınmak zorunda kaldığından, George Eliot, Acton Bell uydurma adlarla bazı kadın yazarlar eserlerini yayımlayarak yazın alanına büyük hizmetler vermişlerdir. Kadınların erkeklerin kullandığı anlatım tarzlarından etkilenmeyip kendilerine ait anlatım tarzlarını ortaya dökmelerini isteyen Virginia, yazarlık yönünde böylesi bir çabanın içerisinde her zaman olduğunu belirtir.

Beşinci bölümde Virginia, artık kadınları erkeklerden ayrı tutan davranışını bizlere gösterir. Kadınların erkekler gibi olmalarını istememektedir. Kadınların kendilerini güçlendirmelerini ister. Artık erkekler kadar kitaplar yazdıklarını belirtmekle, bir noktada onların seviyelerine ulaştıklarını söyler. Kadınlar sadece roman yazmakla kalmayıp aynı zamanda şiirler, oyunlar, eleştiriler, tarih ve yaşam öyküleri, gezi ve bilimsel araştırma kitapları yazabilmektedir. Bu noktada Virginia sadece yazarlık yönünde kadınların neler yapabileceği hususunda okuyucuyu aydınlatmaktadır. Zaten yaşamı boyunca ortaya koyduğu tek

faaliyet bu olmuştur. Bu yüzden pek çok kimseye göre feminizm hareketinin ilk temsilcisi olmakla birlikte, bu temsilciliği yüzeysel kalmıştır.

Son bölümde erdişiliği ele alan Virginia, yazar ve şairlerin zihninin yaratıcı olmasındaki faktörü, bu kişilerin çift zihniyetli olmalarına bağlar. Bedensel cinsiyet farklılıkları nasıl oluyorsa, zihinlerin de dişisi veya erkeği olabilir. İnsan zihni erdişilik özelliği taşıırken, erkeklerde erkek yanı; kadınlarda kadınlık yanı egemendir. Fakat bazen her iki cinsiyetteki zihin, erkek veya kadın olsun aynı bedende bulunabilir. İşte bu durumda erkek ya da kadın, kendindeki bu iki cinsiyeti bir araya getirebilirse en güzel yazıları yazabilir. Ruhun bir taslağını çıkardıktan sonra bu taslağa göre her iki cinsiyeti yöneten iki gücün bulunduğunu, erkeğin beyinde erkek gücün dişi olandan daha etkin; kadın beyindeki kadın gücün ise diğerinden baskın çıktığını söyler. Aslında güzel olanı her ikisinin ruhsal açıdan uyum içerisinde yaşamalarıdır. Kişi erkekse, beyninin dişi yanından; kadınsa, bu defa içindeki erkek yanından faydalanır. Ona göre Romantik Çağ'ın büyük şairlerinden Coleridge bu yönde akla gelen ilk şairlerdendir. Ayrıca Virginia'ya göre Shakespear, bunun en kusursuz örneğidir. Bölümün son sayfalarında sanatçının üzerine düşen görevleri olduğunu ve bunu gerçekleştirmek için dilediğince yazmayı sürdürmesini, kendi yaşantısında bu ilkeyi edinirken kendisini sanata adamayan kişilerin rahatsızlık duyguları içerisinde olacaklarını belirtir.

Virginia'nın feminizmi savunduğu bir başka kitap, 1937 yılında yazmaya başladığı **Three Guineas**'dır. Bu kitabı zihninde tasarladığı sıralar, artık kendi görüş açısına hem yazar hem de insan olarak vardığını belirtir. Öte yanda

"içtenlikle söylüyorum, ünümün azalışı, insanların artık kitaplarımı coşkuyla karşılamamaları, bana ihtiyacı sükunetle gözlemleme fırsatı sağlıyor."⁴⁷

diye belirtirken, yazarlık yönünde artık fazla bir şeyler ortaya koyamayacağı kaygısı ve sıkıntısı içerisine düştüğünü anlamaktayız. Bunda bir noktada haklı olduğu bir gerçektir. O dönemlerde Avrupa'daki siyasal çalkantılar (İspanya'daki İç Savaş, Mussolini İtalya'sı, Hitler

Almanyası) ve ikinci bir dünya savaşından söz edilmesinden başka, artık Virginia yavaş yavaş yazarlık yönünde yorulduğunu güncelerinde vurgular. Eskiden çalışma süreci günde dört, beş saat sürerken, artık üç saatlik bir çalışma bile fazla gelmektedir. Ölümüne kadar geçen sürede yazdığı kısa öykü, eleştiri ve makaleler dışında sadece iki kitap yazabilmiştir. Yine de zaman zaman yazmaktan büyük zevk aldığını vurgular.

Virginia bir önceki eserde savunduğu feminizm hareketinde erkeklerin kurduğu düzene başkaldırırken, bu eserde siyaset yönünde bir cephe ortaya çıkmaktadır. O dönemlerde İtalya ve Almanya'daki faşizm hareketleri ve neticesinde bir savaşın çıkma ihtimali üzerine Virginia, kadınların ancak iyi bir eğitim görmeleri ve ülkenin çeşitli yönetimlerinde etkili olmalarıyla savaşı önleyebileceğini belirtir.

Mina Urgan'ın **Virginia Woolf** adlı eserinde belirttiği gibi guinea, İngiltere'nin eski para sisteminde şimdiki metrik sisteme göre yirmi bir şilindir. Günümüz İngiltere'sinde kullanılan pound kadar yaygın bir para birimidir o zamanlar. Virginia'ya başvuran bir derneğin muhasebecisi, kültürü savunarak savaşı engelleyebileceklerini, bu yüzden para yardımıyla bulunmasını ister. İkinci guinea'sını ise, kadınlara iş bulmak için çalışan bir derneğe bağışlar. Cinsiyetleri, sınıfları ve renkleri ne olursa olsun insanların iş bulabilmelerini ister. Kadınların özgürlüklerini ele almalarında ortaya koyduğu tezde, erkeklerin uygarlıklar boyu kadınlara eşitsiz ve önyargılı davranarak haksızlıklarda bulunduklarını belirtirken, parasını neden kadınlar için harcadığını söyler. Geriye kalan son parasını da savaşı engellemeyi amaçlayan derneğin muhasebecisine gönderir. Bu arada Virginia'nın feminist hareketinde bir noktada yumuşama göze çarpar. Her ne kadar savaşı erkeklerin çıkardığını bilse de şimdi erkeklerle kadınların birleşip savaşı çıkaranlara cephe almalarını önerir.

Uzun süreden beri tasarladığı, fakat zaman zaman "çok büyük bir itici güç duymuyorum; hararet, sadece zorluktan ileri gelen bir baskı"⁴⁸ diye güncesinde belirttiği ve ilk başlarda adını "Pervaneler" verdiği yeni bir romana başlar. Bu eserde zaman ve mekanı ortadan kaldırmayı, kişilerin iç dünyalarını vermeyi, boş ve yaşanmayan öğeleri, fazlalıkları atıp; bir anı

tüm içeriğiyle birlikte bir bütünlük içerisinde vermeyi amaçlar. Gerçekçi roman geleneğinden bu romanda tamamen kopar. Diğer romanları (**Jacob's Room, Mrs. Dalloway, To the Lighthouse**)'da şairselliği ortaya koyan Virginia, bu romanını düzyazı biçiminde şiirsel bir üslupla yazmıştır. Fakat diğer romanlarından ayrılan tek özelliği bu romandaki şiirsellik havasının iyice yoğun olmasıdır. Bu şiirsel havayı vermesindeki amacını 1928 yılı Kasımındaki güncesinde

"edebiyata şiir olmayan bir şey neden sokulsun-yani doygun olmayan? Romancılara bu yüzden kızmıyor muyum? Hiçbir şeyi seçmedikleri için? Şairler arındırmak yoluyla başarıya ulaşmıyorlar mı; hemen hemen her şeyi kapsamak istiyorum. Pervanelerde yapmak istediğim bu."⁴⁹

diye belirtir. Yazmaya başladıktan bir yıl sonra eserin adını **The Waves** diye değiştirdiğini, "birden pervanelerin gündüz görünmediğini anımsadım" demekle akla pek yatkın olmayan bir açıklama getirir. Bu eseri yazarken sağlığıyla ilgili ufak tefek sıkıntılardan

"47 yaşındayım: evet rahatsızlıklarım tabii artacak. Her şeyden önce gözlerim. Geçen sene gözlüksüz okuyabiliyordum."⁵⁰

diye bahsederken, aynı zamanda eski alışkanlığı olan yürüyüşlere devam ettiğini, hayatının aniden değişmesi neticesinde nasıl bir tavır takınması gereğini ise, "herhalde insan bunları sağduyuyla karşılayarak atlatabilir-doğal bir süreç olduğunu söyleyerek"⁵¹ diye kendi kendini avutur. Yine bu dönemde yazma yönünde sıkıntılara düşen Virginia, hızlı hızlı yazmayı iyice öğrendiğini belirtse de zevkle ve beğeniyle yazamadığını, bata çıka yazabildiğini, belli bir projeyle eseri zihninde kuramadığından yazmaya başladığı anlarda pek çok şeyi düşünmek zorunda kaldığını belirtir. Başlangıçtaki bu sıkıntılar eserin bitiminde de kendini gösterir. 7 Şubat 1931'de kitabı bitirdiğinde

"Ah ölüm kelimelerini on beş dakika önce yazdım, sonra on sayfayı yazarken öylesine yoğun ve sarhoş dolu anlar geçirdim ki, kendi sesimin ardından düşe kalka ilerler gibiydim."⁵²

derken, yazma sırasında çektiği sıkıntıların ne kadar uç noktada olduğunu anlamaktayız. Bir noktada bu tedirginlik, onun geleceğiyle de bağdaşmaktadır. Yazdıklarının tekrar okunup düzeltilip, daktilo edilmesi gerekmektedir. Bu sıkıntı ve gerilim içerisinde baş ağrıların çok sıklaşması sonucunda Leonard, Virginia'nın sağlığından oldukça endişelenerek derhal işi bırakmasını ve tamamen dinlenmesini şart koşar. Kısa bir süre sonra tamamen iyileşen Virginia, eserin ilk kopyalarını okuyan Leonard'ın "bir baş yapıt ve kitaplarının içinde en iyisi" diye tanımlaması Virginia için iyi bir moral kaynağı olurken, Virginia bu övgüyü "Tanrım! Ne ferahlama! Yağmurda kendimi attım dışarıya ve sevinç içinde Sıçan Çiftliği'ne kadar küçük bir gezinti yaptım"⁵³ diye belirtirken sanki her tür tedirginlikten artık kurtulduğunu kendi kendine müjdeler gibidir. Başından beri tasarladığı ve tümüyle yeni bir girişim diye tanımladığı bu eserde Virginia asıl amacını ortaya koyar. Yaşamın tümünü kapsayan bir görüntüsünü aktarmak istemektedir. Bu aktarımlar daha çok rüyaları, tutkuları, istekleri, başarı veya başarısızlıkları, bunların sonucu gelen hayal kırıklıklarını veya kabullenmeleri gösterir. Dokuz bölümlük roman boyunca üçü kadın üçü erkek altı karakterin tüm yaşantıları güneşin doğuşu veya batışı başlıklarıyla ve kısa tanımlayıcı aralıklarla sürüp gider. Eserde kişiler arası diyaloglar yokken, yerine kendi durumlarını, diğer insanlar hakkındaki düşüncelerini ortaya koyan monologlar vardır. Ayrıca her bir karakter sırasıyla çocukluğundan orta yaş veya ileriki yaşlarına kadar süren değişik safhalardaki durumlarını yansıtır. Virginia'nın karakter yaratmadaki başarısı insana verdiği değerden ve onların yaşamlarına duyduğu aşırı meraktan geldiğinden, bir romanı zihninde yaratırken hiçbir zaman karakter betimlemesi hususunda sıkıntı içerisine düşmemiştir. Bir kişinin başkaları üzerinde bıraktığı izlenimlerin çeşitliliğini ve kişinin etrafındaki dünya ile ilgili sürekli değişmekte olan bilinci iyi algıladığından, dolayısıyla bir kişiliği tanımlamak veya bir özel olaya indirgeyerek örneklemek yerine, bizi romandaki kişilerin ya da ilişki içerisindeki diğer kişilerin zihinlerinde yaşayarak algılamamızı istemiştir. Derin bir iç gözleme, ince bir ayrımla deneyimleri iletebilme ve okuyucuda tanıdık

bir duygu tadı verme yetisinde olan Virginia, bu gücü bu eserde de gösterir. Çocuktan yaşlısına altı ana karakter kendilerini aynı usta ve imgesel bir üslupla açıklarlar. Okuyucu üzerindeki ilgileri onların iç deneyimlerinde odaklaşmaktadır. Okuyucunun sadece roman kişilerinin zihinlerinde yaşadığı, çocukluktan yaşlılığa kadar dünyayı onların gözüyle gördüğü bu eserde, yazarın sonuç çıkardığı veya ne olursa olsun kendi görüşünü ortaya döktüğü tek bir an yoktur. Fakat Virginia, zorunlu olarak, dünya görüşlerine katıldığı altı kişi seçmiştir. Altı karakter kendi ölçülerinde yazarın değer duyumsamasını ve en önemlisi kendi doğalarının ilkelerini ortaya çıkarmak için bir amaç bütünlüğünü paylaşırlar. İlk iki romanındaki kişiler daha bir bütünlük içerisinde verilirken, diğer tüm romanlarında kişilik, davranış veya konuşmayla kendini gösteren bir iç konuşmanın kaydedilmesi ile ortaya çıkar. **The Waves**'de insan deneyimi, onların zekalarından ortaya çıkar. İkincil roman kişileri bu romanda hemen hemen hiç yoktur. Her ne kadar cinsel tutkuya eserde pek yer verilme de altı roman kişinin her biri, kendi kişiliklerinin özlemlerini açıklayarak, cinsel dürtülerini başka başka şekillerde duyumsarlar. Sonuçta bunların tümü birleşerek bütüncül bir insan oluştururlar. Susan'ın çocuk doğurma ve büyütmesi, Neville'in istek duyduğu genç adamlara yaklaşması yüzeysel bir tutkuyla belirtilir. Öte taraftan eser yazarın gördüğü biçimiyle gerçeğin bir yönünü aydınlatırken, diğer yönler sanki gölgede kalır gibi görünmektedir. Okul, üniversite, bir çiftlik, bir oda, Londra'da bir sokağın canlı görünüşü gibi görüntüler insan zihninde yansıtılır. Eserdeki karakterler dürüstçe sergilenmiş, fakat yaşadıkları kalabalık dünya neredeyse bir kenara itilmiştir.

The Waves'in yayımlanmasından sonra 1932 yılında ilk başlarda adını "The Pargiters" olarak düşündüğü, sonraları **The Years** olarak değiştirdiği kitabını yazmaya başlayan Virginia, bunun bir deneme-roman türünde olmasını ve içinde cinsellik, eğitim, yaşam vb gibi konuların bulunmasını arzular. Fakat ilk başlarda büyük bir buluş diye nitelediği deneme-roman türünü, olağanüstü bir yanlış başlangıç yaparak geleneksel roman türünde yazmaya başlaması ve çok şeyi eserde vermek

istememesiyle birlikte kontrolü elinden kaçırmış, eserin yazılması dört yıl gibi uzun bir zamanını almıştır. Bu eseri yazarken, 1913'ten beri yeniden deliliğin eşiğine bu kadar yaklaştığı hiç görülmemiştir. Yazarken kararsız ruh hali, yeniden daktiloya çekmeler yazmalar ve çıkartmalar ruhsal yapısını oldukça sarmış, ona şiddetli acılar tattırmıştır. 1934 yılının Ekim ayında güncesine

"hatırlıyorum, 1913'ten sonra intihara ciddi olarak en çok yaklaştığım zamandı. ...İnsanlardan, düşüncelerden, yorgunluktan, kısacası beynimde, dört dönen hayattan geriye hiçbir şey kalmadı."⁵⁴

diye belirtmesi, daha önceleri değindiğimiz gibi ondaki yaratıcılığın artık tükenmekte olduğu kanısına kendisini kaptırdığını göstermektedir. Ayrıca 1935 yılının Nisan ayında güncesine

"yazarlık sanatını icra etme konusunda en ufak bir arzum kalmadı. ... zihnimi bir kitabın eğimine uyduramıyorum, ne de bir makaleninkine. Yazmak değil, yazmanın mimarisi insanı yoran. Bu paragrafı yazarsam, bir sonraki gelecek, derken bir sonraki..."⁵⁵

diye yazarken, ilk kez yazma konusunda sıkıntılar duymaya başladığını anlarız. Haftada 100 sayfalık bir hızla kitabı daktilo etmeye başlayan Virginia, bu tempoyu sürdürüp sürdürmeyeceği hususunda şüphelidir.

"Bir kitap daha. Yine bir kitaba başlamaya yetecek henüz pes etmemiş cesaretim var mı? Yazmasını, temize çekmesini düşün. Sevinçleri ve hazları olacak tabii."⁵⁶

diye güncesine not düşmesi, ondaki o coşkulu yazma duygusunun tam körelmediğinin bir müjdesi gibi görünmektedir. Umutsuzluk anları zaman zaman umut dolu anlara dönüşürken, "inanıyorum ki insan yazmasa kendini okumanın eski hazzına verebilir"⁵⁷ diyerek, sıkıntı dolu anlarda bile hayata bağlanabilmenin yollarının kendisince okumada olabileceğini düşündüğünü söyler. Her ne kadar bu uğraş kendisini büyük sıkıntılara sevk eder görünse bile, yine de yazmanın verdiği tadın başka olduğunu belirtir ve kitabı bitirdiği zaman güncesine

"her neyse bu kitabın verdiği genel duygu dirim, bereket, enerji oldu. Hiçbir kitabı yazmaktan bunun kadar zevk almadım, sanıyorum."⁵⁸

diye yazar.

The Years, geleneksel gerçekçi roman kalıpları içerisinde yazılan, üç kuşak Pargiter ailesinin 1880 yılından, romanın yazıldığı 1930'lu yıllara kadar uzanan dilimi anlatır. Roman karakterlerinin iç dünyaları sadece yansıtılmakla kalmayıp, gerçeklere bağlı kalarak onların dış dünyaları da yansıtılır. Karakterler bilinç akımı yada başkalarının tasvirleriyle değil, bilhassa yazarın açıklamaları ve yorumlarıyla çizilir. Yaşam, değişik ve farklı yanlarıyla anlatılır. Tarihle, sanatla, cinsellikle, edebiyatla ilgili düşünceler eserde verilir. **The Waves**'in katı biçimciliği ve birey yaşamına daraltılmış bir odaktan bakış tarzını bu eserde terk eden Virginia, daha yumuşamış bir biçimi ve daha geniş bakış açısını ortaya koyabilme başarısını göstermiştir. Eserde okuyucu zamanın, yerin, toplumsal yapının, ekonomik koşulların bilincindedir. **The Waves** Virginia'nın tüm romanlarının içinde şiirsel tiyatroya en yakınıysa, **The Years** sosyal komediye en yakın olanıdır. Öte tarafta geleneksel bir roman türünde bir olay örgüsünün bulunması gerekirken, bu romanda olay örgüsü görülmez. Şiirsel roman tarzını bu romanda terk edip, geleneksel roman tarzını benimsemesi bir noktada kendisini bir cendereye sokmak anlamına gelmektedir. Deneme yönünde epeyce ilerleme kaydedip eserler ortaya koyarken, birdenbire eski bir tarza dönmesi, ruhsal çöküntüler hissetmesine, romanı bitiremeyeceği kaygısına kendisini kaptırmasına yol açmıştır. Her ne kadar eser bu kadar geniş bir tabloyla, bu kadar fazla arka alanda ikincil derecede rol alan kişilerin bulunması ve ön alanda yer alan kişilerin okuyucu da dikkat çekme yönünde yetersiz kaldığı gibi görünse de, her sahne ve deneyim tek tek canlı ve zengin bir şekilde yansıtılır. Romanda şiirsel anlatım tarzını terk ettiğinden E.M.Forster gibi pek çok eleştirmen tarafından kınanan eser, ilginçtir, ilk çıktığı andan itibaren kolayca okunur olmasından dolayı, okuyucu sayısında büyük bir patlama oluşturmuştur. Bu kitaba olan okuyucu talebi bile Virginia'yı mutlu edememiş, gerekli eleştirilerde bulunması için kitabı Leonard'a verdiğiğinde,

onun bile kitabı beğenmeyeceği duygusuyla, ilk defa, yazdıklarının yakılmasını arzu etmiştir. Leonard eseri beğenmemekle birlikte, bu noktada eşinin büyük bir ruhsal çöküntü geçirmemesi açısından yalan söyleyerek kitabın “olağanüstü” olduğunu belirtmiştir.

Virginia'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı son romanı **Between the Acts**'dir. Bir önceki romanında geleneksel roman biçiminden vazgeçerek, bu romanı yazmakla şiirsel yazı üslubunu yeniden eserde oluşturmuştur. Virginia, bu eserinde komedi ve trajedi duygusunu, kişiye özgü özellikleri eğlenceli bir şekilde algılamasını ve evrensel insani duyguları anlayışını diğer tüm kitaplarından olduğundan daha bir bütünlük içerisinde birleştirme kararlılığında görünmüştür. Kullandığı üslup, düzyazıdan çok şiire yakındır, şiirde olduğu üzere sıralamaların çok anlamlılığı, sözcükler ve imgelerle ima edilenlerin çoğu okuyucu tepkisine bağlıdır. Olay tıpkı **Mrs Dalloway**'de olduğu gibi yirmi dört saat içerisinde geçer. Mekan Londra olmayıp, kırsal bölgede Pointz Hall adlı konak ve bu konağa ait bahçedir. Zaman, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından iki ay öncesidir. Ana olay, yedi yıldır düzenlenen tarihsel bir törendir. Bu yıl ki törenin konusu, İngiltere tarihi üzerinedir. Törenin havanın durumuna göre balkonda ya da ambarda yapılması planlanır. Virginia, İngiltere tarihinin bir uygarlığa geçiş döneminden, sonra da onun yıkılışı ile yerini alan diğer bir uygarlık döneminin başlayışını hissettirmek ister romanda. On dokuzuncu yüzyıl ile Viktorya Çağı eserde alaya alınırken, o yıllarda yaşayanların sahtekar davranışları, sözde erdemlilikleri, gözler önüne serilir ve önceki çağlar övülür. Öte yanda kırsal bölgelerdeki yaşam ve değer yargıları, 1939'larda bile hala Viktorya Çağı değer ve yargıları yansıtmaktadır. Baş roman kişileri, evde oturan ailedir. İkinci derecedeki roman kişilerini evin hizmetçileri ve papazdan köy aptalına kadar uzanan köy topluluğu oluşturur. Konunun temel üç özelliği, kitabın başında belirtilmiştir. İlk bakışta, başlık perde aralarında insanlık komedisinin oynandığı törene gönderme yapıyormuş gibi görünür. Öte taraftan, kitabın ilerleyen sayfalarında Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki zamana da göndermeler yapılır. Kitapta anlatılan, Haziran ayı boyunca savaşın her an

patlak verebileceği, İngiltere'nin büyük bir istilaya uğrayabileceği, her yerin askeri birliklerce sarılacağı; tanklar, tüfekler ve uçakların her an taarruza geçebileceği yönündedir.

Tıpkı Leonard gibi savaş karşıtı biri olan ve savaşların uygarlıkları ortadan kaldırdığına yürekten inanan Virginia, bir noktada bu eserde İngiltere'nin bir hiç uğruna savaşa girip, sonunu hazırlamasını istememiştir. Bunu 1938 yılı Ağustos ayında güncesine "bu sadece Avrupa uygarlığının değil, bizim son yıllarımızın da sonu olabilir"⁵⁹ diye belirtir. Bir başka günkü güncesine ise,

"Ne anlama gelecek savaş? Karanlık, gerilim: belki de ölüm. Dostlarımın yaşayacağı dehşet."⁶⁰

diye yazar. Savaşı hep erkeklerin çıkarttığını belirtmesine ve karşı çıkarcasına bunu **Three Guineas** adlı eserinde belirtmekle birlikte, bu romanda fazlaca savaşa karşı çıkma türünden göndermelerde pek bulunmaz.

Diğer romanlarında kişilerin iç dünyalarını okuyuculara yansıtma başarısını gösterirken, bu romanında sadece iç dünyalarını yansıtmakla kalmayıp, onların dış dünyalarını da yansıtır. Bunu yapmaktaki amacı, dış dünyanın, bilhassa savaşın, insanın iç dünyasında nasıl bir etki uyandırdığını göstermesidir. Eserde savaş üzerinde sürekli durulduğundan, dış dünyada olup bitenlerden de okuyucu haberdar edilir. Karakterlerin iç dünyaları ile dış dünyaları arasında bir bağ kurulur. Savaşın insan üzerinde yarattığı olumsuzluklar, romanının son sayfalarında da kendini hissettirir. Daha önceki romanlarında ortaya koyduğu yaşamın ve dünyanın güzelliklerini içeren hava yerini düş kırıklığına, umutsuzluğa ve her şeyden öte, büyük bir karamsarlığa itmektedir. Kitabın ana dokusu İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya koyduğu vahşet ve teröre karşı savaşıyan bir uygarlığın varoluşu, savaşın insanlara getirdiği sefalet ve açgözlülüğe karşı insanların ruhsal yapılarında nelerin umut verici olduğu, şehvet ve bencilliğe sahip o insanlara karşı sevginin ne derece var olduğunu anlatmasıdır. Roman kişisi çizme tekniğini bu eserde geliştiren Virginia, pek çok yazar gibi ancak sınırlı sayıda insan tipinin

deneyimlerini tümüyle iletebilmenin dünyayı sadece onların gözleriyle görülebileceğini, imgelediği insan türlerinin bunlar olduğunu vurgulamıştır.

3.2. VIRGINIA WOOLF'UN ESERLERİNDE ORTAYA KONULAN SANAT VE BİÇİM TARZI

Okuyucu ve üzerinde akademik çalışmalarda bulunanlar açısından Virginia Woolf, her zaman hakkında bilinmeyen özelliklerin gün geçtikçe ortaya çıkarılmasında gereksinim görülen ve güncelliğini bunca zaman koruyabilen ender bir yazardır. İngiliz romanının biçim ve biçimini değiştirmeye çalışmış ve bir noktaya kadar bunda da başarılı olmuştur. Her ne kadar dili iğneleyici gibi görünse de, eserlerinde kullandığı sözcükler keskindir ve kelime gruplarının süzgecinden geçen arınmış kelimeler sayesinde kurduğu cümleler, okuyucunun ilgisini daha çok çeker.

Virginia an'a vurgundur. Yaşamın ve duyguların anlık değişimlerle birlikte dalgalanması neticesinde iç dünyamızdaki izdüşümlerin ortaya çıkmasını bilinç akımı yöntemiyle şiirsel metinlerinde başarılı bir şekilde yansıtır. Aklından gelip geçen duygu ve düşünceleri anlık izlenimlerle saptamaya çalışır. Bu yüceltilmiş bilinç anlarının yanı sıra, kendine has bir anlayışla kavradığı başka insani yaşantılar da vardır. İlk iki romanında ortaya koyduğu bireysel bakış açısı tekniğini sonradan yazacağı romanlarında terk eder, coşkulu ve tutkulu sevgi çok az ön planda yer alır. Ona göre yaşamın asıl gerçekleri maddesel olmayıp, ruhsaldır. Dolayısıyla daha önceleri belirttiğimiz gibi, bu gerçeklik dış dünyadan çok insanın iç dünyasıyla ilintilidir.

Bu noktada gerçekçi romancılardan ayrılır. Onlar dış dünyanın görünümünü oldukça geniş tutarak okuyucuya sunduklarından ve gerçek yaşamın ancak böyle yansıtılabileceklerini sandıklarından, aslında yaşamın asıl gerçeklerini verememektedirler. İşte bu noktada Virginia, güncel roman biçimini yıkmak için yola koyulur ve roman yönünde yenilik yapmak için kendi yaşam görüşünü ortaya koymada yeni bir biçim bulmaya yönelir. **Modern Fiction** adlı yazısında yeni bir dil ve üslup

arayışını ortaya dökerken, sıradan bir günde, sıradan bir zihni incelemeyi ele alarak kişinin edindiği izlenimlerin ışığında yeni bir düzenlemeyi ortaya koyar. İnsanların iç dünyasına ilgi duyduğundan, onların neler duyduklarını veya neler düşündüklerini iletmenin değişik yollarını arar. Okuyucu gözünde karakterler, kavranılmaktan çok anlaşılır bir hale gelmektedir. Dolayısıyla Virginia bir karakteri tanımlamak veya bir özel olayla örneklemek yerine, okuyucuyu romandaki kişilerin veya ilişki içerisinde bulundukları diğerlerinin zihinlerinde yaşayarak bulgulamasını ister. Derin bir iç gözlemle ve ince bir ayrımla deneyimlerini iletebilme gücünü, Virginia yaratıcı dehasından alır.

Romanlarından kendi görüş açısıyla birlikte nelerin kendince daha önemli görüldüğü, neye değer verip, neden hoşlanmadığı üzerinde pek çok şey algılanabilir. Yine pek çok eserinde belirli konuların sürekli tekrarlandığı, bundan dolayı bunların düşüncelerinde önemli yer tutması gerektiği de anlaşılabilir. Romanlarındaki karakterler hayatın karmakarışık, paramparça ve hayal kırıcı olduğu duygusunu sürekli yaşamakla kalmazlar, aynı zamanda hayatın yoğun sevinçlerini de aynı sıklıkta duyumsarlar. **The Voyage Out** adlı eserde Rachel yaşamdaki düzen ve güzelliği arayıp, yaşamın anlamını sorar ve araştırır.

Romanlarının biçim ve özünde geleneksel düzyazıdan çok, lirik şiirin biçim ve özünün benzerliği fark edilir. Eserlerinde bir öykünün düğüm noktasını oluşturan ölüm ve aşk deneyimleri insan yaşamının dokusu içerisinde öylesine güzel bir şekilde örülmüştür ki, karakterlerin acı çekişleri veya sevinçleri; güzellik veya çirkinlik gibi kavramlar bir anlaşılmazlığı okuyucuda bıraksa da, her bir karakterin yapısı yine de zihnimizde canlılığını korur. En iyi eserlerinin anlaşılması güç ve disiplinli biçimi, kendisinin tek bir bakış açısından uzaklaşıp, dışarıdakileri ve yanında yer alanları yaratarak sağlanmıştır. **To the Lighthouse, Mrs. Dalloway, The Waves** ve **Between the Acts** romanlarında karakterlerin zihinlerinde dolaşarak, tek bir model içerisinde insanlardan edindiği deneyim biçimini ortaya dökme becerisini göstermiştir. Bunu gerçekleştirirken birbirini izleyen parçaların kullanımına, biçimsel bir

üstünlük sağlayan ustaca sıralamaya ve olaylar arası geçişlere gereksinme duymuştur. Kendi gözünden görerek ve zihninden süzerek algıladığı insanları belirli ve yerleşmiş roman kişilerinden çok, onları tanımlanamayan, açık kişiliklerle yoğunlaştırmıştır. Eserlerinde yarattığı kişilerin önemi, onların bilincindeki birbirleriyle olan etkilerine bağlıdır. Olay örgüsü üzerindeki etkiler önemli değildir. Eserlerdeki olaylar dizisi mantıksal bağdan ziyade, duygusal bağlantılarla düzenlenir. İnsan kişiliğine paralel olarak insan deneyimi hususunda belli bir sınırlamadan çok süreklilik ve akıcılığı irdelemeyi ortaya koymak önemlidir. Roman kişileri genellikle hayatın yetersizliğini ve şekilsizliğini anlatırlarken, okuyucu üzerinde bıraktıkları deneyimlerin uyumu, seçilmiş anların dizilişindeki güzel yapıdan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla okurun ilgisi, bu insanların deneyimleri, sevinç ve acıları umut ve umutsuzlukları üzerinde yoğunlaşır.

Onun eserlerinde aşk ve ölüm deneyimleri insanın yaşama düzeninin bir parçası olarak gösterilirken, düğüm noktası ve sonuç görülmez. İnsanların hayatı nasıl duyumsadıklarını yazmayı kendine ilke edinmekle birlikte romanlarında nelerin ona önemli görüldüğü, nelere değer verip, nelerden hoşlanmadığı hususunda kendi görüş açısı daha ağır basmaktadır. Eserlerindeki insanlar hayatın karmakarışık, paramparça ve hayal kırıcı olduğu duygusunu sıklıkla yaşarlarken, öte yanda hayatın yoğun sevincini de aynı sıklıkta duyumsarlar. Bu duyumsama **The Voyage Out** eserinde yaşam ve ölüm kutupları arasında gelip giden Rachel'in yaşamdaki düzen ve güzelliği arayıp, yaşamın anlamını sorması ve araştırmasıyla örneklendirilebilir.

Virginia Woolf romanlarında yalnızca varlıklı, rahat ve duygularını geliştirebilecek durumdaki insanların iç yaşantılarıyla ilgilenirken, kişi ve olayların toplumsal ve tarihsel konumunu göz önünde tutmadığı, bu yönde eksik kaldığı için eleştirilmiştir. Ancak o, eserlerini Viktorya döneminin herkes için ortak olan, ya da öyle olduğu sanılan genel değerlerinin parçalandığı bir dönemde yazmıştır.

4. BÖLÜM

4.1.VIRGINIA WOOLF'UN GÜNCELERİ VE İNTİHARI

1940 yılının Kasım ayında **Between the Acts** romanını tamamlayıp, İngiliz edebiyatı tarihi üzerine bir kitap yazmayı tasarladığını güncesine yazan Virginia, bu eserine **Anon** adını vermeyi düşünür. Hatta konuyla ilgili olarak birkaç taslak da hazırlamıştır, ama intiharı her şeyin sonu olmuştur. Savaşın en şiddetli olduğu yıllarda bile böylesi bir projeyi düşünüp gerçekleştirmek istemesi, ondaki yaratıcı gücün henüz tükenmediğini kanıtlamaktadır. Fakat savaşın geçen günler içerisinde insanlara getirdiği korku ve geleceğin ne olacağı soruları, Virginia üzerinde de olumsuz etkiler yaratmıştır. 1939 yılının Eylül ayında İngiltere'nin savaşa resmen girmesinden sonra ruhsal yapısı yavaş yavaş değişim göstermeye başlamıştır.

"Dünya boş, anlamsız bir dünya artık. Ben korkak mıyım? Fiziksel olarak herhalde öyleyim."⁶¹

diye belirtirken, içindeki umutsuzluk havasını da ortaya koymaktadır. Öte taraftan, sosyal yaşantısına da bir kısıtlama getirmiştir bu savaş. Sinemalar ve tiyatrolara gösterim izni verilmemekte, trenlerin çalışma saatleri düzensizlik göstermekte, haberleşmede sorunlar çıkmakta, mektupların yerlerine ulaşmaları pek gerçekleşmemektedir. Virginia bunu dostların yazmadıklarını, aramadıklarını yakınlıkla belirtir güncesinde. Fransa'nın Almanlar tarafından işgali karşısında savaşın seyrini Leonard ile birlikte yakından takip eden Virginia, bu arada olası bir Alman istilasına karşı da hazırlıklıdır. Zihninin derinliklerinde İngiltere'nin ele geçmesi durumunda intihar planını Leonard ile birlikte gerçekleştirecektir. Savaşın kapılarına iyice gelip dayandığını hissettiklerinde, Woolf'lar garajın kapısını kapayıp arabanın egzozundan çıkacak duman ile intihar etmekten söz ederler.

Öte taraftan Güney sahillerinde başarılı bir ulusal direnme ihtimali gündeme geldiğinde Virginia'nın ruhsal yapısındaki karamsarlık havası umuda dönüşüp, bir bakıma onun coşup canlanmasına yol açar. Bize göre

bu olası umut ışığı bile, Virginia'nın içindeki korkuların yenilmesi ve hayata bağlılığı açısından önemlidir. "Beni özgürleştirecek ve tazeleyecek bir şeyler düşünmeli ama ne?"⁶² derken, yaratma gücünde hala arayışlar içerisinde olduğunu, bir şiir-nesir kitabı da düşlediğini belirterek iç dünyasındaki yazma yönünde ışığın hala yanmakta olduğunu ifade eder. "Tanrı biliyor ya, insanlık için üstüme düşeni yaptım, yazarak, konuşarak"⁶³ derken; görev süresinin sonuna yaklaşmakta olduğunu bilincini de sanki bizlere ima etmektedir. Dış dünya ile ilişkilerinin azalmakta olduğunu, o eski günlerdeki yoğun çalışma faaliyetlerinde bulunamamanın sıkıntısı içerisinde

"bu kadar yıldır sesimi yankılayan ve kimliğimi besleyen o tanıdık çevrem, dayandıklarım, hepsi çil yavrusu gibi dağıldılar, her biri bir yandalar. Demek istediğim, sonbahar yok, kış da yok. Uçurumun yamacına doğru yuvarlanıyoruz. ...peki sonra? Bir Haziran 1941 olabileceğini aklım almıyor."⁶⁴

derken, sanki hayatının son dönemine girdiğini algılayız.

31 Ağustos 1940 tarihli güncesine

"artık savaştayız İngiltere'ye saldırdılar. Dün o duyguyu bir bütün olarak ilk kez yaşadım; baskı, tehlike, dehşet duygusu."⁶⁵

diye yazan Virginia, ara ara aklının, bir sabah eylem dışı kalacağı korkusu içerisinde bulunduğunu belirterek, her şeyin bir anda bitebileceğine kendisini inandırmış gibi görünmektedir. Öte taraftan Londra dışında yaşadıkları Rodmell'deki evlerinin pencere dibine düşen bir bombanın etkisini 2 Ekim 1940 tarihli güncesine

"Leonard'a dedim ki: henüz ölmek istemiyorum. ... insan bir bombayla nasıl ölür, onu hayalimde canlandırmaya çalışıyorum."⁶⁶

diye yazarken, bize göre bir noktada böylesi bir ölümün nasıl anlamsız olacağını vurgulamaktadır. İlk kez böyle bir ölümle yüz yüze gelmiştir. Bunu da

"ezilme ve paramparça oluş, kemiklerimin çatırtısı- o çok çalışkan gözümle beynimin önünde canlanıyor:

ışığı söndürme işi acılı mıdır? Evet. Korkunçtur.
Herhalde.”⁶⁷

diye belirtir. Dış dünyadaki insanların savaş korkusunu belirtmekle kalmayıp, bize göre bu cümlede aslında savaştan artık kendisinin de korkmakta olduğu düşüncesi yatmaktadır. Ayrıca aynı tarihli günlüğe, “ah bir on yılım daha olsun isterdim” diye yazmakla sanki savaşın sona ereceği günleri, yeniden eski ruh haline döneceğini, daha fazla ürünler ortaya koymak isteğini bir umutla belirtmektedir. Zaten şimdilik içindeki bu umuttur onu hayata bağlayan ve yaşatan. O anki ruh halini

“şimdi bir sis yükseliyor. Birbiri ardına hoş şeyler;
kahvaltı, yazı, yürüyüş, çay, ağaçtop, okuma, tatlı,
yatak.”⁶⁸

diye yazar. Ayrıca bu dönem içerisinde güçlenip bir kitap yazmayı da aklına koymuştur. Bu arada **Harpers Bazaar**’dan acilen bir makale veya hikaye yazması istendiğinde, içindeki mutluluğu güncesine “demek ki o ağaç, benim düşündüğüm gibi kurumamış, tam tersine meyve veriyor”⁶⁹ diye ifade ederken, içindeki verimliliğin henüz tükenmediğini anlarız. Sadece yazarlık yönünde coşkusunu yazmakla kalmayıp, aynı zamanda

“her şey öylesine harikulade özgürce ve kolayca
gelişiyor ki-Leonard ile ben tek başımızayız. Diz
battaniyem elimin altında. O da bir zevk.”⁷⁰

derken, tüm bu olumsuzluklara karşın mutluluk içerisinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu dönemlerde Leonard ile zaman zaman yaptığı yürüyüşlerde bombalanan yerleri gördüğünde, savaşın tahripkar gücünü “artık garipsemiyoruz. Leonard ile sazlıklarda dolaşırken önce bombanın açtığı çukurlara bakmayı”⁷¹ diye belirterek savaşı kanıksadığını vurgular. Öte yanda Londra’da Tavistock Meydanı’ndaki evleri bir bombayla tamamen yıkıldığında bile savaş Virginia’nın o anki ruhsal durumunu bozmamış, aksine Rodmell’de basit bir kır yaşamı sürdürmesi bile hoşuna gitmiştir. Her şeyden önce Londra’nın yarı resmi diyebileceğimiz sosyal yaşantısı burada yoktur. Ayrıca yazmak zorunluluğu da bulunmamaktadır. Sıkıntı içerisinde bulunduğu zamanlar dış dünyadan kurtulmak için yazmayı

kendine hedef edinirken, Rodmell'de **Between the Acts** üzerine düzeltmelere kalkıştığında

"beynimin demirden perdesini de kusursuzlaştırdım. Sıkıştım mı, indirip kapatıyorum. Okumak yok, yazmak yok. Ne talepler, ne mecburumlar."⁷²

diye yazarken, ilk kez böylesi bir serbestlik içerisinde kendisini gördüğünü anlamaktayız. Virginia yazdığı her eserin ardından yaşadığı sıkıntıları güncelerinde okurlara belirtirken, böylesi bir karamsarlıktan kendini kurtardığını belirtmekle birlikte, sanki umursamaz bir havayı da bizlere yansıtmaktadır. Bu hava bir noktada yazdıklarının artık değer taşıyıp taşımadığı yönünde bir sıkıntı duymadığını vurgular. Artık eski dönemlerde kitap, makale, eleştiri yönündeki yazma isteği ve yazdıkları sonrası aldığı hazzın da yok olduğunu, aksine

"yazmak gündelik haz olmalı. Yaşlılığın getirdiği sertleşmeden nefret ediyorum. Hissediyorum onu. Pütür pütürüm. Ekşiyim."⁷³

derken, yaşlılığın beraberinde getirdiği hareket yavaşlamasından ötürü için için kendini yemektedir. Bize göre Virginia bu noktada artık yaşlandığını kabul edip etmeme yönünde bir ikilem içerisinde düşmektedir. Güncesinin son sayfalarında

"zaten ne anlamı var, çok fazla sayfa yazmanın. Kollayacak matbaacı mı var. Ya da okuyucu."⁷⁴

der. Bu cümlede sanki ondaki yazma isteğinin azalmasından başka, okuyucu kitlesini bile bulamayacağı yönünde gerçekleri artık kabullendiği vurgulanmaktadır. Yazarlık yönünde döneminde pek başarılı bulunmayan Virginia, ölümünün üzerinden geçen zaman zarfında ünleneceğinin işaretini güncesine "kitaplar da umarım, tarihteki yerlerini alıyorlardır birer birer"⁷⁵ derken sanki kehanette bulunmuştur.

Öte taraftan hayata olan bağlılığının güzel işaretlerini güncesine

"neyse, hayat hep güzeldir, benim yaşımda. Hem çok sürmeyecek artık galiba. Aşacağım o tepenin ardında gül pembesi mavimsi karlar olmayacak."⁷⁶

diye yazarken, aynı zamanda hayatına son verme yönünde ilk sinyalleri de vermektedir. Ayrıca **Harpers Bazaar**'a yazdığı hikaye ve Viktorya dönemi İngiliz aktristi Ellen Terry üzerine kaleme aldığı yazı geri çevrildiğinde büyük bir depresyona giren Virginia, 26 Ocak 1941 tarihli güncesine "bu umutsuzluk kuyusu yemin ediyorum, beni yutamayacak"⁷⁷ der ve kendi kararlılığıyla intiharını gerçekleştireceğini sanki ima eder. Rodmell'deki evin rutubetli ve dağınık oluşuna katlanışı bir yana, içindeki umudu kaybetmediğinin kanıtını yine güncesine

"zaten yakında günler de uzayacak. Bana gerekli olan o tanıdık coşma"⁷⁸

diye belirtir. Baharın açtıracığı o umut dolu tomurcuğu görmek isteğini belki de vurgulamak istemiştir. Bu umudun da gerçekleşmeyeceğini sanki bilircesine,

"evet, düşünmüyorum da; geleceksiz yaşıyoruz. Garip olan bu, burunlarımızı kapalı bir kapıya yapıştırarak."⁷⁹

diye yazar ve umudunun artık tükendiğini belirtir sanki.

Öte taraftan her zaman o canlı ve aktif kalma hususunda gösterdiği becerisinin de sona erdiğini, karşı koymasının gereğini güncesine "hayır içe kapanmaya hiç niyetim yok"⁸⁰ diye belirtirken, geçmişe dönüp çocukluk dönemlerinde evlerine ziyarete gelen Henry James'in sözlerini hatırlarcasına

"durmadan seyret. Yaşlılığın gelişini seyret. Aç gözlülüğünü seyret. Kendi kederini seyret"⁸¹

demekle, yaşlandığının farkına vardığını bir başka ifadeyle ortaya koymaktadır. Yaşlılıkla birlikte her türlü yetilerin de yok olduğunu artık anlamıştır. 8 Mart 1941 tarihli güncesinde "pek parlak başarılar bırakacağım ardımda"⁸² derken sanki bir veda havası sezilenmektedir.

Virginia savaşın üzerinde yarattığı böylesi korku ve sıkıntılardan kurtulmaya çalışırken Leonard, 1941 yılının ilk aylarında Virginia'nın sağlığının tekrar bozulduğunu ve ciddi denecek derecede ruhsal sıkıntı izlerinin ortaya çıktığını, Virginia'nın değişimiyle umutsuzluk çukuruna

düştüğünü yazar. Virginia'da genelde ruhsal sıkıntı dönemlerinde uykusuzluk, baş ağrıları, kendini bir işe verememe türünden belirtiler görülürken, Leonard bu kez böylesi belirtilerin ortaya çıkmamasından endişelenir. Bize göre bu endişesinde bir noktada haklıdır. 18 Mart 1941 yılında sulama çayırılarında yaptığı gezintiden iliklerine kadar ıslanmış şekilde eve dönen Virginia'nın o anki halini gördüğünde sadece korkunç bir huzursuzluğa kapılmakla kalmayıp, aynı zamanda eskiden zaman zaman yaptığı akıldışı davranışlarda bulunduğu kanısına da kendini kaptırır. Her ne kadar Virginia, hendeklerden birinin kenarında yürürken ayağının kayıp suya düştüğünü belirtse de, böylesi bir açıklama başlangıçta akla uygun gelmektedir, zira Virginia son dört yıl içerisinde ayrı ayrı iki kez suya düşme olayını yaşamıştır. Bu son olayda üzerine giydiği pek kalın olmayan paltosu kendisini kurtarır. O günkü güncesine Virginia'nın sağlığıyla ilgili sadece "V.n.w" (Virginia iyi değil) notu düşen Leonard, endişelerinde ne kadar haklı olduğunu anlar. Leonard'a göre Virginia, artık güçsüz ve sarsılmış bir durumdadır. Bu dönemde Virginia tıpkı eski günlerde olduğu gibi yemek yememekte, kilo kaybetmektedir. Manik depresyonun özellikleri yeniden ortaya çıkmıştır.

Bu arada Virginia her ne kadar yeniden sesler duyduğunu ve delirme nöbetlerinin gelmekte olduğunu sezinleyip bunları Leonard'a söylemese de, Leonard iki gün sonraki güncesine Virginia'nın ağır bir depresyon içerisine girmiş olduğunu yazar. Bu günlerde çaresizlik içerisindeyken, Virginia'yı onun uzak akrabalarından Dr. Octavia Wilberforce'a konsültasyon için götürmeye karar verir. Leonard Virginia'nın böylesi konsültasyonlar karşısında içine düştüğü üzüntü ve sıkıntıyı çok iyi bildiğinden, Virginia'nın sağlığıyla yakından ilgilenecek ve onun da seveceği bir doktoru aramak için büyük bir riske daha girer. Fakat bu noktada Dr. Wilberforce ile görüşmek için Virginia'yı ikna etmek, Leonard açısından oldukça zordur. Zira ruhsal rahatsızlıklar geçirdiği dönemlerde bu rahatsızlıkların oluşum nedenlerinin kendinden kaynaklanmadığını defalarca belirtmesine rağmen, Virginia Dr. Wilberforce ile görüşmeye gider. İlk başlarda böylesi bir konsültasyonun gereksiz olduğunu belirtip bir

sessizliğe bürünür. Bu noktada Dr. Wilberforce, Leonard'ın Virginia'nın yeniden güvenini kazanmasını ister. Virginia'nın, "eğer bu söylediğini yaparsam, beni dinlenme tedavisine almayacağına söz verir misin"⁸³ diye sorması anlamlıdır. Daha önceleri böylesi tedavilerin ruhsal yapısında bıraktığı olumsuzlukları çok iyi bildiğinden, aynı şeyleri bir daha yaşamak istememektedir. Dr. Wilberforce'un gerekli sözü vermesi üzerine muayeneyi kabul eden Virginia, sonunda ona geçmişte çeşitli dönemlerde beklenmedik olaylar karşısında içine düştüğü sıkıntı ve korku dolu günlerin tekrar gelecekmış gibi düşündüğünü, artık yazamayacağı korkusunun da kendisini sardığını söyler. Dr. Wilberforce Virginia'nın daha önceleri böylesi sıkıntılar yaşadığını ve zaman içerisinde tekrar iyileşip eski sağlığına döneceğini belirtir. Ayrıca ona apandisit ameliyatı geçiren bir hastanın zamanla iyileşip ameliyat yerinde sadece bir iz kalacağını söylerken, ruhsal rahatsızlık geçiren hastaların ise bu rahatsızlıkla ilgili yarayı deşmedikleri sürece rahat bir hayat sürdüreceklerini belirtmesi bir noktada Virginia'yı rahatlatır gibi görünür.

Etrafı kendisini seven dost ve akrabalarla çevrili başarılı bir yazar ve eleştirmenin neden intihar ettiği bizi bir bilmeceyle karşı karşıya bırakmaktadır. Yaşamını ona adanmış, ruhsal sıkıntılara düştüğünde onu koruyan ve her türlü gereksinimlerini karşılamaya çalışan bir eşi olan, yazarlık yönünde çok disiplinli ve üretken bir insan olup eserleri ona ün ve saygınlık kazandıran bir insan canına nasıl kıyar? Bu sorulara yanıt ararken yaşamının son günlerine tekrar geri dönmemiz gerekmektedir.

İntihar edeceği gün olan 28 Mart 1941 tarihine kadar geçen son on gün içerisindeki olaylar dizisi tam olarak saptanabilmiş değildir. Bu günler içerisinde güncelerine notlar düşmediğinden, intiharıyla ilgili nasıl bir kararlılık içerisinde olduğunu kestirebilmemiz de zordur. Mart ayında güncesine sadece iki kez yazı yazmıştır. Bu yazılarda intihar girişimiyle ilgili dolaylı veya dolaysız ifadeler rastlamamaktayız. Bu da doğal kabul edilmelidir. Ciddi olarak intihar etmeyi düşünenler bunu başkalarına ya pek söylemezler veya ima etmezler. Çünkü böylesi bir ifade onları bu işten geri döndürme veya planlarını bozma yönünde olacağından hep sessiz

kalmayı yeğlerler. İşte bu sessizliği intihar edeceği gün bozarak, gerek Leonard'a gerek Vanessa'ya veda mektupları yazarak bozar. Bu mektuplar hayatta en çok önem verdiği iki kişi içindir. Leonard'a yazdığı mektupta Virginia, ömrü boyunca geçirdiği sıkıntılara karşılık Leonard'ın kendisine sabırla ve kararlı bir şekilde güzel bir ortamı yaratmada gösterdiği çabalardan ötürü artık yük olmak istemediğini, sanki onu mutsuz ettiği yönündeki inancını vurgulamaktadır. Kendisine mükemmel bir mutluluğu tattırdığını vurgulayan ve öte yanda yaşantısı boyunca hep ruhsal rahatsızlıklarla boğuşup Leonard'ın hayatını bozduğuna inanan Virginia, "kendi yaşamımın bütün mutluluğunu sana borçluyum"⁸⁴ diye yazmakla kendisini bu günlere getirmede gösterdiği çaba ve metanetin büyüklüğünü anlatır. Öte yanda ruhsal sıkıntılar geçirdiği anlardaki gibi, Leonard'ın ona bakma zahmeti olmaksızın işlerini daha iyi yapabileceğini belirtirken, "artık senin yaşamını berbat etmeye devam edemem"⁸⁵ derken, sanki Leonard'ın yeterince vefa borcunu ödediğini, ona yük olmak istemediğini vurgulamak istemiştir. Öte yanda aynı mektupta, "yapabileceğim en doğru şeyi yapıyorum. ... bundan böyle savaşamam"⁸⁶ diye belirtmekle, niyetini açıkça ortaya koyup intihar edeceğini ima etmiştir. Mektubun son cümlesi "hiç kimse bizim ikimizden daha mutlu olamamıştır"⁸⁷ diye biterken, bu cümle sanki **The Voyage Out** adlı eserinde Rachel'in ölüme giderken söylediği cümleyle bağdaşmaktadır.

Öte taraftan Leonard'a yazdığı bu mektup, bize göre, Virginia'nın ilk ve son kez bir itirafta bulunması açısından da önem taşımaktadır. Eskiden bu tür rahatsızlıkların kendinden kaynaklanmadığını ve bir noktada deli olmadığını defalarca inkar ederken,

"gene delireceğimden eminim. O korkunç günleri
yeniden yaşamaya katlanamayacağımı
hissediyorum. Bu defa iyileşemeyeceğim."⁸⁸

diye yazarak, o anki ruhsal yapısını ilk defa ortaya koymakla bir noktada eskiden geçirdiği delilik nöbetlerinin farkında olduğunu, artık bunu saklamanın gereği olmadığını sanki ima etmiştir.

Soğuk, fakat havanın oldukça açık olduğu bir 28 Mart günü Monks House'da hizmette bulunan Louie Mayer Leonard'ın çalışma odasını temizlerken, Virginia ile Leonard odaya girerler. Leonard Louie'den Virginia'ya bir toz bezi vermesini ve kendisine yardımda bulunmasını ister. Bu istekte bulunmasının nedeni, eşinir o anki ruhsal konumunun yeterince iyi olmamasından gelmektedir. Louie Mayer'in **Recollection of Virginia Woolf** adlı kitapta belirttiği gibi o sabah Virginia'nın yatak odasında onunla konuşan Leonard, eşinin yeniden kötü günler geçirmekte olduğunu sezinlediğinden, onun evde bir şeylerle meşgul olmasının sağlığı açısından doğru olacağını düşünmüştür. Böyle bir yolu seçmekle isabetli bir harekette bulunduğunu sanır. Sanır diyoruz, çünkü Virginia söylenenin aksine bu işle meşgul olacağına, odadan uzaklaşmıştır. Bizce böylesi bir meşguliyetin artık faydasının olmadığını düşünmüş olabilir. Aynı gün öğleye doğru Louie Virginia'nın oturma odasından çıkıp bahçedeki çalışma odasına gittiğini, birkaç dakika sonra tekrar eve döndüğünü, paltosunu giyip bastonunu aldığını ve bahçe kapısından çabukça geçerek sulama çayırına doğru gittiğini belirtir. Bu hareketler öylesine hızlı gelişir ki, Louie Virginia'nın o anki ruhsal yapısında intihar edebileceği izlenimini pek algılayamaz. Saat birde Louie öğle yemeğinin hazır olduğunu hatırlatmak için zili çaldığında, Leonard bahçeyle uğraşmaktadır. Yukarı çıkıp radyoda haberleri dinleyeceğini ve birkaç dakika içerisinde aşağıya ineceğini söyler. Bu noktada Leonard'ın Virginia'nın bahçeden geçip gittiğini görüp göremediği sorusu aklımıza takılır. Bu görme işinin olma ihtimali yoktur. Çünkü Leonard o anda Virginia'yı görebilseydi, şüphesiz onun aklına koyduğu intihar girişimini engelleyebilirdi. On bir otuzdan bire kadar geçen bir buçuk saatlik zaman zarfında Virginia intiharını gerçekleştirmiştir.

Leonard oturma odasına gittiğinde, Virginia'nın yazdığı notu şömine rafının üzerinde bulur. Mutfağa koşup Louie'ye Bayan Woolf'a bir şeyler olduğunu sandığını, kendisini öldürmeye çalışabileceğini düşündüğünü belirtirken sanki Virginia'nın bu kez intihar eylemini gerçekleştirebileceğini ima etmektedir.

İntiharının üzerinden geçen iki hafta sonra bir polis Monks House'a gelip Virginia'nın cesedini bulduklarını söyler. Virginia daha önce 18 Mart günü intihar denemesinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine bu kez daha tedbirli davranmış, daha kalın paltosunu giyip nehir kıyısına giderken aynı zamanda paltosunun ceplerine ağır taşlar da doldurmuştur. İntihar girişimini bu kez gerçekleştirip ölüme gitmiştir. Ölümü "hiçbir zaman tarif edemeyeceğim tek bir deneyim"⁸⁹ diye yıllar önce Vita Sackville'e belirten Virginia, roman yazma yönünde elde ettiği yenilikler ve deneyimlerine ölüm deneyimini de katmıştır.

Bir şarapnel parçasıyla ölmektense suda ölmeyi yeğleyen Virginia için deniz veya su, önemli bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. **The Voyage Out, To the Lighthouse** ve **The Waves** adlı romanlarında denizin başlıklara konu olması bu yönde önem arz etmektedir. Denizin ne zaman öfkeli dalgalara dönüşeceği, ne zaman sakin olacağı pek bilinmediğinden ve en önemlisi tahripkar bir güce sahip olduğundan, Virginia için bu semboller olumsuz imajlar sunma yerine insana huzur veren, onu canlandıran ve yeniden hayata döndüren olumlu etkenler şeklinde eserlerinde karşımıza çıkar. Savaş karşıtı bir insan olmasından ötürü bir şarapnel parçasıyla ölmesinin anlamsızlığını vurgularken, bir noktada böylesi bir ölümün mantıksızlığını belirtir. Bunu belirtmekte haklıdır. Romanlarını yazdığı sürelerde ve sonrası gelecek eleştirilerde çektiği ruhsal rahatsızlık anlarında duyduğu acıların kendisinde bıraktığı izleri iyi bildiğinden, bir bombayla ölme korkusunu devamlı şekilde içinde hissetmenin yaratacağı başka ruhsal acıların bu sefer daha derin etkiler bırakacağını sanki sezinlemiştir. Dolayısıyla bu acıların her an belireceği kaygısı içerisinde yaşamaktansa, suda ölümü seçmesinin ardında suyun erdemli olacağını düşünmesi bizlere daha gerçekçi görünmektedir.

Öte taraftan cesaret, Virginia'nın kişiliğinde görülen en büyük erdemdir. Bu yönde kendine hayran kaldığı söylenebilir. Gerekli olan kelimelerin artarda dizilmesinde gösterdiği ciddiyet, yazdıkça kendisine cesaretin gelmesi ve sonunda bir özgüvene kavuşmasıyla oldukça başarılı bir yazar olan Virginia, atacağı tek bir yanlış adımın kendisini nasıl

olumsuz yönde etkileyeceğini, duyacağı sıkıntıları çok iyi bilmiştir. En verimli dönemlerinde ortaya koyduğu yaratıcılığın son dönemlerde etkisini kaybetmekte olduğunun farkına varır. İntiharından önceki son yıllarında savaşın kendinde yarattığı psikolojik baskılarla birlikte yazdıklarının gerçek değerini tartmadaki kararsızlığı açıkça ortaya çıkar. Bir çokları gibi onun yaşamını tüzel felaketlerden çok, özel sorunlar sarsmıştır. Bu dönemlerde savaşın kendisinde yarattığı ruhsal bozukluklarla birlikte yazarlık yönünde kendisine her türlü yapıcı desteği veren dostlarını bir bir kaybetmesi neticesinde artık yazma hevesinin kaldığını söyleyebilmemiz güçleşir. Övülme ve yüreklendirmelerle gelebileceği noktaya ulaşan birinin sonradan yazma konusunda içine düştüğü çöküntü ve öfke karşısında "insan eğer yazamıyorsa, kendini öldürse iyi olur"⁹⁰ derken, aynı zamanda "bana yeğin zevkler veren şu cümlelerden birini tekrar yazabilecek miyim?"⁹¹ diye belirtmesi, ondaki yazma yetisinin de azaldığını göstermektedir. Öte taraftan babası Sir Leslie de genç yaşlarda Virginia'nın şimdi hissettiklerini geçirmiş, yazarlık yönünde artık kuruduğu hissine kendini kaptırmıştır. Otuz dokuz yaşında sanki ileride başına gelecekleri sezercesine güncesine "insan altmışında ömrünü verdiği işi bıraktığında ölür"⁹² derken, şu anda bu düşüncenin sanki kendisinde ortaya çıktığını fark eder. Bu yüzden yazmanın kendisinde yarattığı ruhsal sakinlik ve esenliğin artık yazamamanın beraberinde getirdiği kaygı ve telaş havasına doğru dönüşmesi, bize göre intihar düşüncesinin olgunlaşmasında bir başka etkidir.

Yazarlık yönünde gösterdiği cesareti ölüme giderken son kez gösteren Virginia, kendini Ouse nehrinin soğuk sularına bırakırken arkasında bilmece dolu ve açınılmaz bir sorunun yanıtını sanki bizlerden bekler gibi görünür. Ölüm duygusunu nasıl düşlediğini, bunu nasıl gerçekleştirmek istediğini eserlerinde cümleler halinde algılamamızı sanki bizden ister gibidir. Ruh yapısının anlaşılmazlığı karşısında okuyucunun bir noktada sıkıntıya sokar gibi görünse de, gerek eserleri, gerek günceleri ve kendisi hakkında yazılanlar bir noktada onun ruhsal dünyasının aydınlatılmasında bizleri teselli etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada Virginia Woolf'u ele alırken gerek kişiliği, gerekse onu yazarlığa iten yönleri hazırlayan temel özellikleri ortaya koymaya çalıştık. Yazar olmasının arka planında yatan ilk özellik Virginia Woolf'un ailesidir. Onun için ailesi, birçok yazarın ailesinden daha önemli olmuştur. Çünkü eğitimini bir anlamda ailesine borçludur. Yaşamının büyük bölümü entelektüel çevrelerde geçmiştir. Sağlanan sosyal ve entelektüel avantajlar yaşama ayrıcalıklı başlamasını sağlamıştır. Her zaman kendine ait bir odası, yazmayı öğrenmek için gerekli yılları satın alacak parası olmuştur. Zaman zaman geçirdiği ruhsal sıkıntılar içindeki yaşama sevgisini köreltmemiş, aksine hayata daha çok bağlanması gereğini ortaya koymuştur. Öte yanda, gerek eserlerini kaleme alırken, gerek eserlerin yayımlanmasından sonra çektiği zihinsel acıların anılarından kendini kurtarmaya çalışma çabası dikkate değerdir. Başına ne gelirse gelsin, yaşadığı olaylar ne kadar kişisel ya da acı olursa olsun, bu sıkıntılardan sıyrılabilmeyi becerebilen ender bir insandır.

Freud'un belirttiği gibi iş ve aşk, yaşamdaki en önemli iki etkidir. Virginia, her iki alanda da bu şansı yakalayabilmiştir. Yazarlığı yönünde babasının bilinçli yönlendirmesi bir yana, eşi Leonard'ın yazarlığına ve ruhsal sıkıntılar duyduğu anlardaki katkıları Virginia Woolf'un yaşantısını zengin, derin kılmıştır. Ölümünün üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen, Virginia Woolf halâ bir karşıtlık ve bilinmezlik olmayı sürdürmektedir. Yaşadığı süre içerisinde hiçbir dostunu terk etmeyen ve hep yeni yeni dostluklar kurarak alıcıdan çok, daima verici bir insan olmuştur. Ömrü boyunca çektiği ruhsal çöküntüler içerisinde kadınlara özgü sadeliği, alçak gönüllü oluşu, içten ve hoşgörülü tavırlarıyla sevenlerini, okurlarının gönüllerinde sürekli yaşayagelen bir yazar olmuştur. Kabarmış denizlerde yönümüzü bulmamıza yardım eden, yaşantılarımıza ışık tutan bir deniz feneri gibidir o.

T.S. Eliot,

“Virginia Woolf sadece kendi içine kapalı bir grubun değil, Londra edebi yaşamının da merkezidi. Konumu, ilk kez bir araya gelen ve bir daha bir araya geleceklerini sanmadığım nitelik ve durumların çakışmasından ötürüydü. Bu konum Viktorya Dönemi üst-orta sınıfının haysiyetli ve hayranlık verici geleneğini sürdürmekteydi. ... Virginia Woolf'un ölümüyle tüm bir kültür modeli çöktü.”⁹³

derken, Virginia Woolf'un yaşantıdan algıladığı ve yaşam deneyimi ile eserlerinde ortaya koyduğu modelin, kendisiyle beraber sona erdiğini belirtir. Virginia Woolf insanların renkli dünyalarını eserlerinde resmetmedeki becerisi ve başarısı sayesinde günümüz okurlarında da ilgi odağını oluşturan bir yazardır.

DİPNOTLAR

1. Quentin Bell, **Virginia Woolf: A Biography**, (London: Pimlico, 1996), s.30. "... the first thing that strike the modern reader is the great number of people who made up a household in those days."
2. John Mepham, **Virginia Woolf A Literary Life**, (London. The Macmillan Press Ltd, 1991), s.1. "... her mind had an accelerator but no brakes."
3. Mepham, A.g.e., s.2. "The art of writing has been absorbing ever since I was a little creature, scribbling a story in the manner of Hawthorne on the green plush sofa in the drawing room at St Ives while the grown ups dined."
4. Quentin Bell, **Virginia Woolf: A Biography**, (London: Pimlico, 1996), s.68. "... she herself was intensely interested not only in the language but in the ideas of the Greeks; she had a passion for Aeschylus and for Euripides ...".
5. Phyllis Rose, **Women of Letters A Life of Virginia Woolf**, (London: Pandora Press, 1986), s.31. "... the most beautiful, the most exciting, the most romantic place in the world."
6. Mina Urgan, **Virginia Woolf**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995), s.23.
7. Peter F. Alexander, **Leonard and Virginia Woolf A Literary Partnership**, (Hertfordshire. Harvester Wheatsheaf, 1992), s.65. "...I feel no physical attraction in you."
8. Alexander, A.g.e., s.66. "I do not like the Jewish voice, I do not like the Jewish laugh ..."
9. Alexander, A.g.e., s.67. "Let the Jew answer".
10. Alexander, A.g.e., s.67. "I won't answer until you ask me properly ...".
11. Quentin Bell, **Virginia Woolf: A Biography**, (London: Pimlico, 1996), s.187. "It was the wisest decision of her life".

12. Virginia Woolf, **A Woman's Essay**, (London, Penguin Books, 1992), s.159. "Why should a family, like the Shelleys, like the Keatses, like the Brontés, suddenly burst into flame and bring to birth Shelley, Keats and the Brontés? What are the conditions that bring about that explosion?"
13. Woolf, A.g.e., s.159. "Since we have not yet discovered the germ of influenza, how should we yet have discovered the germ of genius?"
14. Quentin Bell, **Virginia Woolf: A Biography**, (Lonton: Pimlico, 1996), s.40. "Her death was the greatest disaster that could happen).
15. Bell, A.g.e., s.85. "Death was no stranger in that house".
16. James King, **Virginia Woolf**, (London, Penguin Books, 1995), s.93. "I think the blood has really been getting into my brain at last. It is the oddest feeling, as though a dead part of me were coming to life".
17. Quentin Bell, **Virginia Woolf: A Biography**, (London: Pimlico, 1996), s.90. "You can't think what an exquisite joy every minute of my life is to me now, and my only prayer is that I may live to be 70".
18. Bell, A.g.e., s.90. "Sorrow, such as I feel now for father, is soothing and natural and makes life more worth having, if sadder".
19. James King, **Virginia Woolf**, (Lontdon, Penguin Books, 1995), s.141. "It is just two years since he died and I feel immensely old, and as though the best in us had gone. But what use is it to write? It is such and odd life without him".
20. Roger Poole, **The Unknown Virginia Woolf**, (Cambridge, Cambridge University Press, 1995), s.129. "From January to August I noted almost daily the state of her health, whether she could work, how she slept, whether she had sensations of headache; and in August I began to keep the diary in cypher".
21. Thomas C. Caramango, **The Flight of the Mind Virginia Woolf's Art and Manic-Depressive Illness**, (Oxford, University of Caliornia Press, 1992), s.34. "... suddenly the headache, the sleepnees, the racing

thoughts would become intense and it might be several weeks before she could begin again to live a normal life".

22. Caramango, A.g.e., s.34. "In the manic stage she was extremely excited; the mind raced; she talked volubly, at the height of the attack, incoherently; she had delusions and heard voices ...".
23. Caramango, A.g.e., s.46. "... one morning she was having breakfast in bed and I was talking to her when without warning she became violently excited and distressed. She thought her mother was in the room and began to talk to her".
24. Caramango, A.g.e., s.46. "I've had some very curious visions in this room too, lying in bed, mad, and seeing the sunlight quivering like gold water, on the wall. I've heard the voices of the dead here. And felt, through it all, exquisitely happy".
25. Caramango, A.g.e., s.12. "If Virginia lived, a quiet, vegetative life, eating well, going to bed early, and not tiring herself mentally or physically, she remained perfectly well".
26. Virginia Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, Çeviren: Fatih Özgüven, (İstanbul, Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd.Şti., 1995), s.54.
27. Caramango, A.g.e., s.35. "Also my own psychology interests me. I intend to keep full notes of my ups and downs, for my private information".
28. Virginia Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, Çeviren: Fatih Özgüven, (İstanbul, Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti., 1995), s.126.
29. Thomas C. Caramango, **The Flight of the Mind: Virginia Woolf's Art and Manic-Depressive Illness**, (Oxford, University of California Press, 1992), s.23. "I saw her only once near to a mental breakdown. We were laughing and joking at lunch one day when suddenly she began to flip the meat from her plate onto the table cloth, obviously not knowing what she was doing. Leonard at once asked me not to comment on her action and to stop talking to her. Then he took her upstairs to rest and stayed with her until she fell asleep and the

danger was passed. At tea-time she was quite happy and composed and did not remember the incident".

30. Caramango, A.g.e., s.35. "I've been rather bad again-the result I suppose of those 4 days in London. Sleep this time-seems to have gone: and as you know this leaves me very melancholy and restless by day. ... The Dr.said I must expect ups and downs for at least 2 months more. This is a down; but an up will come. Forgive me for being so egoistic".
31. Caramango, A.g.e., s.53. "The galloping horses got wild in my head last Thursday night ... Then my heart leapt; and leapt again; and I tasted that queer bitterness at the back of my throat; and the pulse leapt into my head and beat and beat, more savagely, more quickly".
32. John Lehmann. **Virginia Woolf**, (G.B., Thames and Hudson, 1975), s.46. "Examine for a moment and ordinary mind on an ordinary day. The mind receives a myriad impressions-trivial, fantastic, evanescent, or engraved with the sharpness of steel".
33. Virginia Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, Çeviren: Fatih Özgüven, (İstanbul, Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti., 1995), s.42.
34. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.71.
35. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.52
36. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.49.
37. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.64.
38. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.77.
39. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.101.
40. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.104.
41. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.139.
42. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.159.
43. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.168.

44. Virginia Woolf, **Kendine Ait Bir Oda**, Çeviren: Suğra Öncü, (İstanbul, Afa Yayınları, 1992), s.16.
45. Woolf, **Kendine Ait Bir Oda**, A.g.e., s.40.
46. Woolf, **Kendine Ait Bir Oda**, A.g.e., s.42.
47. Virginia Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, Çeviren: Fatih Özgüven, (İstanbul, Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd.Şti., 1995), s.324.
48. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.177.
49. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.173.
50. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.180.
51. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.180.
52. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.206.
53. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.211.
54. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.273.
55. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.291.
56. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.298.
57. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.299.
58. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.307.
59. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.350.
60. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.351.
61. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.369.
62. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.382.
63. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.383.
64. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.391.
65. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.398.
66. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.408-409.
67. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.409.
68. Woolf, **Bir Yazarın Güncesi**, A.g.e., s.410.

69. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.411.
70. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.410.
71. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.409.
72. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.412.
73. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.417.
74. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.418.
75. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.419.
76. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.419.
77. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.420.
78. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.420.
79. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.421.
80. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.422.
81. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.422.
82. Woolf, Bir Yazarın Güncesi, A.g.e., s.422.
83. Quentin Bell, **Virginia Woolf: A Biography**, (London. Pimlico, 1996), s.225. "Will you promise, if I do this, not to order me a rest cure?"
84. James King, **Virginia Woolf**, (London, Penguin Books, 1995), s.619. "I owe all the happiness of my life to you".
85. King, A.g.e., s.619. "I can't go on spoiling your life any longer".
86. King, A.g.e., s.619. "I am doing what seems the best thing to do ... I can't fight it any longer".
87. King, A.g.e., s.619. "I don't think two people could have been happier than we have been".
88. King, A.g.e., s.619. "I feel certain that I am going mad again: I feel we can't go through another of those terrible times. And I shan't recover this time".
89. Quentin Bell, **Virginia Woolf: A Biography**, (London: Pimlico, 1996), s.226. "the one experience I shall never describe".

90. Alma Halbert Bond, **Who killed Virginia Woolf A Psychobiography**, (New York, Human Sciences Press, Inc., 1989), s.170. "If one can't write, one may as well kill oneself".
91. Bond, A.g.e., s.170. "Shall I ever write again one of those sentences that gives me intense pleasure?"
92. Bond, A.g.e., s.171. "When one leaves a life work at sixty one dies.
93. Joan Russel Noble, **Recollections of Virginia Woolf**, (London, Sphere Books Ltd., 1989), s.148. "Virginia Woolf was the centre not merely of an esoteric group, but of the literary life of London. Her position was due to a concurrence of qualities and circumstances which never happened before, and which I don't think will ever happen again. It maintained the dignified and admirable tradition of Victorian upper middle class culture. ... With the death of Virginia Woolf, a whole pattern of culture is broken".

KAYNAKLAR

- Abel, Elizabeth. **Virginia Woolf and the Fiction of Psychoanalysis**, London, The University of Chicago Press, Ltd., 1989
- Alexander, Peter F. **Leonard and Virginia Woolf A Literary Partnership**, Hertfordshire, Harvester Wheatsheaf, 1992.
- Batchelor, John. **Virginia Woolf: The Major Novels**, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.
- Bell, Anne Oliver. **A Moment's Liberty**, London, The Hogarth Press, 1990.
- Bell, Quentin. **Virginia Woolf: A Biography**, London, Pimlico, 1996.
- Bell, Quentin. **Bloomsbury**, London, Weidenfeld and Nicolson, 1990.
- Bennett, Joan. **Virginia Woolf Her Art as a Novelist**, Cambridge, the University Press, 1949.
- Bishop, Edward. **Modern Novelist Virginia Woolf**, New York, St.Martin's Press, 1990.
- Bond, A. Halbert. **Who killed Virginia Woolf A Psychobiography**, New York, Human Science Press, Inc., 1989.
- Bowlby, Rachel. **Virginia Woolf: Feminist Destinations**, Oxford, Basil Blackwell Ltd., 1988.
- Bowlby, Rachel. **Virginia Woolf**, London, Longman, 1992.
- Brewster, Dorothy. **Virginia Woolf**, USA, New York University Press, 1962.
- Caramango, T. C. **The Flight of the Mind Virginia Woolf's Art and Manic-Depressive Illness**, Oxford, University of California Press, 1992.

- Caws, Mary Ann. **Women of Bloomsbury**, London, Routledge, 1990.
- Desalvo, Louise. **Virginia Woolf The Impact of Childhood Sexual Abuse on Her Life and Work**, London, The Women's Press, 1991.
- Dunn, Jane. **A Very Close Conspiracy Vanessa Bell and Virginia Woolf**, London, Jonathan Cape, 1990.
- Edel, Leon. **Bloomsbury A House of Lions**, London, The Hogarth Press, 1979.
- Geçtan., Engin. **Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1989.
- Gordon, Lyndall. **A Writer's Life**, Oxford, Oxford University Press, 1984.
- Hussey, Mark. **Virginia Woolf and War**, New York, Syracuse University Press, 1991.
- Johnstone, J.K. **The Bloomsbury Group**, New York, The Noonday Press, 1954.
- King, James. **Virginia Woolf**, London, Penguin Books, 1995.
- Latham, J. E.M. **Critics on Virginia Woolf**, Birkenhead, Willmer Brothers Limited, 1970.
- Leaska, Mitchell A. **A Passionate Apprentice**, London, The Hogarth Press, 1992.
- Lee, Hermione. **Virginia Woolf**, London, Vintage, 1996.
- Lehmann, John. **Virginia Woolf**, G.B., Thames and Hudson, 1975.
- Lyon, Mary. **Virginia Woolf Books and Portraits**, Herts, Traid/Panther Books, 1979.
- Majumdar, Robin and McLaurin, Allen. **Virginia Woolf The Critical Heritage**, London, Routledge and Kegan Paul Ltd., 1975.

- Marcus, Jane. **Virginia Woolf and Bloomsbury**, Bloomington, Indiana University Press, 1987.
- Marsh, Nicholas. **Virginia Woolf: The Novels**, Hampshire, Macmillan Press Ltd, 1998.
- Mepham, John. **Virginia Woolf A Literary Life**, London, The Macmillan Press Ltd, 1991.
- Mepham, John. **Criticism in Focus Virginia Woolf**, New York, St. Martin's Press, 1992.
- Miller, C.Ruth. **Virginia Woolf: The Frames of Art and Life**, London, The Macmillan Press Ltd., 1988.
- Noble, Joan Russel. **Recollections of Virginia Woolf**, London, Sphere Books Ltd., 1989.
- Poole, Roger. **The Unknown Virginia Woolf**, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.
- Roe, Sue. **Writing and Gender: Virginia Woolf's Writing Practice**, Hertfordshire, Harvester Wheatsheaf, 1990.
- Rose, Phyllis. **Woman of Letters A Life of Virginia Woolf**, London, Pandora Press, 1986.
- Schulkind, Jeanne. **Moments of Being**, London, The Hogarth Press, 1985.
- Stape, J.H. **Virginia Woolf: Interviews and Recollections**, London, Macmillan, 1995.
- Turk Vara Neverow and Mark Hussey, **VIRGINIA WOOLF: THEMES AND VARIATIONS Selected Papers from the Second Annual Conference on Virginia Woolf**, New York, Pace Press, 1993.
- Urgan, Mina. **Virginia Woolf**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1995.

- Warner Eric. **Virginia Woolf A Centenary Perspective**, London, The Macmillan Press Ltd., 1985.
- Woolf, Virginia. **A Room of One's Own/Three Guineas**, Oxford, Oxford University Press, 1992.
- Woolf, Virginia. **Kendine ait bir oda**, Çeviren: Suğra Öncü, İstanbul, Afa Yayınları, 1992.
- Woolf, Virginia. **A Woman's Essay**, London, Penguin Books, 1992.
- Woolf, Virginia. **Between the Acts**, London, Penguin Books, 1992.
- Woolf, Virginia. **Bir Yazarın Güncesi**, Çeviren: Fatih Özgüven, İstanbul, Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd.Şti., 1995.
- Woolf, Virginia. **Jacob's Room**, London, Vintage, 1992.
- Woolf, Virginia. **Mrs Dalloway**, London, Penguin Books, 1992.
- Woolf, Virginia. **Orlando**, London, Penguin Books, 1993.
- Woolf, Virginia. **The Waves**, London, Vintage, 1992.
- Woolf, Virginia. **The Years**, London, Vintage, 1992.
- Woolf, Virginia. **To the Lighthouse**, London, Flamingo, 1995.
- Woolf, Virginia. **The Voyage Out**, London, Bantam Books, 1991.
- Woolf, Virginia. **Night and Day**, London, Penguin Books, 1992.
- Woolf, Virginia. **The Crowded Dance of Modern Life**, London, Penguin Books, 1993.
- Woolf, Virginia. **Selected Short Stories**, London, Penguin Books, 1993.
- Zwerdling, Alex. **Virginia Woolf and the Real World**, London, University of California Press Ltd., 1986.

ÖZGEÇMİŞ

1958 yılında Malatya'da dünyaya gelen M.Başak Uysal ilk ve orta öğrenimini değişik şehirlerde tamamladı. Lise sonrası 1977 yılında İngiltere'ye gidip burada İngilizce lisan kurslarına katıldı. Ayrıca Üniversiteye hazırlık amaçlı Fizik, Matematik kurslarına devam etti. İngiltere'de dört yıl kaldı. 1981 yılının Şubat ayında İngiltere'den döndü ve aynı yıl Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. 1985 yılının Haziran ayında bu bölümden mezun oldu ve aynı yılın Eylül ayında Zorunlu Dersler Koordinatörlüğünde İngilizce okutmanı olarak göreve başladı.

Değişik dönemlerde farklı konferans, seminer ve toplantılara katılan M.Başak UYSAL, 1991 yılında Yabancı Diller Eğitimi bölümünde Yüksek Lisans çalışmasını tamamladı.

1993 yılında Fen-Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümüne Öğretim Görevlisi olarak atanan M.Başak UYSAL, evli ve iki çocuk babasıdır.